

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Προτεραιότητα 1: Προώθηση της μεταφοράς γνώσεων και της καινοτομίας στη γεωργία, τη δασοκομία και τις αγροτικές περιοχές

1.1 Έρευνα Τεχνολογία Καινοτομία

Η υφιστάμενη κατάσταση στη έρευνα τεχνολογία και καινοτομία στον αγροδιατροφικό τομέα της Κύπρου δεν διαφοροποιείται σε σχέση με τους άλλους κλάδους της οικονομίας. Η Κύπρος δαπανά το 0,5% του ΑΕΠ για Ε&Τ που είναι κατά πολύ χαμηλότερο του μέσο όρου της ΕΕ. Η γεωργική έρευνα υλοποιείται μέσω :

- i. της βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας του Ινστιτούτου Γεωργικών Ερευνών (δαπανώνται γύρω στα €2 εκ ετησίως) αλλά οι δράσεις δεν καθοδηγούνται από τις συγκεκριμένες και εκφρασμένες επιχειρηματικές ανάγκες αλλά από τα ερευνητικά προγράμματα του Ινστιτούτου και το γνωσιολογικό αντικείμενο των ερευνητών
- ii. ερευνητικών προγραμμάτων του Ιδρύματος Προώθησης Έρευνας. Για την προγραμματική περίοδο 2007-13, απευθυνόμενα τόσο σε ερευνητικούς/ ακαδημαϊκούς φορείς όσο και σε επιχειρήσεις εκτιμάται πως έχουν εγκριθεί για χορηγία 25 προτάσεις ποσού €2,6εκ για ερευνητικά προγράμματα που αφορούν τον γεωργικό και αγροδιατροφικό τομέα. Επί του συνολικού ποσού που εγκρίθηκε για χορηγία στα πλαίσια της Δέσμης Προγραμμάτων για Έρευνα και Ανάπτυξη την παρούσα προγραμματική περίοδο εκτιμάται πως ο προαναφερόμενος αριθμός αιτήσεων αντιστοιχεί στο 6% του συνόλου ενώ το ποσό χορηγίας στο 4%.

Σε ότι αφορά την προώθηση της καινοτομίας μέσω των επενδύσεων των γεωργών και των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην πρώτη μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων από έρευνες πεδίου, στα πλαίσια της ενδιάμεσης αξιολόγησης του ΠΑΑ 2007-13 προέκυψε πως οι επενδύσεις σε καινοτόμες παραγωγικές δράσεις ή/και προϊόντα ανήλθαν στο 1% στον πρωτογενή τομέα και 4% στον μεταποιητικό. Από τα ανωτέρω στοιχεία προκύπτει τόσο η αναγκαιότητα επαναπροσδιορισμού των προτεραιοτήτων της Γεωργικής έρευνας και η σύζευξη της με τις ανάγκες του αγροδιατροφικού τομέα, η χαμηλή ζήτηση από πλευράς των ιδιωτικών επιχειρήσεων και η ανάγκη ανάληψης πρωτοβουλιών για την δημιουργία μηχανισμού/φορέα σύζευξης/διάχυσης των αποτελεσμάτων της έρευνας και τεχνολογίας στην παραγωγή και την προώθηση της καινοτομίας στην γεωργία και την βιομηχανία τροφίμων. Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να καταγραφεί η διαδικασία που ακολουθείται στο σύστημα γεωργικών εφαρμογών με την άμεση και ενεργό εμπλοκή όλων των εμπλεκομένων στον ετήσιο προγραμματισμό των συμβουλευτικών και άλλων εκπαιδευτικών υπηρεσιών που προσφέρει το Τμήμα Γεωργίας, καθώς μέσα από συγκεκριμένες και εξειδικευμένες ομάδες εργασίας γίνεται μία καταγραφή των αναγκών των κλάδων παραγωγής για την επόμενη περίοδο. Συγκεκριμένα στις ομάδες εργασίας συμμετέχουν Λειτουργοί των Αρμόδιων Κλάδων, των Επαρχιακών Γεωργικών Γραφείων και Λειτουργοί του ΙΓΕ, εντοπίζοντας, επιλύοντας και σχεδιάζοντας ή προτείνοντας λύσεις σε προβλήματα που παρουσιάζονται καθώς και διαχέοντας υφιστάμενες γνώσεις από εξειδικευμένα κέντρα έρευνας και καινοτομίας. Η πιο πάνω διαδικασία εφαρμόζεται με νέα πιο δυναμική δομή και περιεχόμενο εντός του 2014.

Σίγουρα το νέο πρόγραμμα, με την ένταξη των άρθρων 36 και 61-63 για τη συνεργασία και καινοτομία, θα αποτελέσει σημαντικό εργαλείο στήριξης της όλης προσπάθειας μεταφοράς γνώσης και καινοτομίας αλλά και δικτύωσης και σύζευξης του πρωτογενούς τομέα με την έρευνα και την αγορά.

Σχετικοί Δείκτες

Σχετικός Κοινός Δείκτης βάσης: 0

Διαθέσιμοι Δείκτες βάσης:

1. Δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη ως ποσοστό του ΑΕΠ – 0,5% (Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου, έτος 2010) – (EU average 2011 2%)
2. Δαπάνες για έρευνα σε θέματα αγροτικών επιστημών ως ποσοστό του συνόλου σε έρευνα και ανάπτυξη: 11,86% (Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου, έτος 2010)
3. Δαπάνες για έρευνα σε θέματα αγροτικών επιστημών ως ποσοστό της Ακαθάριστης Παραγωγής του αγροτικού τομέα 1,4% (Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου, έτος 2010)

1.2 Κατάρτιση επαγγελματική εκπαίδευση

Ένα από τα βασικότερα διαρθρωτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Κυπριακή Γεωργία είναι το πολύ χαμηλό ποσοστό των γεωργών που διαθέτουν επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση., ενώ λόγω απουσίας στατιστικών στοιχείων δεν μπορούν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για το εκπαιδευτικό επίπεδο των απασχολούμενων στην γεωργία. Με βάση δύο παραμέτρους που είναι η δημογραφική γήρανση των απασχολούμενων στην γεωργία και το εκπαιδευτικό επίπεδο των κατοίκων των αγροτικών περιοχών (αναλυτικά στοιχεία παρέχονται στην προτεραιότητα 6) μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι το επίπεδο εκπαίδευσης των απασχολούμενων στην γεωργία υπολείπεται του μέσου επιπέδου εκπαίδευσης του πληθυσμού της Κύπρου.

Τα στοιχεία της Απογραφής Γεωργίας 2012 (Πίνακας 7.8) καταγράφουν το ποσοστό των γεωργών, αρχηγών εκμεταλλεύσεων με πρακτική πείρα, στερούμενων δηλαδή βασικών γνώσεων εκπαίδευσης στο 94,3% με το ποσοστό γης υπό την διαχείρισή τους στο 88% του συνόλου. Το αντίστοιχο ποσοστό αρχηγών εκμεταλλεύσεων με πρακτική πείρα, στην ΕΕ27 ανέρχεται στο 70,6% είναι άρα σαφώς πιο χαμηλό και επιβεβαιώνει την αδύναμη βάση εκπαίδευσης και κατάρτισης των αγροτών στη Κύπρο.

Σε αντίθεση με τα όσα αναφέρει η Απογραφή Γεωργίας του 2012 ο αρμόδιος Κλάδος των Γεωργικών Εφαρμογών με βάση τα στοιχεία που διαθέτει παρέχει σχετική εκπαίδευση σε μεγαλύτερο αριθμό γεωργών σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα με διαφορετικό βαθμό έντασης κάθε φορά.

Οι τιμές του δείκτη βάσης 24 Επίπεδο κατάρτισης γεωργών με έτος αναφοράς το 2010 δείχνουν ότι το ποσοστό των αγροτών με βασική ή πλήρη γεωργική εκπαίδευση ανέρχεται στο 5,7% του συνόλου (ΕΕ – 27 29,4%) ελαφρώς υψηλότερο είναι το ποσοστό των νέων γεωργών ηλικίας κάτω των 35 ετών με βασική ή πλήρη γεωργική εκπαίδευση που είναι 6,9% αλλά υπολείπεται σημαντικά του μέσου όρου της ΕΕ- 27 που είναι 31,5%.

Παράλληλα, κατά την προγραμματική περίοδο 2007-13, εκτιμάται πως το ποσοστό των δικαιούχων οι οποίοι συμμετέχουν στο Μέτρο 121 (επενδύσεις στην γεωργία και κτηνοτροφία) και θα τύχουν εκπαίδευσης / κατάρτισης δεν θα ξεπεράσει το 10% του συνόλου των δικαιούχων. Το ποσοστό αυτό αφορά σχεδόν στο σύνολο του, νέους γεωργούς πρώτης εγκατάστασης και επικεντρώνεται σε γεωργικά θέματα τεχνικής φύσεως και όχι αγροτικής επιχειρηματικής.

Η επαγγελματική κατάρτιση των γεωργών παρέχεται κυρίως από Δημόσιους φορείς και συγκεκριμένα από τα Κέντρα Γεωργικής Εκπαίδευσης του Υπουργείου Γεωργίας και μέσω εκπαιδευτικών συγκεντρώσεων του Ινστιτούτου Γεωργικών Ερευνών. Ιδιωτικοί φορείς παρέχουν εκπαίδευσεις σε γεωργούς μέσω των Ομάδων Παραγωγών αλλά σημειώνεται πως δεν παρέχεται εργαλείο στήριξης υπό την μορφή χρηματοδότησης ή άλλου κινήτρου για την παροχή εκπαιδευτικών προγραμμάτων από ιδιώτες φορείς.

Με βάση τα δεδομένα που παρασχέθηκαν από το Υπουργείο Γεωργίας το έτος 2012 έτυχαν εκπαίδευσης 228 γεωργοί – αρχηγοί εκμεταλλεύσεων, αριθμός που σε σχέση με τον συνολικό αριθμό εκμεταλλεύσεων (38.859) είναι πολύ περιορισμένος. Από σχετική έρευνα πεδίου του αξιολογητή δεν εντοπίζεται κανένας ιδιωτικός ή συλλογικός οργανωμένος φορέας παροχής τεχνικής κατάρτισης στους αγρότες, πέραν των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα ΚΕΓΕ του Τμήματος Γεωργίας και κανένα ιδιωτικό πρόγραμμα εκπαίδευσης αγροτών.

Σε ότι αφορά την θεματολογία της παρεχόμενης κατάρτισης αυτή εστιάζεται σε:

1 Εκπαίδευση για την Ορθή Χρήση Φυτοφαρμάκων: 28 γεωργοί – 1 ημέρα

12 Εκπαιδεύσεις για την Πολλαπλή Συμμόρφωση γενικά: 172 γεωργοί – 16 ημέρες

1 Εκπαίδευση για τη Νιτρορύπανση: 14 γεωργοί – 2 ημέρες

1 Εκπαίδευση για Ολοκληρωμένη Διαχείριση Παραγωγής: 14 γεωργοί – 2 ημέρες

Απουσιάζουν ενέργειες κατάρτισης σε θέματα επιχειρηματικότητας, αγροτικής οικονομικής, απαιτήσεις καταναλωτών, μεταποίησης, δράσεις αγροτικού μάρκετινγκ, διαχείριση αλυσίδας εφοδιασμού, βασικές αρχές επιχειρηματικής διοίκησης.

Ορισμένοι από τους λόγους του υψηλού ποσοστού των γεωργών με χαμηλή εκπαίδευση που αποτυπώνεται στην Στατιστική είναι η απουσία εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που υπήρχε (το σχετικό Πανεπιστημιακό τμήμα ιδρύθηκε το 2010) και η απουσία συστήματος πιστοποίησης γνώσεων που αποκτάται εκτός εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και βασίζεται στην επαγγελματική εμπειρία το οποίο επίσης πολύ πρόσφατα δημιουργήθηκε στην Κύπρο χωρίς όμως σε αυτό να περιλαμβάνονται οι γεωργοί.

Σε αντίθεση με τα όσα αναφέρουν τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας ο αρμόδιος Κλάδος των Γεωργικών Εφαρμογών με βάση τα στοιχεία που διαθέτει παρέχει σχετική εκπαίδευση σε μεγαλύτερο

αριθμό γεωργών σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα με διαφορετικό βαθμό έντασης κάθε φορά. Διαφαίνεται επίσης εγγενής αδυναμία τους συστήματος ως προς το τι θεωρείται βασική και πλήρης εκπαίδευση από την αρμόδια υπηρεσία που προσφέρει εκπαίδευση (Κλάδος Γεωργικών Εφαρμογών) και την υπηρεσία που την καταγράφει για σκοπούς στατιστικής αναφοράς.

Σχετικός Κοινός Δείκτης βάσης: Agricultural training of farm managers

Σύνολο αρχηγών εκμεταλλεύσεων με τουλάχιστο βασική γεωργική εκπαίδευση, 5,7% (Απογραφή Γεωργίας Πίνακας 7.8, Στατιστική Υπηρεσία, προκαταρκτικά στοιχεία 2012)

Πλήρης Γεωργική εκπαίδευση, 0,4%

Βασική Γεωργική Εκπαίδευση, 5,3%

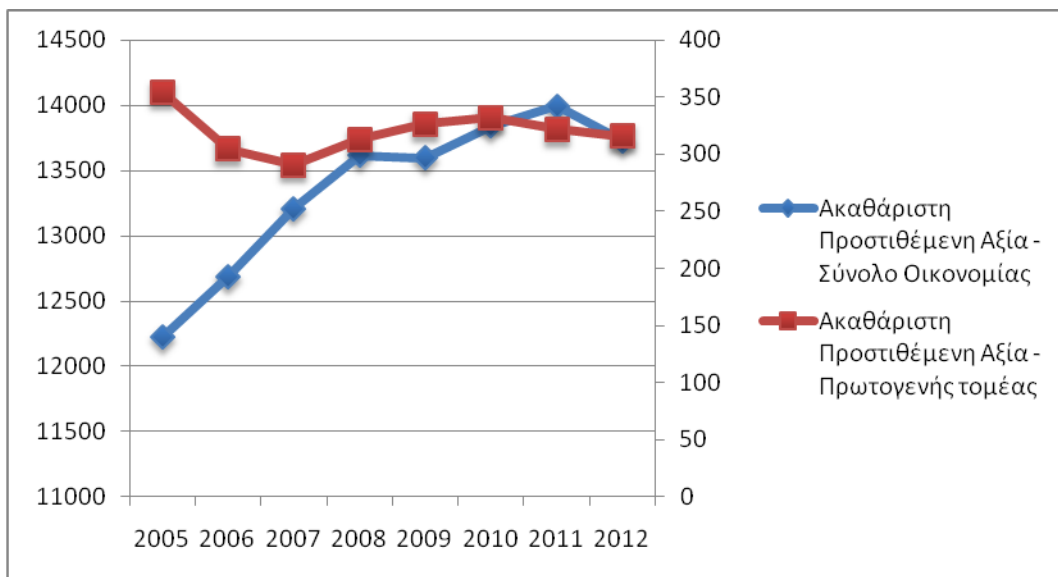
Κύπρος 5,7% ΕΕ -27 29,4%

Νέοι Γεωργοί κάτω των 35 Κύπρος 6,9% ΕΕ – 27 31,5%

Προτεραιότητα 2: Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας όλων των τύπων γεωργίας και ενίσχυση της βιωσιμότητας των εκμεταλλεύσεων

Συμβολή της γεωργίας στην οικονομία

Η Κυπριακή οικονομία καθ' όλη την δεκαετία του 2000 χαρακτηρίζεται από την μεγέθυνση του τριτογενή τομέα και την συρρίκνωση των άλλων δύο τομέων της οικονομίας. Το 2000 ο πρωτογενής τομέας (στον οποίο η γεωργία έχει δεσπόζουσα θέση) αντιπροσώπευε το 3,8% της συνολικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) της Κυπριακής οικονομίας, ενώ το 2012 το αντίστοιχο ποσοστό διαμορφώνεται στο 2,3% . Η μείωση της ακαθαριστής αξίας παραγωγής της γεωργίας σε πραγματικούς όρους προσεγγίζει το 10% και μπορεί να αποδοθεί στην σημαντική μείωση των καλλιεργούμενων εκτάσεων αλλά και του ζωικού κεφαλαίου όπως θα αναλυθεί σε επόμενη ενότητα.

Διάγραμμα 1: Η πορεία του ΑΕΠ και της Ακαθάριστης Αξίας Γεωργικής Παραγωγής, 2005-2012 σε σταθερές τιμές 2005 (εκατ. ΕΥΡΩ)

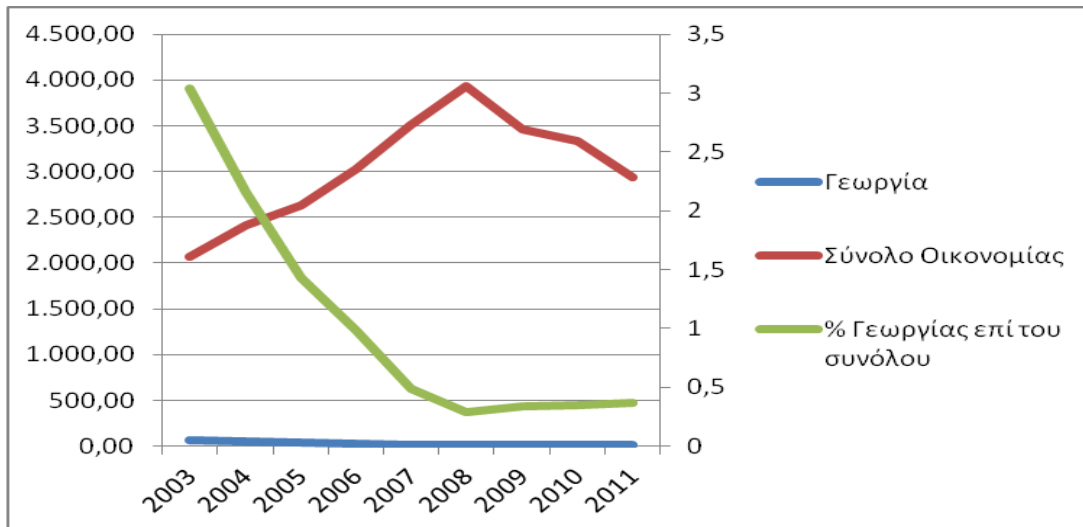
Πηγή: Eurostat (πίνακας: nama_nace_10_c)

Επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (Gross fixed capital formation in agriculture)

Αναφορικά με την εκτίμηση της μεταβολής του παγίου κεφαλαίου δεν μπορούν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα λόγω της αναντιστοιχίας που παρατηρείται μεταξύ των στοιχείων που τηρεί η Στατιστική Υπηρεσία της Κύπρου και αποστέλλει και στην EUROSTAT και των στοιχείων του ΚΟΑΠ και της Διαχειριστικής Αρχής για το ύψος των επενδύσεων που έχουν χρηματοδοτηθεί μέσω του ΠΑΑ 2004-2006 και ΠΑΑ 2007 -2013.

Με βάση τα στοιχεία της Στατιστικής Αρχής παρατηρείται ότι η τάση που αφορά το προϊόν της οικονομίας επαναλαμβάνεται σε γενικές γραμμές σε ένα ακόμα σημαντικό μακροοικονομικό μέγεθος, το σχηματισμό ακαθάριστου παγίου κεφαλαίου. Συγκεκριμένα (Διάγραμμα 2) ενώ στο σύνολο της οικονομίας καταγράφεται αύξηση από το 2003 μέχρι και το 2008 (σχεδόν διπλασιασμός), και σημαντική μείωση κατόπιν, στη γεωργία παρατηρείται σημαντική μείωση (από 63 εκατ. ΕΥΡΩ το 2003 σε 11,5 εκατ. ΕΥΡΩ το 2008) και οριακή αύξηση κατόπιν. Το μερίδιο της γεωργίας στο σχηματισμό Ακαθάριστου Παγίου Κεφαλαίου μειώθηκε από 3% το 2003 σε 0,3% το 2008 και περίπου 0,4% το 2011.

Διαφαίνεται τεραστίων διαστάσεων εγγενής αδυναμία τους συστήματος ως προς τον τρόπο συλλογής των στοιχείων της Στατιστικής Υπηρεσίας σε αντιπαράθεση με το ολοκληρωμένο σύστημα του Κοινού Πλαισίου Παρακολούθησης και Αξιολόγησης της Διαχειριστικής Αρχής του ΠΑΑ.

Διάγραμμα 2: Σχηματισμός Ακαθάριστου Παγίου Κεφαλαίου, 2003-2011 (τρέχουσες τιμές, εκατ. ΕΥΡΩ)

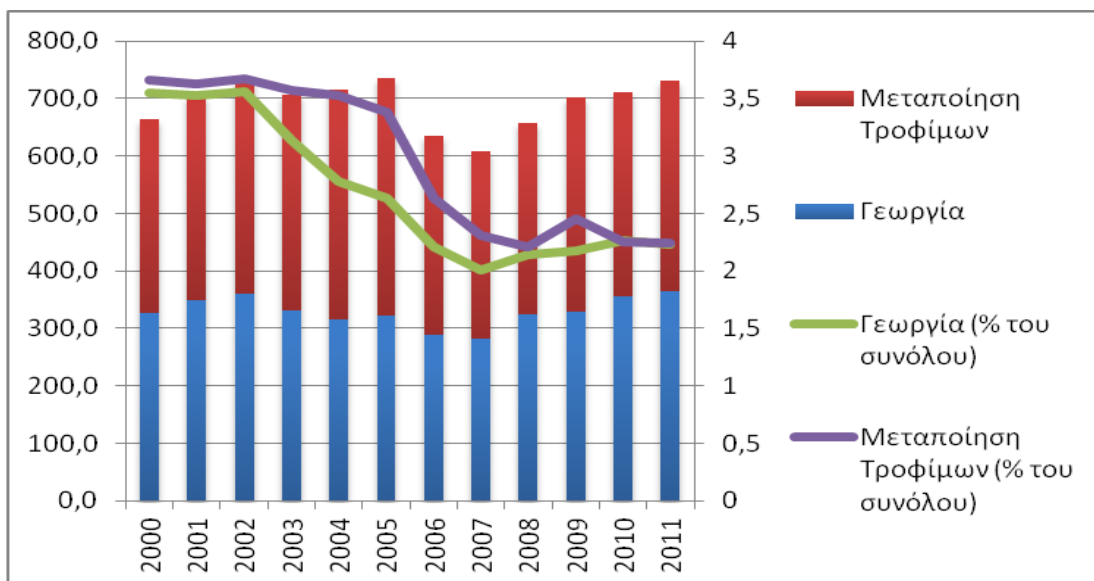
Πηγή: Eurostat (μεταβλητή: tec00011; Aact_eaa01)

Παρά την σημαντική επιφύλαξη που υπάρχει για την ορθότητα των στοιχείων όπως προαναφέρθηκε παρατηρείται ότι ο σχηματισμός παγίου κεφαλαίου στην γεωργία το 2003 αντιπροσώπευε το 19,1% της ΑΠΑ του τομέα ενώ το αντίστοιχο ποσοστό διαμορφώνεται το 2012 στο 3%¹

Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία αγροδιατροφικού τομέα

Σε ότι αφορά τις οικονομικές διαρθρώσεις, το μερίδιο της γεωργίας σε όρους Προστιθέμενης Αξίας μειώνεται τη περίοδο 2000-2007 (από 3,5% το 2000 σε 2% το 2007), ενώ γνωρίζει μια οριακή αύξηση τη περίοδο 2008-2011, οπότε φτάνει το 2,23% (Διάγραμμα 3). Παράλληλα, καθ όλη τη διάρκεια της περιόδου 2000-2011, το μερίδιο της βιομηχανίας τροφίμων μειώνεται σταθερά (από 3,7% το 2000 σε 2,2% το 2011).

¹ ΔΚΠ 28

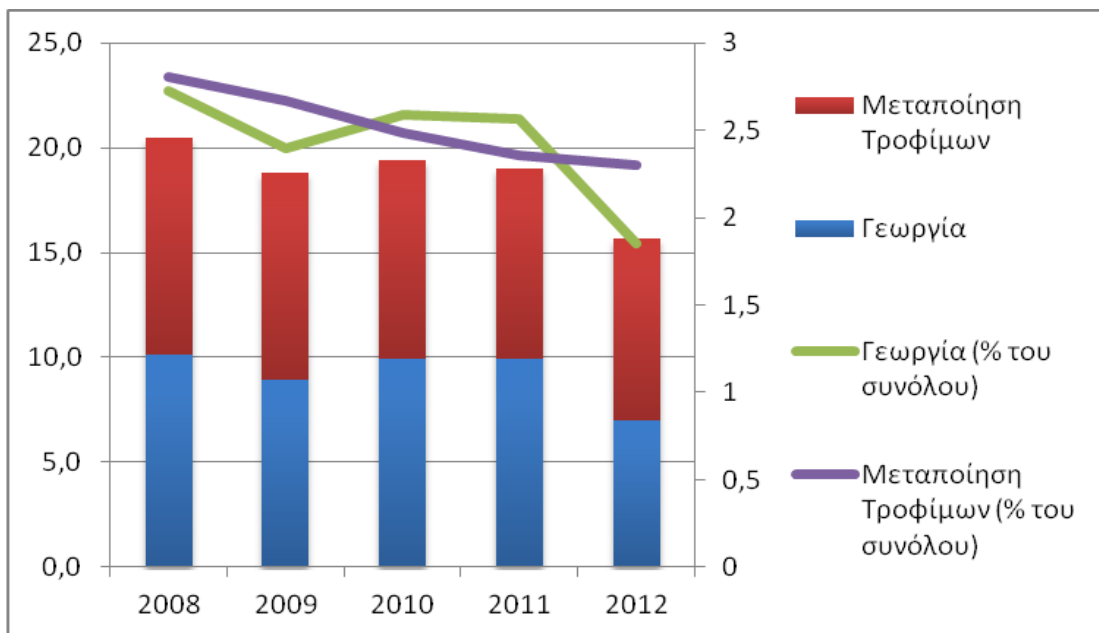

Διάγραμμα 3: Η συμμετοχή της γεωργίας και της μεταποίησης τροφίμων στην εθνική οικονομία σε όρους προστιθέμενης αξίας, 2000-2011 (τρέχουσες τιμές, εκατ. ΕΥΡΩ)

Πηγή: Eurostat (μεταβλητή: nama_nace64_c)

Απασχόληση

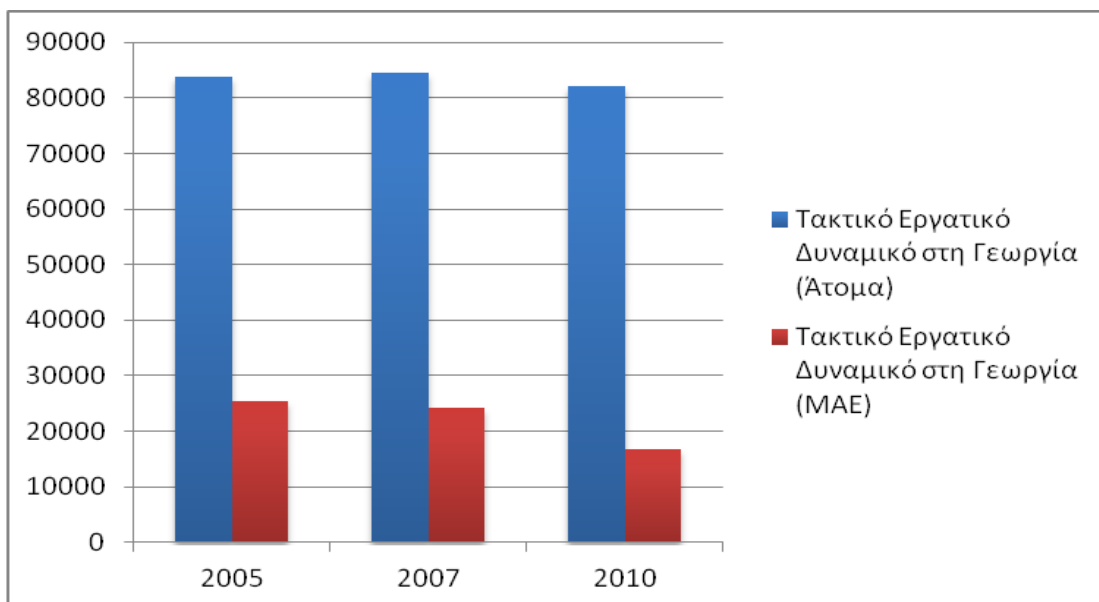
Σε ότι αφορά την απασχόληση στη γεωργία, παρατηρείται μια τάση σταθερότητας μεταξύ 2008 και 2011, αλλά μείωσης κατά 30% το 2012. Η τάση στην απασχόληση στην μεταποίηση τροφίμων είναι σταθερά πτωτική, αλλά σε χαμηλότερο βαθμό σε σύγκριση με τη γεωργία. Το 2012 η απασχόληση στη μεταποίηση τροφίμων ήταν κατά 16,3% χαμηλότερη από την αντίστοιχη του 2008 (Διάγραμμα 4). Η παραπάνω εξέλιξη επέδρασε αρνητικά και στο μερίδιο των δυο δραστηριοτήτων στο σύνολο της απασχόλησης. Ειδικότερα, κατά τη περίοδο 2008-2011, το μερίδιο της γεωργίας μειώθηκε από 2,7% (2008) σε 1,9% (2011), ενώ το αντίστοιχο της μεταποίησης τροφίμων μειώθηκε από 2,8% (2008) σε 2,3% (2011).

Διάγραμμα 4: Η συμμετοχή της γεωργίας και της μεταποίησης τροφίμων στην εθνική οικονομία σε όρους απασχόλησης, 2000-2011 (000 φυσικά πρόσωπα)

Πηγή: Eurostat (πίνακες lfsa_egan2, lfsa_egan22d)

Σε όρους ετήσιων μονάδων πλήρους απασχόλησης (Διάγραμμα 5) προκύπτει μεγαλύτερη μείωση (της τάξεως του 34% μεταξύ 2005 και 2010), κάτι που αναδεικνύει το ρόλο της γεωργίας σαν πηγή μη-πλήρους απασχόλησης και πιθανόν τη μείωση της γεωργικής δραστηριότητας εκ μέρους ορισμένων αγροτικών νοικοκυριών με ηλικιωμένα μέλη.

Διάγραμμα 5: Η απασχόληση στη γεωργία σε όρους Ατόμων και Ισοδύναμων Ετήσιων Μονάδων Πλήρους Απασχόλησης (AWUs), Συνολικό Τακτικό Εργατικό Δυναμικό, 2005, 2007, 2010

Πηγή: Eurostat (πίνακας ef_kvaareg)

Επίσης θα πρέπει να επισημανθεί ότι μόνο το 2,6% των αρχηγών των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην Κύπρο είναι ηλικίας μικρότερης των 35 ετών (σε σύγκριση με 7,5% στην ΕΕ-27), ενώ η τιμή του δείκτη «αρχηγοί εκμετάλλευσης κάτω των 35 ετών/άνω των 55 ετών» διαμορφώνεται σε 4,2 σε σύγκριση με 14,2 στην ΕΕ-27 . Παράλληλα, το 5,7% των αρχηγών των εκμεταλλεύσεων έχουν γίνει αποδέκτες βασικής ή πλήρους κατάρτισης, σε σύγκριση με 29,4% σε επίπεδο ΕΕ-27 .

Αγροτικό Εισόδημα

Το αγροτικό εισόδημα καθ' όλη την περίοδο 2000-2012 μειώνεται σημαντικά με την μείωση να καθίσταται ιδιαίτερα έντονη την τελευταία διετία ενώ παρουσιάζει διαχρονικά μείωση παρά το γεγονός των επιμέρους αυξομειώσεων που παρατηρούνται κατ' έτος.

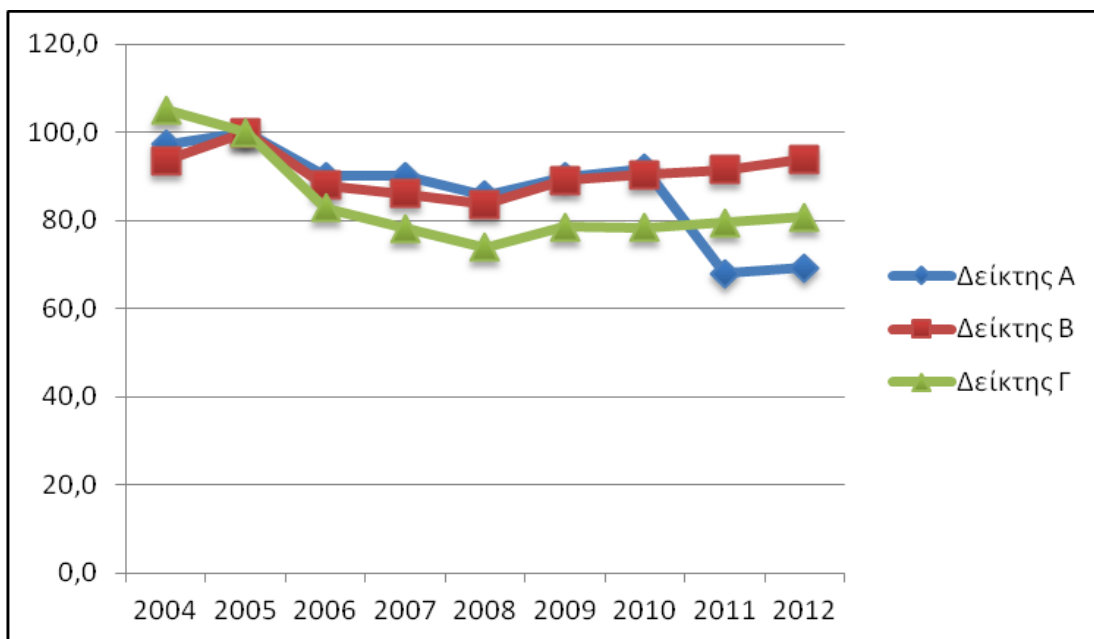
Το πραγματικό εισόδημα των παραγωγικών συντελεστών στη γεωργία ανά ΜΑΕ (από το οποίο υπολογίζεται ο δείκτης Α με έτος βάσης το 2005) (δείκτης Α) ανερχόταν το 2000 σε 11.840 Ευρώ/ΜΑΕ, για να διαμορφωθεί σε 8.555 Ευρώ/ΜΑΕ το 2012 (μείωση κατά 40%). Ο δείκτης Α μετά από μια περίοδο σταθερότητας, μειώνεται σημαντικά τη περίοδο 2011-12. Με τιμή βάσης του δείκτη για το έτος 2005 το 100 διαμορφώνεται το 2012 σε 69,3. Την αντίστοιχη περίοδο σε επίπεδο ΕΕ-27 ο δείκτης Α το 2012 διαμορφώνεται σε 128,5 δείχνοντας ότι σε αντίθεση με την αυξητική τάση που παρουσιάζει το αγροτικό εισόδημα στην ΕΕ-27, στην Κύπρο παρουσιάζεται σημαντική μείωση.

Ο δείκτης Β δείχνει το πραγματικό (με έτος βάσης το 2005) καθαρό επιχειρηματικό εισόδημα ανά μη αποζημιωμένη (μη-πληρωμένη) ετήσια μονάδα πλήρους απασχόλησης , δηλαδή το οικογενειακό εισόδημα από την εκμετάλλευση. Ο δείκτης Β μειώνεται σημαντικά (κατά 16,3 ποσοστιαίες μονάδες) τη περίοδο 2005-2008 και αυξάνεται αρκετά σημαντικά (κατά 10,3 ποσοστιαίες μονάδες) από το 2009 και μετά. Σε συνδυασμό με την εξέλιξη του δείκτη Α, προκύπτει ότι τα τελευταία τρία χρόνια, οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις στην Κύπρο έχουν μειώσει σημαντικά την αξιοποίηση μη-ιδίων παραγωγικών συντελεστών.

Επίσης, το πραγματικό εισόδημα των παραγωγικών συντελεστών στη γεωργία ανά ΜΑΕ, το οικογενειακό γεωργικό εισόδημα παρουσιάζει μικρότερη διακύμανση(11.171 Ευρώ/ΜΑΕ το 2004 – 11.216 το 2012) και είναι ελαφρά υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ-27 (10.108,1 Ευρώ/ΜΑΕ το 2012). Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι το οικογενειακό γεωργικό εισόδημα στην Κύπρο σαν ποσοστό του εθνικού μέσου εισοδήματος αναφοράς ανέρχεται στο 57,1% όταν στην ΕΕ -27 το αντίστοιχο μέγεθος ανέρχεται στο 37,1%.

Ο δείκτης Γ δείχνει το καθαρό επιχειρηματικό εισόδημα στη γεωργία. Ο δείκτης Γ ακολουθεί συνεχή πτωτική πορεία από το 2005 έως και το 2008, αυξάνεται το 2009 και παραμένει περίπου σταθερός μέχρι και το 2012.

Η μεταβολή των τριών δεικτών μεγεθών αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 6.

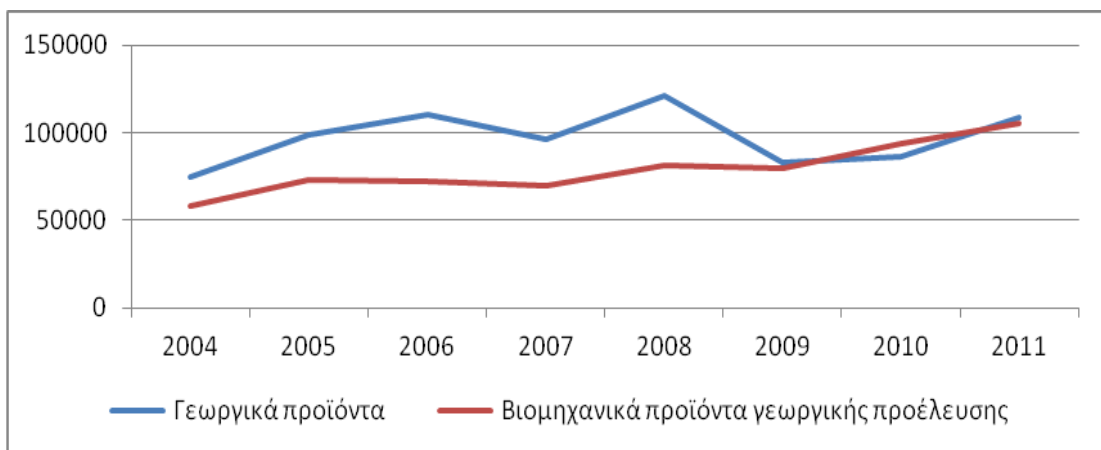
Διάγραμμα 6: Το Αγροτικό εισόδημα στη Κύπρο, 2004-2012

Πηγή: Eurostat (μεταβλητή: aact_eaa06)

Εμπορικό Ισοζύγιο

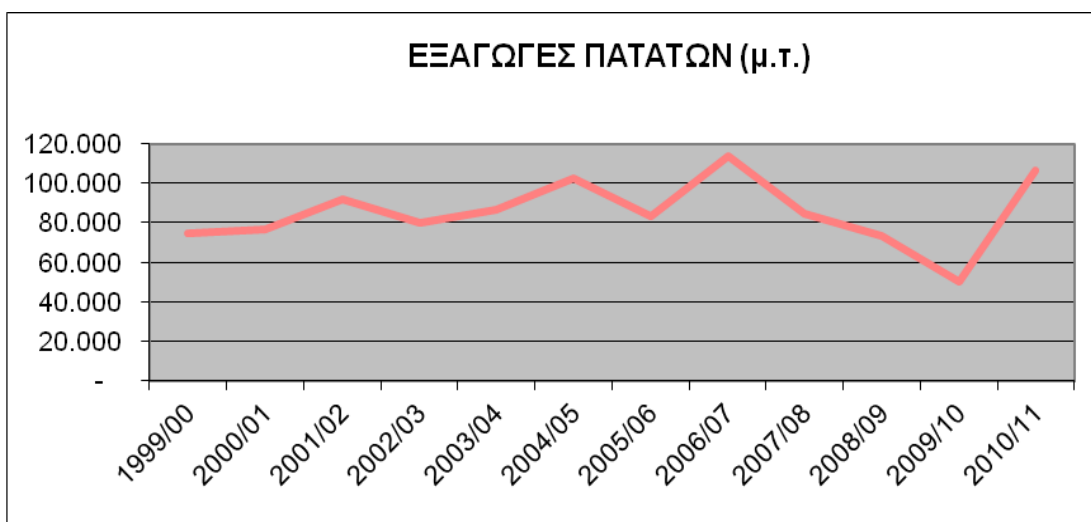
Όσον αφορά το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών που αντανακλά εν μέρει και την συνολική ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, η γεωργία αναδεικνύεται ως μια σημαντική οικονομική δραστηριότητα. Οι γεωργικές εξαγωγές (γεωργικά προϊόντα και τρόφιμα) έχουν αξία περίπου 200 - 230 εκατ. ΕΥΡΩ και αποτελούν το 30-35% της συνολικής αξίας των εξαγωγών. Τα κυριότερα εξαγωγίμα προϊόντα είναι οι πατάτες, τα εσπεριδοειδή και τα λαχανικά ως προϊόντα μη μεταποιημένης πρωτογενούς παραγωγής (82% του συνόλου), και το χαλούμι ως προϊόν μεταποίησης (50% του συνόλου). Τα προαναφερόμενα είδη παρουσιάζουν μια οριακή έως πτωτική πορεία στους όγκους εξαγωγών ενώ οι προοπτικές κερδοφορίας παρουσιάζονται μειωμένες λόγω της έντασης του ανταγωνισμού στις Ευρωπαϊκές αγορές. Εξαίρεση φαίνεται να αποτελεί το χαλούμι του οποίου οι εξαγωγές παρουσιάζουν συνεχή και σταθερή αύξηση (βλ. Διαγράμματα 7 – 11).

Οι γεωργικές εισαγωγές διαμορφώνονται περίπου στα 900 εκατ. ΕΥΡΩ και αποτελούν το 15-16% περίπου της συνολικής αξίας των εισαγωγών της χώρας. Τόσο στις εξαγωγές όσο και στις εισαγωγές υπάρχει δυνατότητα αντίστοιχης αύξησης και μείωσης έτσι ώστε να βελτιωθεί σημαντικά το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.

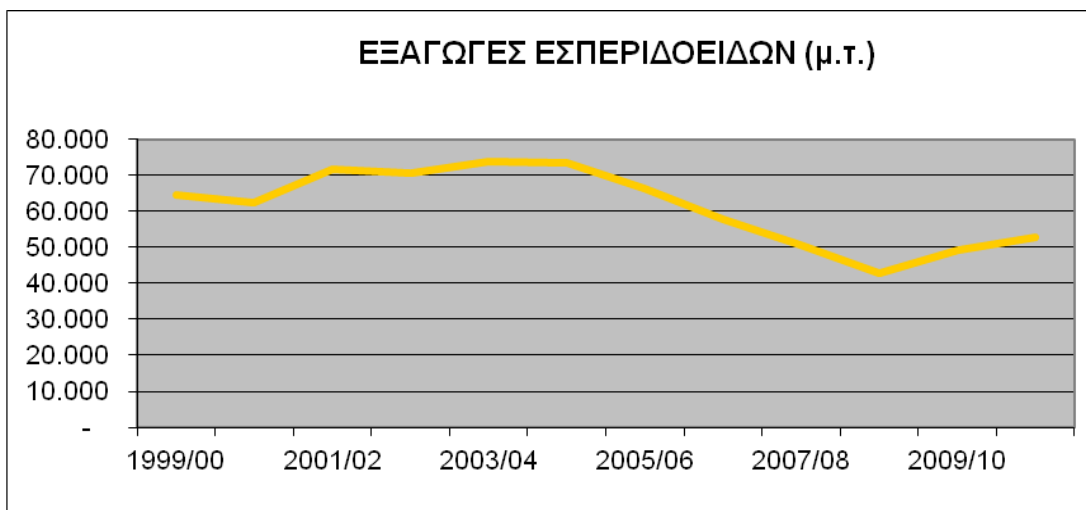
Διάγραμμα 7: Εξαγωγές γεωργικών και μεταποιημένων γεωργικών προϊόντων, 2004-2011 (€'000)

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

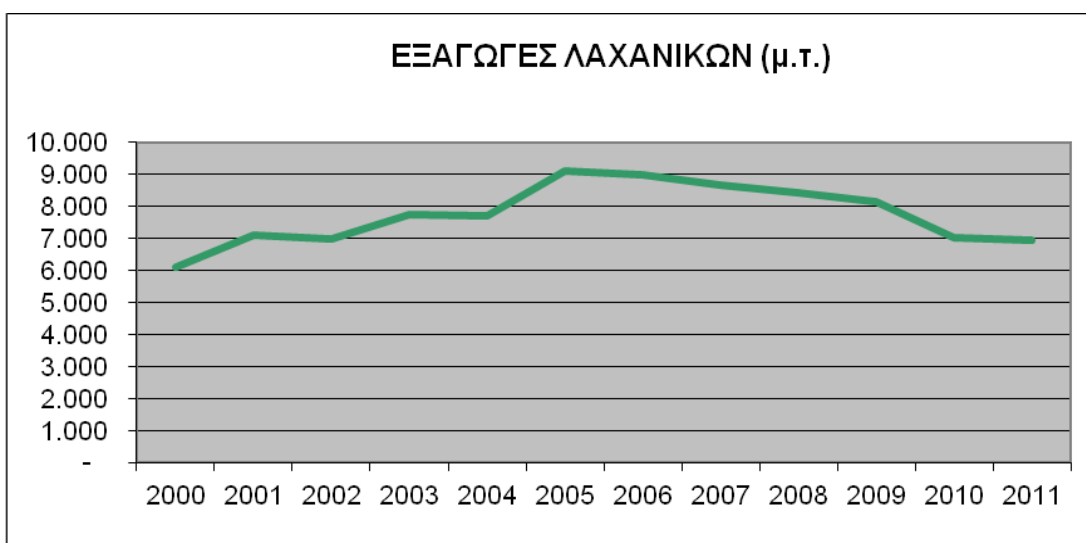
Διάγραμμα 8: Εξαγωγές Πατατών, 1999-2011 (μ.τ.)

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

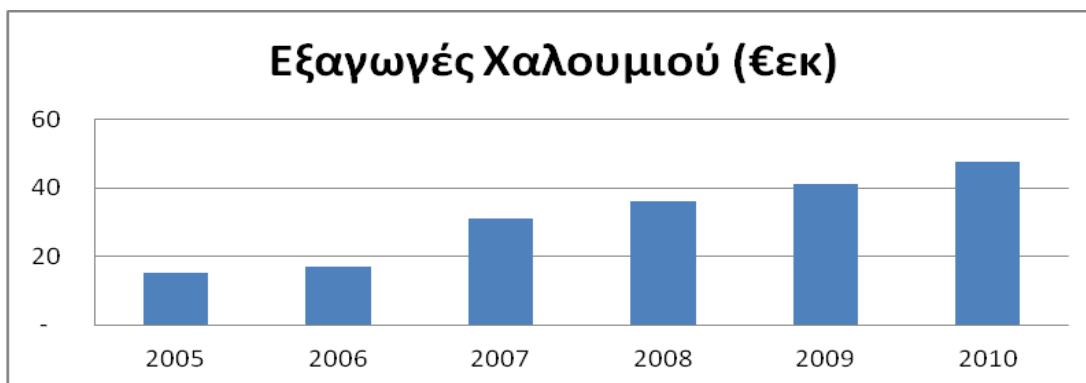
Διάγραμμα 9: Εξαγωγές Εσπεριδοειδών, 1999-2011 (μ.τ.)

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

Διάγραμμα 10: Εξαγωγές Λαχανικών, 1999-2011 (μ.τ.)

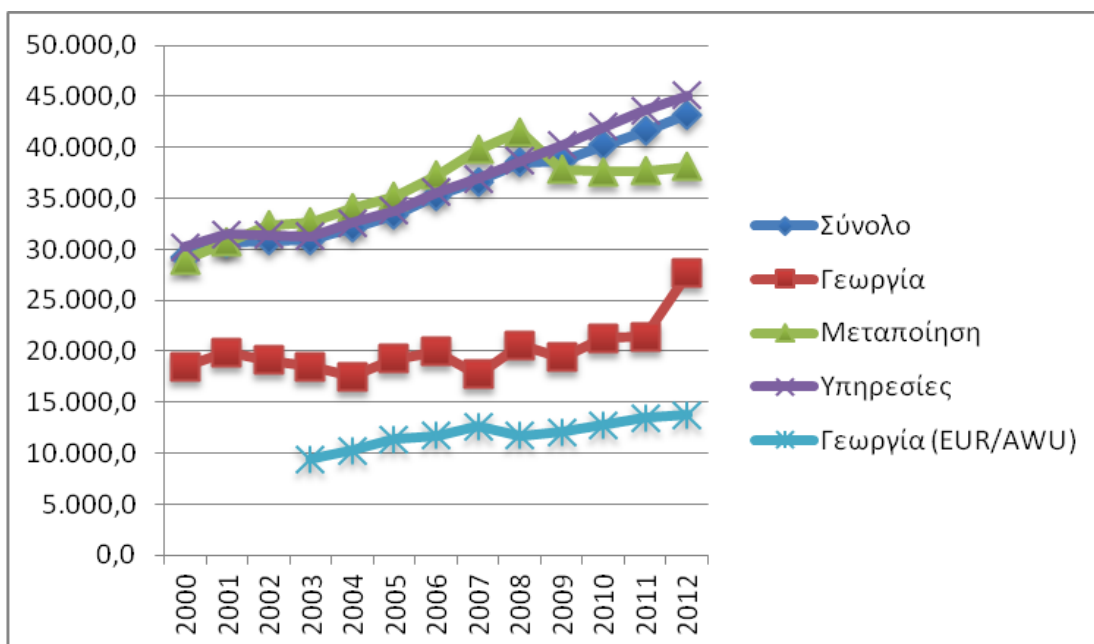
Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

Διάγραμμα 11: Εξαγωγές χαλουμιού, 2005-2010 (€ εκατ.)

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

Σε ότι αφορά τη παραγωγικότητα της εργασίας (Διάγραμμα 12), παρατηρείται μια πτωτική πορεία στη γεωργία από το 2001 έως και το 2004, και αυξητική πορεία από το 2005 και μετά (με εξαίρεση το 2007) και ιδιαίτερα το 2012. Σε σύγκριση με τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας, η παραγωγικότητα της εργασίας στη γεωργία ανέρχεται περίπου στο 64% στην αρχή και το τέλος της περιόδου, ενώ είχε φτάσει γύρω στο 50% (κατά μέσο όρο) τη περίοδο 2007-2011. Σημειώνεται επίσης ότι η παραγωγικότητα στη γεωργία υστερεί σημαντικά από την αντίστοιχη των δασών (που παρά την κατά 30% πτώση της μεταξύ 2006 και 2010, ανέρχεται σε 19.474,3 ΕΥΡΩ/ΜΑΕ) και της επεξεργασίας τροφίμων (29.405 ΕΥΡΩ/ΜΑΕ το 2010).

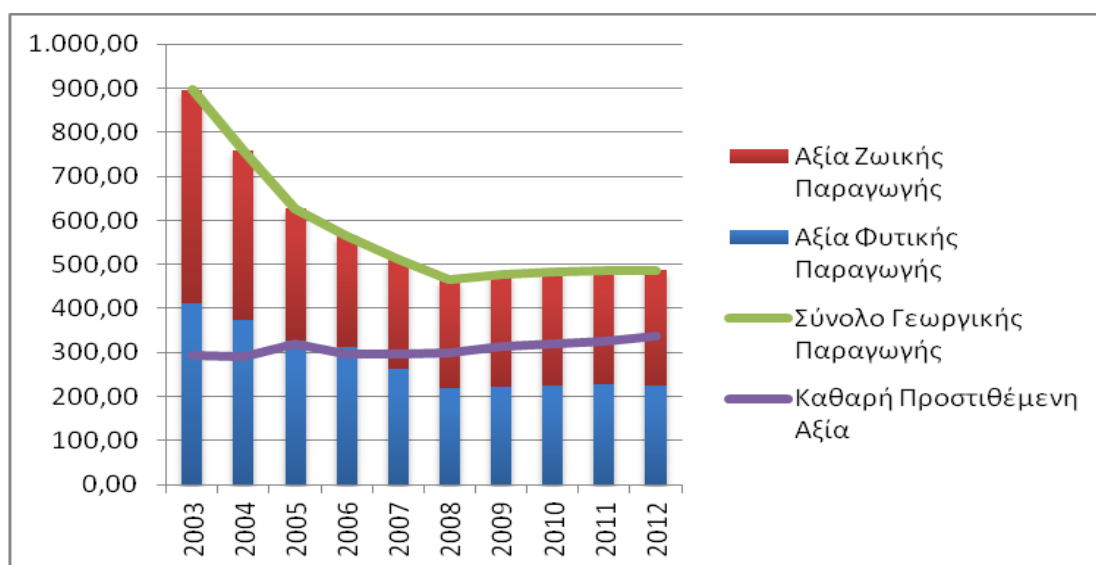
Διάγραμμα 12: Παραγωγικότητα της εργασίας, 2000-2012 (τρέχουσες τιμές, ΕΥΡΩ ανά φυσικό πρόσωπο)

Πηγή: Eurostat (υπολογισμοί DG AGRI, πίνακες aact_eaa01 και aact_ali01)

Παράλληλα, ο δείκτης της συνολικής παραγωγικότητας (total factor productivity) στην γεωργία (υπολογιζόμενος με βάση το 2005) αυξάνεται ραγδαία μεταξύ 2007 (133) και 2008 (147) και οριακά από το 2009 έως και το 2011 (153).

1.3 Η Αγροτική Οικονομία στη Κύπρο

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα της διάρθρωσης της αγροτικής οικονομίας στη Κύπρο κατά τη περίοδο 2003-2012 είναι η μεγαλύτερη σημασία (σε όρους αξίας της παραγωγής) της ζωικής παραγωγής (με την εξαίρεση των ετών 2005-2007). Η αναλογία σε όρους αξίας παραγωγής είναι περίπου 55:45 (Διάγραμμα 13), ενώ σε σύγκριση με το 2003, η αξία της παραγωγής (σε τιμές 2005) έχει μειωθεί κατά περίπου 45% και στους δύο κλάδους.

Διάγραμμα 13: Χρονολογική σειρά της γεωργικής παραγωγής, 2000-2012 (σταθερές τιμές 2005, εκατ. ΕΥΡΩ)

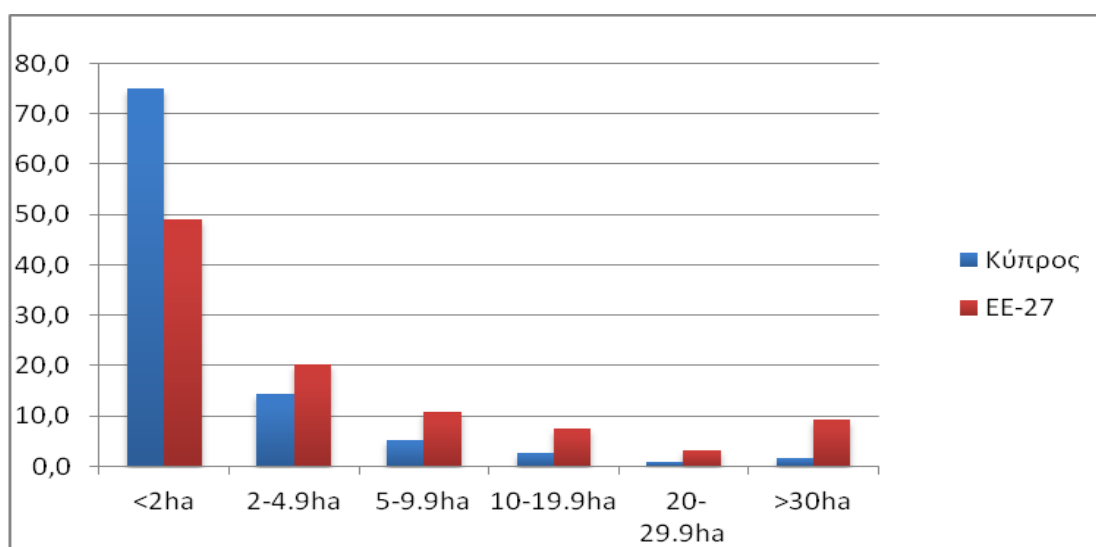
Πηγή: Eurostat (μεταβλητή: aact_eaa03)

Σε ότι αφορά την συνολική χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση (ΧΓΕ), το 2010 αυτή ανερχόταν σε 118.400 εκτάρια, καταγράφοντας μια μείωση της τάξης του 25% σε σύγκριση με το ΧΓΕ αναφοράς του 2003. Περίπου το 72% (60% στην ΕΕ-27) αποτελεί αροτραίες εκτάσεις και εκτάσεις με ετήσιες καλλιέργειες, το 26,5% (6,2% ΕΕ-27) μόνιμες καλλιέργειες, ενώ το υπόλοιπο 2% (33,6% ΕΕ-27) είναι βοσκότοποι. Διαφαίνεται και πάλι εγγενής αδυναμία τους συστήματος ως προς το τι θεωρείται βοσκότοπος από την αρμόδια υπηρεσία που την καταγράφει (ΚΟΑΠ) και την υπηρεσία που την καταγράφει για σκοπούς στατιστικής αναφοράς. Σχετική έρευνα έχει καταδείξει ότι η έκταση των πραγματικών βοσκοτόπων, χωρίς να υπολογίζεται η καλλιέργεια της μηδικής που εξ ορισμού αποτελεί βοσκότοπο, είναι μεγαλύτερη. Η στατιστική υπηρεσία σε συνεργασία με τον ΚΟΑΠ κατόπιν πρωτοβουλίας της Διαχειριστικής Αρχής επανεξετάζει την μεθοδολογία για τον προσδιορισμό των εκτάσεων που χαρακτηρίζονται ως βοσκότοποι και τα ανωτέρω αριθμητικά δεδομένα θα τύχουν επεξεργασίας.

Το 2010 2.000 εκτάρια (1,7% της ΧΓΕ) αφορούσαν βιολογικές καλλιέργειες , ενώ το αντίστοιχο ποσοστό σε επίπεδο ΕΕ-27 ανερχόταν σε 3,7%.

Όπως πιθανόν αναμενόταν, το ποσοστό των αρδευόμενων εκτάσεων ανέρχεται το 2010 σε 28.290 εκτάρια ή 24% της ΧΓΕ (σε σύγκριση με 5,8% στην ΕΕ-27), παρά την κατά 15% μείωσή τους σε σύγκριση με το 2005 (33.310 εκτάρια).

Το μικρό μέσο μέγεθος των Κυπριακών εκμεταλλεύσεων² σε σχέση με τον μέσο όρο στην ΕΕ-27 αναδεικνύεται από τα Διαγράμματα 14 και 15. Σε ότι αφορά το μέγεθος των εκτάσεων, το 75% των Κυπριακών εκμεταλλεύσεων είναι μικρότερες από 2 εκτάρια (σε σύγκριση με 49% στην ΕΕ-27). Στην ΕΕ-27 το 31% των εκμεταλλεύσεων έχουν μέγεθος από 2-10 εκτάρια, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στη Κύπρο είναι περίπου 20%. Τέλος, μόνο το 1,6% των εκμεταλλεύσεων στη Κύπρο είναι μεγαλύτερες από 30 εκτάρια (9,3% στην ΕΕ-27). Σε όρους οικονομικού μεγέθους, το 57% των Κυπριακών εκμεταλλεύσεων αποδίδουν μέχρι 2Κ³ (σε σύγκριση με 45% στην ΕΕ-27), ενώ πάνω από 25Κ αποδίδει το 5% των εκμεταλλεύσεων της νήσου (9% στην ΕΕ-27).

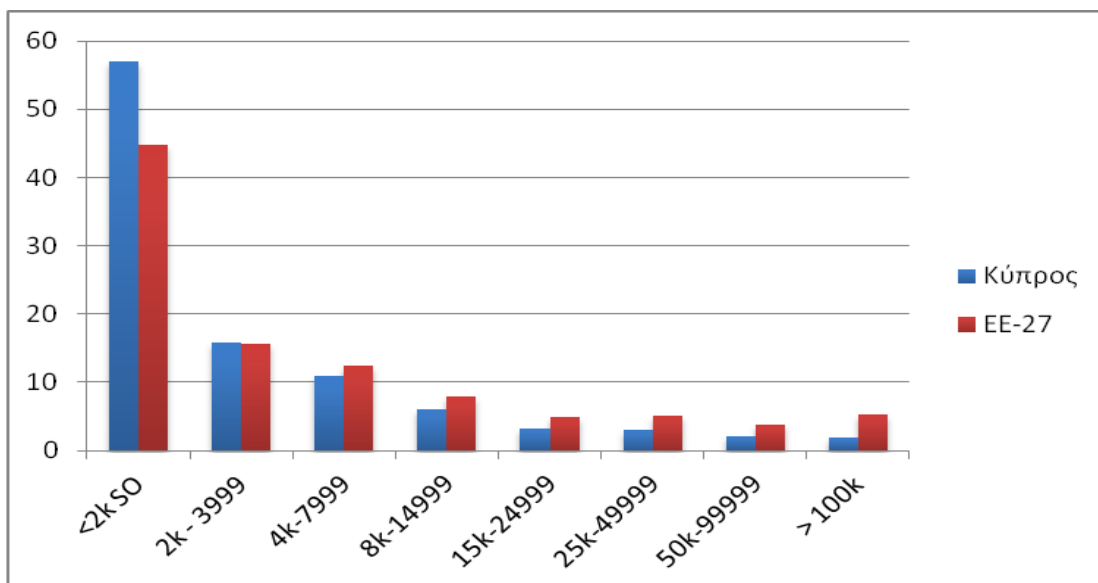

Διάγραμμα 14: Ποσοστιαία κατανομή γεωργικών εκμεταλλεύσεων με βάση το μέγεθος σε εκτάρια, Κύπρος – ΕΕ-27, 2010

Πηγή: Eurostat

² ΔΚΠ 18

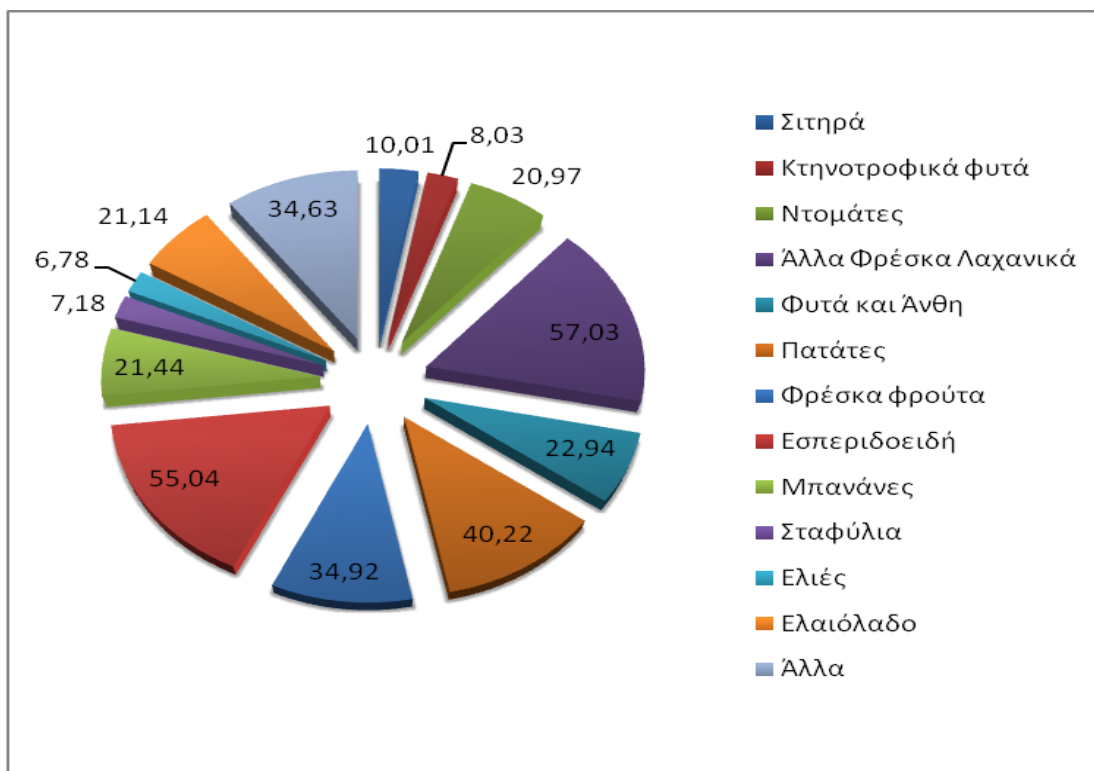
³ 1Κ = 1200€

Διάγραμμα 15: Ποσοστιαία κατανομή γεωργικών εκμεταλλεύσεων με βάση το οικονομικό μέγεθος σε ESU, Κύπρος – ΕΕ-27, 2010

Πηγή: Eurostat

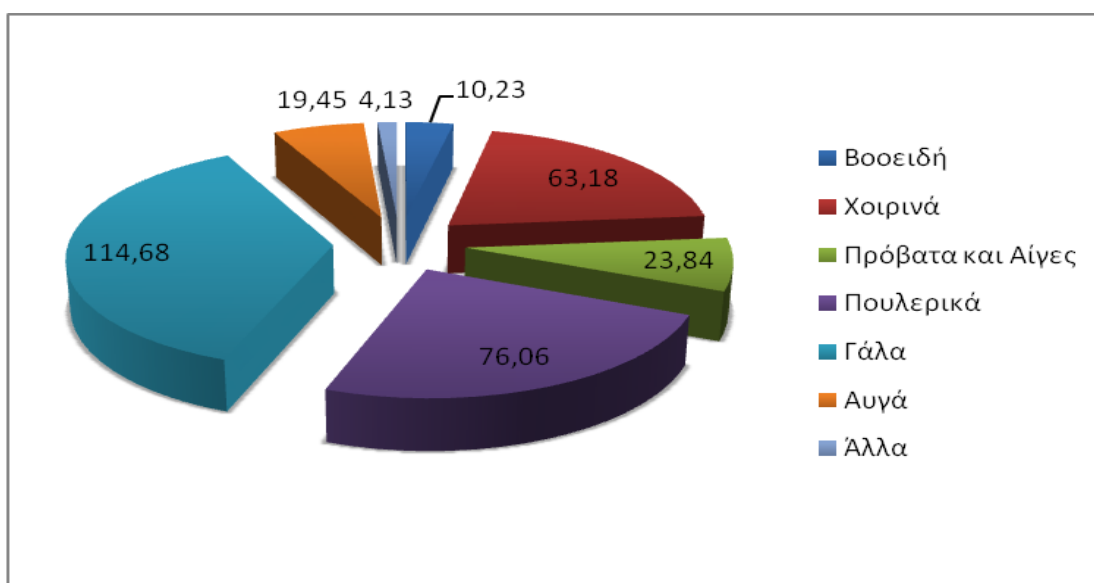
Όπως φαίνεται από το Διάγραμμα 16, η φυτική παραγωγή βασίζεται κυρίως στα φρέσκα λαχανικά, στα εσπεριδοειδή, στις πατάτες και στα φρέσκα φρούτα. Επίσης θα πρέπει να σημειώσουμε την σημαντική υστέρηση των σιτηρών και των κτηνοτροφικών φυτών στη συμβολή τους στη φυτική παραγωγή, παρά τη σημαντικότητά τους σε όρους εκτάσεων και τη σημασία της ζωικής παραγωγής στη Κυπριακή γεωργική οικονομία.

Διάγραμμα 16: Αξία φυτικής παραγωγής, 2011 (εκατ. ΕΥΡΩ)

Πηγή: Eurostat (μεταβλητή: aact_eaa01)

Σε όρους αξίας η ζωική παραγωγή (Διάγραμμα 17) αφορά κυρίως τη παραγωγή γάλακτος η οποία το 2011 αφορούσε το 37% της συνολικής αξίας της ζωικής παραγωγής. Ακολουθεί το κρέας των πουλερικών (24%), το χοιρινό κρέας (20%) και το κρέας της αιγοπροβατοτροφίας (7,7%).

Διάγραμμα 17: Αξία ζωικής παραγωγής, 2011 (εκατ. ΕΥΡΩ)

Πηγή: Eurostat (μεταβλητή: aact_eaa01)

1.4 Ανάλυση ανά τομέα και κλάδο

1.4.1 . Υπάρχουσα Κατάσταση στη Φυτική Παραγωγή

Βιολογική Γεωργία

Η ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας στην Κύπρο αν και ακόμη βρίσκεται σε σχετικά χαμηλά επίπεδα, τα τελευταία χρόνια υπήρξε ραγδαία. Το τέλος του 2002 οι εγγεγραμμένοι παραγωγοί στο Μητρώο Βιοκαλλιεργητών ανέρχονταν στους 45 με μια έκταση 1.600 δεκαρίων (0,12% της καλλιεργήσιμης έκτασης), ενώ σήμερα ο αριθμός των βιοκαλλιεργητών ανέρχεται στους 719, η βιοκαλλιεργούμενη έκταση ανέρχεται στις 39.639 δεκάρια (3,01% του συνόλου της καλλιεργήσιμης έκτασης σε σύγκριση με 5% σε επίπεδο ΕΕ).

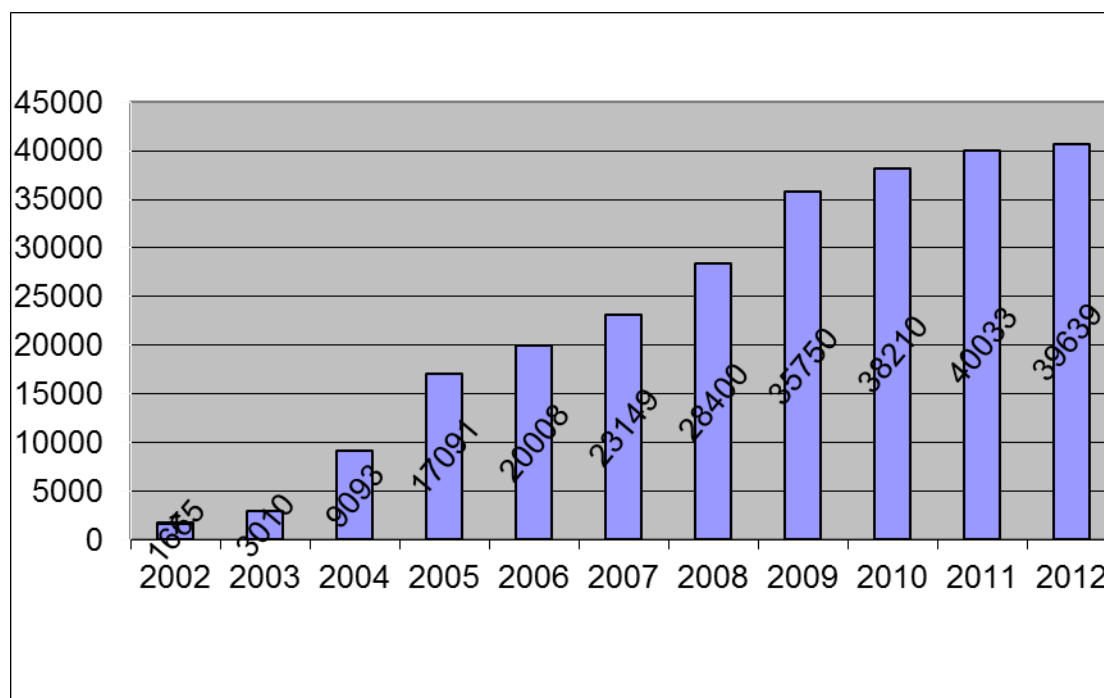
Σημαντικότερες βιολογικές καλλιέργειες είναι οι αροτραίες καλλιέργειες (σιτηρά και ψυχανθή – 49% της έκτασης) χωρίς να υπάρχει άμεση διασύνδεση με τη βιολογική κτηνοτροφία, οι ελιές (27%), τα αμπέλια (7%) και με μικρότερες εκτάσεις τα αρωματικά φυτά, εσπεριδοειδή, λαχανικά, φυλλοβόλα δένδρα κ.ά. Όσον αφορά την βιολογική κτηνοτροφία αυτή βρίσκεται στα αρχικά στάδια ανάπτυξης και συγκεκριμένα δραστηριοποιούνται δέκα μονάδες με αιγοπρόβατα, πέντε με όρνιθες αυγοπαραγωγής και μία κρεατοπαραγωγής.

Ο τομέας της μεταποίησης και εμπορίας περιλαμβάνει 124 επιχειρήσεις. Οι 54 από αυτές δραστηριοποιούνται στην διακίνηση προϊόντων από την Ευρώπη προς την Κύπρο και στις εισαγωγές από τρίτες χώρες. Η διακίνηση προϊόντων από την Κύπρο προς την Ευρώπη ή σε τρίτες χώρες είναι περιορισμένη και αφορά περίπου 400-500 τόνους επιτραπέζιου σταφυλιού (σουλτανίνα) και μικρότερες ποσότητες εσπεριδοειδών (μαντόρας), σταφίδας. Τα βιολογικά προϊόντα είναι ευρέως διαθέσιμα στον καταναλωτή, αλλά σε τιμές περίπου διπλάσιες από αυτές των συμβατικών.

Αξίζει να αναφερθεί ότι οι εξαγωγές επιτραπέζιων σταφυλιών αποτελούν ένα μικρό αλλά δυναμικό υποτομέα της βιολογικής γεωργίας, ο οποίος μπορεί να αναπτυχθεί σημαντικά μέσω αναδιάρθρωσης των αμπελώνων, από κυπελλοειδούς χαρακτήρα σε γραμμικού, στοιχείο που μπορεί να οδηγήσει σε σημαντικές μειώσεις στο κόστος παραγωγής, μείωση στη χρήση νερού άρδευσης λόγω βελτιωμένο συστήματος άρδευσης και μείωσης των απωλειών από ασθένειες. Πρόσθετα, εκτιμάται πως η αναδιάρθρωση μπορεί να επιφέρει πρωιμότητα στην παραγωγή κατά 15 μέρες, στοιχείο απόλυτα αναγκαίο για την εξαγωγική προσπάθεια.

Έτος	Αριθμός Βιοκαλ/τών	Έκταση (δεκάρια)	% της συνολ. Έκτασης
2002	45	1665	0,12%
2003	85	3010	0,22%
2004	150	9093	0,69%
2005	320	17091	1,30%
2006	388	20008	1,56%
2007	468	23149	1,75%
2008	582	28400	2,15%
2009	670	35750	2,70%
2010	697	38210	2,90%
2011	762	40033	3,04%
2012	719	39639	3,01%

Πίνακας 1: Εξέλιξη Βιολογικής Γεωργίας στη Κύπρο

Διάγραμμα 18: Εκτάσεις Βιολογικής Γεωργίας στη Κύπρο (δεκάρια)

Στο πλαίσιο του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013 λάμβαναν ετήσια χορηγία 628 βιοκαλλιεργητές από τους 719 εγγεγραμμένους βιοκαλλιεργητές για συνολική έκταση 28892,59 δεκαριών με συνολικό ποσό €2 εκ..

Πατατοκαλλιέργεια

Η καλλιέργεια της πατάτας συνιστά μια από τις σημαντικότερες παραγωγικές δραστηριότητες της Κυπριακής γεωργίας αφού αποτελεί σημαντική πηγή εισοδήματος για τους παραγωγούς, ενώ οι εξαγωγές πατάτας αφορούν περίπου το 40% της συνολικής αξίας των εξαγωγών ακατέργαστων γεωργικών προϊόντων. Με τη συγκεκριμένη καλλιέργεια ασχολούνται περίπου 1.900 παραγωγοί σε έκταση περίπου 5000 εκταρίων και όγκο παραγωγής περίπου 113.000 τόνους. Οι εν λόγω παραγωγοί διακρίνονται από υψηλό επίπεδο τεχνικής εξειδίκευσης, ενώ σε κάποιο βαθμό είναι οργανωμένοι μία Ομάδα Παραγωγών ή σε άλλα νομικά πρόσωπα που δεν έχουν τύχει αναγνώρισης από την Αρμόδια Εθνική Αρχή με βάση τη σχετική Εθνική Νομοθεσία, και που ασχολούνται με την εμπορία του προϊόντος. Παράλληλα, το μεγαλύτερο ποσοστό των πατατοπαραγωγών είναι ενταγμένοι στο Σύστημα Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Παραγωγής, κάτι που προσδίδει ένα επιπλέον συγκριτικό πλεονέκτημα στο προϊόν που διαθέτουν στην αγορά. Στο πλαίσιο του Δεύτερου Πυλώνα της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής επιδοτήθηκαν 5.331 πατατοπαραγωγοί για ολοκληρωμένη διαχείριση και μηχανική καταπολέμηση. Η επιδοτούμενη γη ανήλθε στα 32.620 δεκάρια και το επιδοτούμενο ποσό στα €3 εκ..

Η τυποποίηση αφορά κυρίως τη ποιοτική διαλογή και συσκευασία, ενώ στη μεταποίηση της πατάτας, μόνο 5% της παραγωγής χρησιμοποιείται στη βιομηχανία τσιπς. Περίπου το 70% της παραγωγής εξάγεται στην Ευρώπη (κυρίως ανοιξιάτικη πατάτα).

Τα τελευταία χρόνια ο κλάδος αντιμετωπίζει προβλήματα ανταγωνιστικότητας. Το κόστος παραγωγής έχει αυξηθεί λόγω της αύξησης των τιμών του νερού, των καυσίμων, των λιπασμάτων και των φυτοφαρμάκων. Παράλληλα, ο οξύς ανταγωνισμός στις διεθνείς αγορές έχει συντελέσει στη μείωση των τιμών παραγωγού, ενώ παρατηρούνται επίσης και προβλήματα ρευστότητας αλλά και εμπιστοσύνης στο θεσμό των Ομάδων Παραγωγών. Η αδυναμία των παραγωγών να κατοχυρώσουν το προϊόν ως ΠΟΠ/ΠΓΕ και κατ' επέκταση να το καταστήσουν επώνυμο και διαφοροποιημένο έχει οδηγήσει σε σημαντική απώλεια ανταγωνιστικότητας τόσο στην εγχώρια, όσο και σε αγορές του εξωτερικού.

Εσπεριδοειδή

Στην Κύπρο καλλιεργούνται περίπου 4.500 εκτάρια με εσπεριδοειδή από 4.615 παραγωγούς (στοιχεία 2012). Από αυτά στα 1.550 εκτάρια καλλιεργούνται πορτοκαλιές, στα 1.300 υβρίδια μανταρινιών, στα 640 γκρέιπφρουτ, στα 540 λεμονιές και στα 470 μανταρινιές. Οι φυτείες εσπεριδοειδών καλύπτουν περίπου το 4,5% της συνολικής καλλιεργούμενης γης και το 15% των δενδρωδών καλλιεργειών και συμβάλουν σημαντικά στη διατήρηση του αγροτικού τοπίου. Το 2010 η παραγωγή ανήλθε σε 113.000 τόνους (αξίας περίπου 40 εκατ. ΕΥΡΩ, δηλαδή 13,5% της αξίας της φυτικής παραγωγής στη Κύπρο), από τους οποίους οι 50.806 εξάχθηκαν (αξίας περίπου 28 εκατ. ΕΥΡΩ, δηλαδή 33% της αξίας του συνόλου των εξαγόμενων γεωργικών προϊόντων) και 27.900

μεταποιήθηκαν. Οι υπόλοιποι 34.500 τόνοι διατέθηκαν στην εγχώρια αγορά, καλύπτοντας το 93% της εγχώριας κατανάλωσης.

Συνολικά λαμβάνουν επιδότηση από το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 38,192 δεκάρια ετησίως με ποσό €3.5 εκ.

Σε γενικές γραμμές, τα κυπριακά εσπεριδοειδή έχουν εξαιρετική φήμη στις αγορές της ΕΕ, ενώ τα τελευταία χρόνια αναδύονται και άλλες αγορές: Η Ρωσία ήδη αποτελεί σημαντική αγορά (35,5% των εξαγωγών του 2012) με περεταίρω προοπτικές, ενώ η Κίνα αποτελεί εν δυνάμει αγορά, αφού το 2012 στάλθηκαν για πρώτη φορά ορισμένα φορτία. Παράλληλα, η εγχώρια αγορά προτιμά τα κυπριακά εσπεριδοειδή αφού οι όποιες εισαγωγές (7,5% της εγχώριας κατανάλωσης) αφορούν σε μεγάλο ποσοστό, αλλά όχι αποκλειστικά, βελτιωμένες ποικιλίες που δεν καλλιεργούνται στη νήσο.

Η καλλιέργεια εσπεριδοειδών στη Κύπρο είναι καλά οργανωμένη. Υπάρχουν 5 αναγνωρισμένες Οργανώσεις Παραγωγών με 1.545 μέλη οι γεωργικές εκτάσεις των οποίων αντιστοιχούν στο 62% της συνολικής έκτασης εσπεριδοειδών στη νήσο. Επίσης, σημαντικός αριθμός εργαζόμενων και επιχειρήσεων απασχολούνται σε τομείς που σχετίζονται με τη μεταποίηση και την εμπορία των εσπεριδοειδών. Ειδικότερα, υπάρχουν τρία εργοστάσια μεταποίησης τα οποία προμηθεύονται πρώτη ύλη από τις Οργανώσεις Παραγωγών (κυρίως φρούτα που κρίνονται ακατάλληλα για εξαγωγή ως νωπά) και παράγουν χυμούς, φρουτοποτά και αναψυκτικά, σημαντικό μέρος των οποίων εξάγεται.

Τα κυριότερα προβλήματα του κλάδου αφορούν το υψηλό κόστος παραγωγής, την μειωμένη ανταγωνιστικότητα ορισμένων ποικιλιών και την σχετικά μεγάλη ηλικία των δένδρων. Παράλληλα, υπάρχει ανησυχία λόγω της εξάπλωσης της ίωσης «τριστέζα» και της αναλογίας σακχάρων προς οξέα της ποικιλίας υβριδίων μανταρινιών Μαντόρα.

Ο Αμπελοοινικός Τομέας

Η καλλιέργεια του αμπελιού συνιστά μια από τις πλέον παραδοσιακές μορφές γεωργικής δραστηριότητας στη Κύπρο. Παράγει σημαντικά παραδοσιακά προϊόντα, αποτελεί σημαντική πηγή εισοδήματος στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές και συμβάλει θετικά στο αγροτικό τοπίο και τη βιοποικιλότητα. Ο τομέας χαρακτηρίζεται από τον πολυτεμαχισμό του και τη σημαντική μείωση των εκτάσεων και της παραγωγής τα τελευταία χρόνια. Το 2011 η έκταση των αμπελώνων ανερχόταν σε 9.058 εκτάρια σε σύγκριση με 16.337 εκτάρια το 2003. Παράλληλα, η παραγωγή το 2011 ανήλθε σε 21.500 τόνους σε σύγκριση με 108.315 τόνους το 2004. Το ότι η μείωση της παραγωγής είναι σχεδόν 1,6 φορές μεγαλύτερη από την αντίστοιχη των εκτάσεων αναδεικνύει την συστηματική υποβάθμιση της καλλιεργητικής φροντίδας στον τομέα του αμπελιού. Περίπου 9.000 εκμεταλλεύσεις ασχολούνται με τον τομέα της αμπελοουργίας. Από τα 9.058 εκτάρια αμπελώνων στη Κύπρο τα 4.785 εκτάρια επιδοτούνται από το υφιστάμενο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης με ποσό που ανέρχεται στα €3 εκ.

Η εν λόγω φθίνουσα πορεία του τομέα οφείλεται κυρίως στο αυξανόμενο εργατικό κόστος, τη μείωση της ζήτησης, τις χαμηλές τιμές παραγωγού και στην εγκατάλειψη των αγροτικών περιοχών. Η κατά 46% μείωση των εκτάσεων του Κυπριακού αμπελώνα έχει και σοβαρές περιβαλλοντικές επιπτώσεις, αφού υποβαθμίζει το αγροτικό τοπίο και αυξάνει τους κινδύνους για εκδήλωση πυρκαγιών.

Στις ημέρες μας ο Κυπριακός αμπελώνας εξακολουθεί να κυριαρχείται από γηγενείς ποικιλίες (περίπου 70% του δυναμικού παραγωγής), ενώ από το 2005 περίπου 3.000 εκτάρια έχουν αναφυτευθεί ή/και υποστεί ποικιλιακή μετατροπή. Ο επιτραπέζιος αμπελώνας ο οποίος απώλεσε τη προστασία με την ένταξη της χώρας στην ΕΕ γνωρίζει σημαντική μείωση τα τελευταία χρόνια. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι οι εκτάσεις του από 1.330 εκτάρια το 2001 ανέρχονται σε περίπου 152 εκτάρια σήμερα. Από την άλλη πλευρά, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται επέκταση του βιολογικού αμπελώνα ο οποίος σήμερα καταλαμβάνει έκταση 240 εκταρίων.

Η οργάνωση του τομέα αφορά κυρίως τη λειτουργία 20 Συνδέσμων Προστασίας Φυτών οι οποίοι έχουν ως μέλη παραγωγούς που ασχολούνται με μια συγκεκριμένη καλλιέργεια (αμπέλι, ελιά, σιτηρά) και συνεργάζονται για τη λήψη κοινών αποφάσεων για την εφαρμογή κοινών και κατάλληλων μεθόδων φυτοπροστασίας, τη παραγωγή τροφίμων υψηλής ποιότητας και την ελαχιστοποίηση των κινδύνων ρύπανσης του περιβάλλοντος και των υπογείων υδάτων.

Σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας, περίπου το 70% της παραγωγής οδηγείται στην οινοποίηση, ενώ το υπόλοιπο 30% κατευθύνεται στη παραγωγή άλλων αμπελοοινικών προϊόντων (π.χ. ζιβανία). Παράλληλα, κατά τη περίοδο 2006-11, η οινική παραγωγή γνώρισε σημαντική μείωση της τάξεως του 20%. Σε σχέση με το 2004 οι εξαγωγές έχουν μειωθεί κατά 88%, ενώ οι πωλήσεις Κυπριακών οίνων στην εγχώρια αγορά είναι γενικά σταθερές (κυμαίνονται στους 11-12.000 τόνους ετησίως) ενώ παράλληλα παρατηρείται αύξηση στις πωλήσεις εισαγόμενων οίνων. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το μερίδιο των Κυπριακών οίνων στις εγχώριες πωλήσεις έχει μειωθεί από 90% το 2003 σε 64% το 2011, ενώ το αντίστοιχο των (κατά μέσο όρο φθηνότερων) εισαγόμενων οίνων αυξήθηκε από 10% σε 36%. Παράλληλα, παρατηρείται αυξητική τάση στη χωρική οινοποίηση η οποία αφορά παραγωγή οίνου που χρησιμοποιείται στη παρασκευή παραδοσιακών αλλαντικών.

Από τα παραπάνω δεδομένα προκύπτει η υστέρηση των Κυπριακών αμπελοοινικών προϊόντων σε ότι αφορά τις διεξόδους τους προς τις αγορές. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ενώ στην ΕΕ-27 περίπου το 43% των παραγόμενων οίνων είναι ΠΟΠ, η παραγωγή αυτή αφορά μόνο το 0,01% στη Κύπρο. Ο κλάδος της οινοποιείας αφορά 4 μεγάλες οινοβιομηχανίες και 56 μικρές επιχειρήσεις οικογενειακής μορφής οι οποίες αφ' ενός μεν παράγουν ποιοτικούς και διαφοροποιημένους οίνους, αφ' ετέρου δε, αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα οργάνωσης και υστερούν στον μακροπρόθεσμο σχεδιασμό. Επίσης αξίζει να επισημανθεί η σημαντική αύξηση του μεριδίου των εμφιαλωμένων οίνων στις εξαγωγές, οι οποίοι πωλούνται σε πολύ υψηλότερη τιμή ανά μονάδα σε σύγκριση με τους χύμα και τις συσκευασίες tetrapack.

Ελαιοκαλλιέργεια

Με βάση τα στοιχεία του 2012 στη Κύπρο καλλιεργούνται 10.652 εκτάρια (39% του συνόλου των εκτάσεων με δένδρωδεις καλλιέργειες) με ελαιώνες σε 415 κοινότητες, από 24.658 παραγωγούς. Η ελαιοκαλλιέργεια αποτελεί ένα σημαντικό τομέα της κυπριακής γεωργίας. Η συμβολή της στο ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές παραγωγού ανήλθε, το 2010, σε 22.9 εκ. Ευρώ (21% της αξίας παραγωγής των δένδρωδων καλλιεργειών). Το ελαιόδεντρο προσαρμόζεται άριστα στις εδαφοκλιματικές συνθήκες της Κύπρου και οι χαμηλές συνολικές απαιτήσεις της καλλιέργειας σε άρδευση επιτρέπουν την επέκταση της ακόμα και σε περιοχές όπου δεν υπάρχει διαθέσιμο αρδευτικό νερό.

Η ύπαρξη παραδοσιακών ελαιώνων, εκτατικής μορφής, σε αρκετές περιοχές του νησιού, συμβάλλει στη διατήρηση του γεωργικού τοπίου, στην προστασία των εδαφών από τη διάβρωση και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Με την εφαρμογή μικρών βελτιώσεων στις καλλιεργητικές πρακτικές, όπως η παροχή νερού άρδευσης και η αντοχή στη χρήση υποβαθμισμένης ποιότητας νερού επιτρέπουν την επέκταση της ακόμα και σε περιοχές όπου δεν υπάρχει διαθέσιμο αρδευτικό νερό καλής ποιότητας.

Ο πολυτεμαχισμός και ο μικρός γεωργικός κλήρος είναι χαρακτηριστικός του ελαιοκομικού τομέα στη Κύπρο, αφού μόνο το 16% περίπου των καλλιεργούμενων εκτάσεων με ελαιώνες, αφορά εκμεταλλεύσεις μεγέθους άνω των 2 εκταρίων, ενώ η συντριπτική πλειοψηφία των μονάδων είναι μεγέθους μικρότερου από 0,5 εκτάρια (Διάγραμμα 19). Το 2010 υπήρχαν 29.897 ελαιοκομικές εκμεταλλεύσεις, με μέσο μέγεθος 0,4 ha. Ο αντίστοιχος αριθμός των ελαιοκομικών μονάδων ανά κατηγορία μεγέθους εκμετάλλευσης φαίνεται στο Διάγραμμα 20.

Διάγραμμα 19: Εκτάσεις ελαιοκομικών εκμεταλλεύσεων ανά κατηγορία μεγέθους (δεκάρια), Στατιστική Υπηρεσία 2010.

Διάγραμμα 20: Αριθμός ελαιοκομικών εκμεταλλεύσεων ανά κατηγορία μεγέθους (δεκάρια), Στατιστική Υπηρεσία 2010.

Τις τελευταίες επτά καλλιεργητικές περιόδους έχουν παραχθεί κατά μέσο όρο 5.200 τόνοι ελαιολάδου και 3.700 τόνοι επιτραπέζιας ελιάς. Οι ποσότητες αυτές διατέθηκαν στην εγχώρια αγορά και οι εξαγωγές είναι ελάχιστες, ενώ τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκαν και λίγες εισαγωγές.

Ο βαθμός οργάνωσης του κλάδου είναι πολύ χαμηλός αφού λειτουργεί μια μόνο Οργάνωση Παραγωγών στην οποία μετέχει το 2% των παραγωγών και διακινεί το 10% της εγχώριας παραγωγής. Στις μικρότερες εκμεταλλεύσεις η παραγωγή ελαιολάδου και ελιών είναι συμπληρωματική δραστηριότητα οικογενειακής μορφής, ενώ στις μεγαλύτερες εφαρμόζονται συστηματικές καλλιεργητικές φροντίδες και χρησιμοποιείται ξένη εργασία.

Η καλλιέργεια της ελιάς στη νήσο ήταν μέχρι τη δεκαετία του 90 κατά κανόνα εκτατική. Όμως, τις δεκαετίες του 1990 και 2000, εκτάσεις με ξερικά ελαιόδεντρα μετατράπηκαν σε εντατικής μορφής αρδευόμενους ελαιώνες, ενώ από την περίοδο αυτή ξεκίνησε η φύτευση νέων φυτειών σε συστηματική βάση. Παράλληλα πραγματοποιήθηκαν επενδύσεις σε μηχανήματα ελαιοσυλλογής, συστήματα άρδευσης και γεωργικά μηχανήματα.

Στον κλάδο λειτουργούν 33 ελαιοτριβεία τα οποία στη πλειοψηφία τους είναι αρκετά σύγχρονα και παράγουν υψηλής ποιότητας ελαιόλαδο και συνιστούν το κυριότερο επίσημο κανάλι εμπορίας. Ακόμα δραστηριοποιούνται 28 μονάδες εμφιάλωσης ελαιολάδου και τυποποίησης επιτραπέζιων ελιών. Επίσης, η λειτουργία της Ομάδας Οργανοληπτικής Αξιολόγησης Ελαιολάδου προσδίδει ευκαιρία ανάδειξης της ποιότητας.

Σε γενικές γραμμές, η μικρή παραγωγή και το υψηλό κόστος (σε καύσιμα, εργατικό δυναμικό, γεωργικά εφόδια, νερό σε κάποιες περιπτώσεις) δεν προάγουν την ανταγωνιστικότητα των ελαιοκομικών προϊόντων της νήσου. Όμως η υψηλή ποιότητα, η τυποποίηση και η αξιοποίηση τρόπων διαφοροποίησης της παραγωγής (βιολογική παραγωγή, ΠΟΠ, ΠΓΕ) συνιστούν προοπτικές για τον κλάδο. Στο πλαίσιο αυτό αξίζει να επισημανθεί ο σχετικά χαμηλός βαθμός της καινοτομίας τόσο στη παραγωγική διαδικασία όσο και στη μεταποίηση. Επίσης, ο κλάδος αντιμετωπίζει σημαντικό ανταγωνισμό από τις εισαγωγές (ιδιαίτερα από Τρίτες Χώρες) κάτι ιδιαίτερα σημαντικό για ένα προϊόν με υψηλή ελαστικότητα ζήτησης ως προς τη τιμή και το εισόδημα.

Μπανάνες

Στην Κύπρο η καλλιεργούμενη έκταση με μπανάνες (σχεδόν αποκλειστικά της μικρόκαρπης ποικιλίας Dwarf Cavendish) ανέρχεται σε περίπου 235 εκτάρια, ενώ με την συγκεκριμένη καλλιέργεια ασχολούνται 253 παραγωγοί. Το 2010 η παραγωγή μπανανών ανήλθε σε περίπου 6.000 τόνους, αξίας 6,5 εκατ. ΕΥΡΩ (2,2% της συνολικής αξίας της φυτικής παραγωγής). Το σύνολο της παραγόμενης ποσότητας διατίθεται στην εγχώρια αγορά και καλύπτει περίπου το 45% της εγχώριας κατανάλωσης. Η παραγωγή χωροθετείται στην δυτική παράκτια περιοχή της Πάφου και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη τοπική βιοποικιλότητα και στον τροπικό χαρακτήρα της περιοχής. Σχεδόν το σύνολο των μπανανοπαραγωγών είναι μέλη της μοναδικής αναγνωρισμένης Οργάνωσης Παραγωγών του κλάδου.

Τα κυριότερα προβλήματα του κλάδου αφορούν το υψηλό κόστος παραγωγής, τον ανταγωνισμό από τις εισαγόμενες (πολλές φορές με χαμηλούς δασμούς) ξένες ποικιλίες και τις υψηλές απαιτήσεις σε

αρδευτικό νερό. Ενδεχόμενη κατάργηση των κρατικών ενισχύσεων που χορηγούνται προς τον κλάδο θα έχει αρνητικές επιπτώσεις της στη βιωσιμότητα των εκμεταλλεύσεων.

Αρωματικά και Φαρμακευτικά Φυτά

Στην Κύπρο με την καλλιέργεια των αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών ασχολούνται περίπου 150 παραγωγοί, με συνολική έκταση που ξεπερνά τα 270 εκτάρια. Τα κυριότερα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά που καλλιεργούνται σήμερα στην Κύπρο και έχουν εμπορική αξία είναι ο κόλιανδρος, ο μαιντανός, η μέθη, ο άνηθος, η ρίγανη, η τριανταφυλλιά η δαμασκηνή, ο δυόσμος, το λασμαρί (δενδρολίβανο), το θυμάρι, η λεβάντα, ο βασιλικός, η σπατζιά (φασκομηλιά), η αλουίζα, η μέντα, η δάφνη, η μαντζουράνα, ο σιδηρίτης (τσάι του βουνού), η μέλισσα, ο δίκταμος,.

Τα φρέσκα αρωματικά φυτά παρουσιάζουν σημαντικές προοπτικές για εξαγωγή. Συγκεκριμένα, το 2012 οι εξαγωγές αρωματικών φυτών ανήλθαν σε 1.063 τόνους και αφορούσαν κυρίως άνηθο και μέθη. Παράλληλα, τα ξηρά αρωματικά φυτά παρουσιάζουν ζήτηση στην εγχώρια αγορά.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κλάδος αφορούν κυρίως την ανεπαρκή οργάνωση της παραγωγής, προώθησης, συσκευασίας και εμπορίας, την έλλειψη συλλογικών οργάνων που θα μπορούσαν να αναβαθμίσουν τόσο τη παραγωγή όσο και την εμπορία και το υψηλό κόστος της παραγωγής το οποίο κυρίως οφείλεται στην έλλειψη σύγχρονου εξοπλισμού και υποδομών (ενδεικτικά αναφέρεται ότι ελάχιστες μονάδες διαθέτουν σύγχρονα μηχανήματα επεξεργασίας).

Όμως, η σοβαρότερη αδυναμία στον κλάδο σχετίζεται με τον περιορισμένο βαθμό αξιοποίησης των αρωματικών για την δημιουργία μεταποιημένων προϊόντων προστιθέμενης αξίας. Σε αυτό συντείνει και η περιορισμένη εφαρμοσμένη έρευνα σε θέματα ποιοτικού προσδιορισμού χαρακτηριστικών στα αρωματικά και στην γνώση για μεταποίηση τους στην βιομηχανία τροφίμων αλλά και στην φαρμακευτική βιομηχανία. Περιορισμένος βαθμός αξιοποίησης παρουσιάζεται και στα φαρμακευτικά φυτά (κυρίως γηγενών ειδών) τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στην φαρμακευτική βιομηχανία. Πάντως, μέχρι σήμερα βασικές έρευνες, εντοπίζουν σημαντικά πλεονεκτήματα σε αριθμό Κυπριακών αρωματικών σε σχέση με τα χημικά τους χαρακτηριστικά, τα οποία θα μπορούν να αξιοποιηθούν με σκοπό την δημιουργία καινοτόμων τελικών προϊόντων. Σε αυτά τα χημικά και μοριακά χαρακτηριστικά θα στηριχθεί και η προσπάθεια που γίνεται για ταυτοποίηση των κυπριακών αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών με Γενετική Πιστοποίηση/ Ταυτοποίηση φυτικών ειδών με μοριακές μεθόδους.

Φυλλοβόλα Οπωροφόρα Δένδρα

Η καλλιέργεια φυλλοβόλων οπωροφόρων δέντρων στη Κύπρο περιλαμβάνει ακρόδρυα (φισικιά, αμυγδαλιά, καρυδιά, φουντουκιά), πυρηνόκαρπα (ροδακινιά, νεκταρινιά, χρυσομηλιά, κερασιά, δαμασκηνιά), γιγαρτόκαρπα (μηλιά, αχλαδιά) και κάποια λοιπά καρποφόρα είδη (ροδιά, συκιά, λωτός, ακτινίδιο). Το 2012, η καλλιεργούμενη έκταση των φυλλοβόλων δένδρων ανήλθε σε 6.054 εκτάρια (6% του συνόλου των καλλιεργούμενων εκτάσεων). Από την έκταση αυτή, το 55% αφορά τα ακρόδρυα (κυρίως αμυγδαλιές), το 25% τα πυρηνόκαρπα (κυρίως ροδακινιά και δαμασκηνιά), το 17% τα γιγαρτόκαρπα (κυρίως μηλιές) και το 3% λοιπά καρποφόρα είδη (κυρίως ροδιές και συκιές). Η

συνολική αξία της παραγωγής ανέρχεται περίπου σε 23 εκατ. ΕΥΡΩ (8% της αξίας της γεωργικής παραγωγής στη νήσο) και αφορά κυρίως ροδάκινα – νεκταρίνια (5,5 εκατ. ΕΥΡΩ), μήλα (4,8 εκατ. ΕΥΡΩ), σύκα (4,6 εκατ. ΕΥΡΩ, χρυσόμηλα και κεράσια (περίπου 2 εκατ. ΕΥΡΩ έκαστο).

Μόνο το 4% του συνολικού όγκου παραγωγής διακινείται μέσω Ομάδων/Οργανώσεων Παραγωγών, ενώ, το σύνολο της παραγωγής διατίθεται στην εγχώρια αγορά. Παράλληλα, τα τελευταία χρόνια καταγράφεται αύξηση των εισαγωγών. Ο τομέας της μεταποίησης φρούτων περιλαμβάνει ελάχιστες μονάδες παραγωγής γλυκών και μαρμελάδων, ενώ ο χαμηλός βαθμός ένταξης των παραγωγών σε Οργανώσεις καθιστά εξαιρετικά δύσκολη τη τυποποίηση, συσκευασία και προώθηση των προϊόντων.

Ο κλάδος αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα ανταγωνιστικότητας. Τα κυριότερα από αυτά αφορούν το υψηλό κόστος παραγωγής (που οφείλεται στην αύξηση της τιμής των καυσίμων, λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, στο μικρό μέγεθος και τον κατακερματισμό των εκμεταλλεύσεων), την ανεξέλεγκτη εισαγωγή νέων ποικιλιών και τη καλλιέργειά τους σε μη-κατάλληλες εδαφοκλιματολογικές συνθήκες, τον έντονο ανταγωνισμό από τις εισαγωγές, τη ανύπαρκτη (σχεδόν) οργάνωση της τυποποίησης και εμπορίας. Παράλληλα, η εγκατάλειψη της υπαίθρου και η γήρανση του αγροτικού πληθυσμού προδιαγράφουν αρνητικές εξελίξεις για τις συγκεκριμένες καλλιέργειες.

Λαχανοκομία

Η καλλιέργεια λαχανικών στην Κύπρο καλύπτει περίπου το 3% της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης (χωρίς να συμπεριλαμβάνεται η πατάτα), ενώ στοιχεία του ΚΟΑΠ για το 2012 δείχνουν καλλιεργούμενες εκτάσεις ίσες με περίπου 4.600 εκτάρια. Παράλληλα, η αξία παραγωγής κατά την περίοδο 2008-2010 προσέγγιζε τα 90 εκατ. ΕΥΡΩ. Το 2012 υπήρχαν 4.200 εκμεταλλεύσεις που εξειδικεύονταν στην καλλιέργεια λαχανικών, με μέσο μέγεθος 10,5 δεκάρια, (1,05 εκτάρια) ενώ το 51% των εν λόγω εκμεταλλεύσεων ήταν μεγαλύτερο από 3 εκτάρια. Τα σημαντικότερα καλλιεργούμενα είδη είναι η ντομάτα, τα αγγούρια, τα καρπούζια, τα πεπόνια, τα φασολάκια, οι φρούλες, τα φρέσκα λουβιά και τα φυλλώδη λαχανικά. Οι παραγόμενες ποσότητες κυρίως διατίθενται για νωπή κατανάλωση, ενώ κάποια είδη μπορούν να υποστούν επεξεργασία (π.χ. ντομάτες, αγγουράκια, καρότα, φυλλώδη λαχανικά).

Στον κλάδο δραστηριοποιούνται 9 Οργανώσεις και Ομάδες Παραγωγών τα μέλη των οποίων καλλιεργούν το 20-22% της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης με λαχανικά. Παράλληλα, ο βαθμός εκσυγχρονισμού των εκμεταλλεύσεων ποικίλει σημαντικά ανάλογα με το μέγεθος, τη περιοχή (π.χ. σύγχρονες – μεγάλες θερμοκηπιακές μονάδες στις παράκτιες περιοχές των επαρχιών Λάρνακας και Αμμοχώστου, μεγάλες υπαίθριες μονάδες στις πεδινές περιοχές της επαρχίας Λευκωσίας, μικρές και λιγότερο σύγχρονες μονάδες σε ορεινές και ημιορεινές περιοχές), τα καλλιεργούμενα είδη, το μορφωτικό επίπεδο και την εμπειρία των παραγωγών.

Σε γενικές γραμμές, η αξία των λαχανικών που υπόκεινται σε επεξεργασία είναι μικρή (216.000 ΕΥΡΩ το 2010). Παράλληλα, η συντριπτική πλειοψηφία των παραγόμενων λαχανικών διατίθενται από τις Ομάδες/Οργανώσεις Παραγωγών ή/και απευθείας από παραγωγούς (που δεν ανήκουν σε Ομάδες/Οργανώσεις) σε χονδρέμπορους και ακολούθως σε αλυσίδες λιανικής πώλησης και (σε πολύ μικρότερο βαθμό, από τους ίδιους τους παραγωγούς) σε χονδρικές αγορές και μικρές επιχειρήσεις λιανικού εμπορίου. Ενδεικτικά το 2010 η αξία των λαχανικών που πωλήθηκαν στην εγχώρια αγορά

ανήλθε σε 73 εκατ. ΕΥΡΩ. Σε συγκριτικό επίπεδο, οι εξαγωγές είναι μικρές και το 2010 η αξία τους ανήλθε σε περίπου 770.000 ΕΥΡΩ.

Τα κυριότερα προβλήματα του κλάδου αφορούν το μικρό βαθμό και ποσοστό τυποποίησης (με αποτέλεσμα τη αδυναμία ιχνηλασιμότητας και διαφοροποίησης), το υψηλό κόστος παραγωγής (αύξηση τιμών λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων – υψηλό κόστος νερού άρδευσης και ηλεκτρικής ενέργειας), τον έντονο ανταγωνισμό από εισαγόμενα προϊόντα, το υψηλό μεταφορικό κόστος που αποτρέπει τις εξαγωγές και την ανάπτυξη εχθρών και ασθενειών εδάφους.

Ανθοκομία

Τα τελευταία 20 χρόνια ο τομέας της ανθοκομίας έχει γνωρίσει σημαντική εξέλιξη στη Κύπρο. Στις ημέρες μας ο εν λόγω τομέας συνιστά εντατικό σύστημα γεωργικής παραγωγής με σημαντικό βαθμό χωροταξικής συγκέντρωσης στις παραθαλάσσιες περιοχές της νήσου. Τα ανθοκομικά είδη καταλαμβάνουν έκταση 156,4 εκταρίων (0,15% του συνόλου της καλλιεργούμενης γης), ενώ η αξία τους το 2010 ανήλθε σε 13,8 εκατ. ΕΥΡΩ (4,7% του ακαθάριστου γεωργικού προϊόντος).

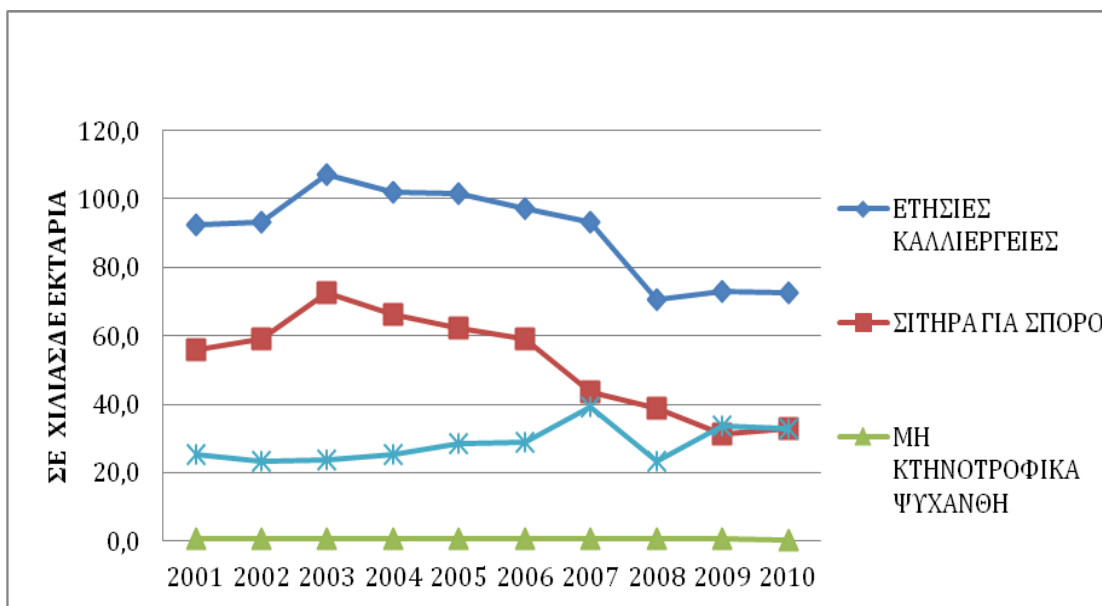
Ο κλάδος χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό και αρκετά ικανοποιητικές υποδομές, ενώ οι ανθοκομικές εκμεταλλεύσεις επεκτείνονται και στην εμπορία. Σε ότι αφορά την εσωτερική οργάνωση του κλάδου, παρά την ύπαρξη δυο Συνδέσμων, δεν έχει συσταθεί κάποια Ομάδα Παραγωγών.

Τα ανθοκομικά προϊόντα διατίθενται στο σύνολό τους τυποποιημένα στην εσωτερική αγορά, ενώ υπάρχουν και εισαγωγές από Κράτη-Μέλη της ΕΕ και Τρίτες Χώρες. Παρά την ικανοποιητική τους ποιοτική στάθμη, το υψηλό κόστος παραγωγής και μεταφοράς συνιστά τροχοπέδη για την ανάπτυξη εξαγωγών.

Τα κυριότερα προβλήματα του κλάδου αφορούν τον αυξημένο ανταγωνισμό εκ μέρους των εισαγόμενων ανθοκομικών προϊόντων τα οποία παράγονται με χαμηλό κόστος, την έλλειψη οργανωμένων και σύγχρονων αγορών και το υψηλό κόστος παραγωγής το οποίο οφείλεται στο μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων, στην άνοδο της τιμής των καυσίμων και των εισροών, αλλά και στην συχνότερη εμφάνιση ακραίων καιρικών φαινομένων.

Φυτά Μεγάλης Καλλιέργειας

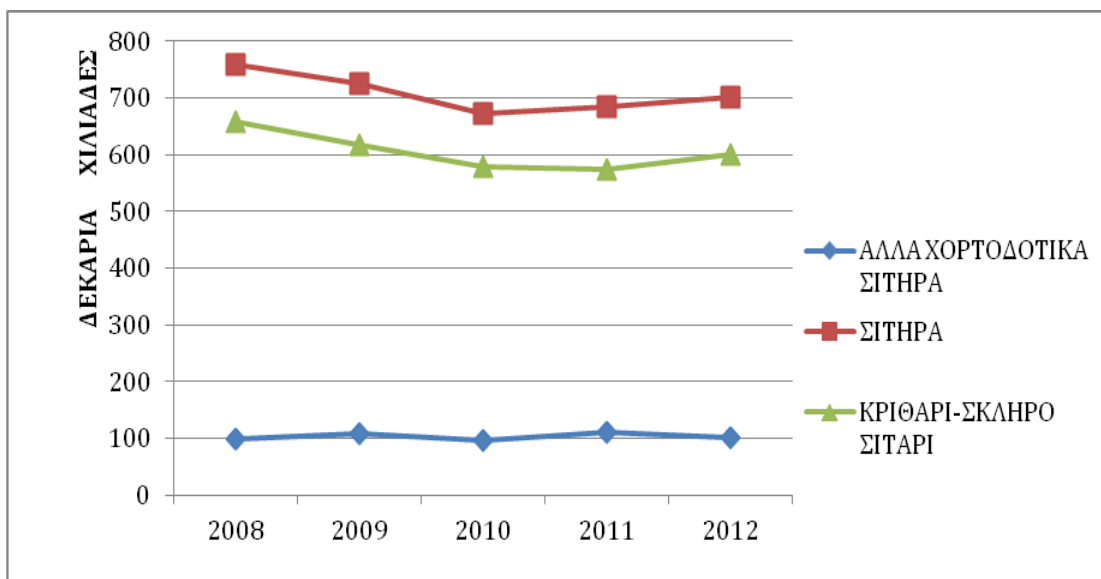
Τα φυτά μεγάλης καλλιέργειας (φμκ) καταλαμβάνουν σημαντικό μερίδιο της καλλιεργούμενης έκτασης στη Κύπρο (Διάγραμμα 21) παρά το γεγονός ότι είναι καθαρά εισαγωγική χώρα στα συγκεκριμένα προϊόντα. Σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας, το 2004 καλλιεργήθηκαν 93.000 εκτάρια με φμκ, ενώ το 2010 η αντίστοιχη έκταση είχε μειωθεί σε 66.100 εκτάρια. Η αξία της παραγωγής το 2009 ανήλθε σε 56,6 εκατ. ΕΥΡΩ (20% της συνολικής αξίας της φυτικής παραγωγής), ενώ στον κλάδο δραστηριοποιούνται 12.000 φυσικά ή νομικά πρόσωπα. Τα φμκ στη νήσο αφορούν σιτηρά για καρπό και σανό και ψυχανθή, ενώ η καλλιέργεια βιομηχανικών φυτών είναι σχεδόν ανύπαρκτη.

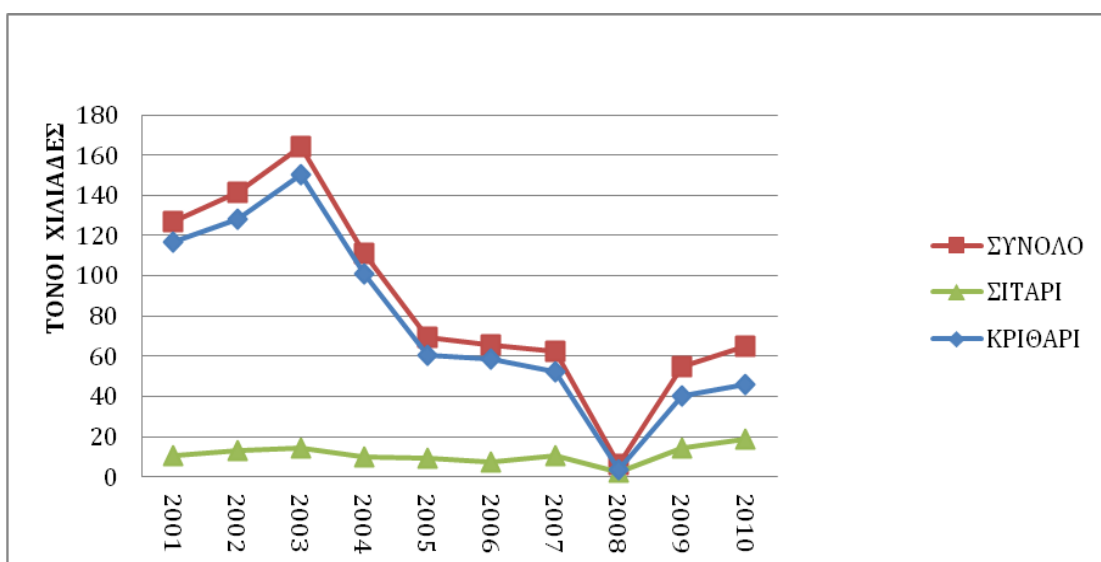
Διάγραμμα 21: Έκταση ετησίων καλλιεργειών στην Κύπρο, 2001-2010

Σιτηρά για Καρπό

Η καλλιέργεια σιτηρών στη Κύπρο είναι εκτατικής μορφής. Η μέση καλλιεργούμενη έκταση ανέρχεται σε 31,3 εκτάρια (50 εκτάρια σε επίπεδο ΕΕ-27), ενώ η μέση έκταση των αγροτεμαχίων που καλλιεργούνται είναι 0,5 εκτάρια. Το 90% των καλλιεργούμενων εκτάσεων είναι ενοικιαζόμενες. Το 40% του εισοδήματος των σιτηροκαλλιεργητών προέρχεται από επιδοτήσεις. Το κόστος παραγωγής είναι από τα χαμηλότερα στην ΕΕ, όπως και οι αποδόσεις οι οποίες είναι 40% χαμηλότερες από τον Κοινοτικό μέσο όρο, αφού εκτός των άλλων, η καλλιέργεια σιτηρών είναι σχεδόν αποκλειστικά ξηρική. Παρά τη μείωση των εκτάσεων (Διάγραμμα 22), η παραγωγή από το 2005 είναι σχεδόν σταθερή (με εξαίρεση το 2008 λόγω ανομβρίας) λόγω κάποιας αύξησης στις αποδόσεις, ενώ πριν την ένταξη στην ΕΕ ήταν υπερδιπλάσια (Διάγραμμα 7).

Διάγραμμα 22: Εκτάσεις καλλιεργούμενες με σιτηρά στη Κύπρο, 2008-2012

Διάγραμμα 7: Παραγωγή κριθαριού – σιταριού στη Κύπρο, 2001-2010

Το κύριο καλλιεργούμενο είδος είναι το κριθάρι (70% της συνολικής έκτασης με σιτηρά), ενώ έπεται το σκληρό σιτάρι με 14%. Η αξία της παραγωγής σιτηρών υπολογίζεται σε περίπου 20 εκατ. ΕΥΡΩ (στοιχεία 2009), ενώ η Κύπρος είναι καθαρά εισαγωγική χώρα αφού το ποσοστό αυτάρκειας σε σιτηρά υπολογίζεται σε 10%, ενώ το αντίστοιχο σε σπόρους σιτηρών ανέρχεται σε περίπου 60%. Στον τομέα δραστηριοποιείται μια Ομάδα Παραγωγών.

Επίσης αξίζει να αναφερθεί ότι οι εκταρικές επιδοτήσεις που δικαιούνται οι σιτηροκαλλιεργητές είναι αρκετά υψηλές, ιδιαίτερα δε για τους καλλιεργητές σκληρού σίτου οι οποίοι απολαμβάνουν σημαντικές

κρατικές ενισχύσεις. Στο πλαίσιο αυτό η πιθανή κατάργηση της ενίσχυσης αυτής αναμένεται να επηρεάσει αρνητικά τη βιωσιμότητα του κλάδου.

Το 70% της συνολικής έκτασης που καλλιεργείται με κτηνοτροφικά σιτηρά αφορά το κριθάρι, ενώ ακολουθεί η βρώμη με περίπου 15% και το σιτάρι (χρονιές που αναλύονται 2006-2009). Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση στη παραγωγή σιταριού για σανό και τριτικάλε και μείωση στη παραγωγή της βρώμης.

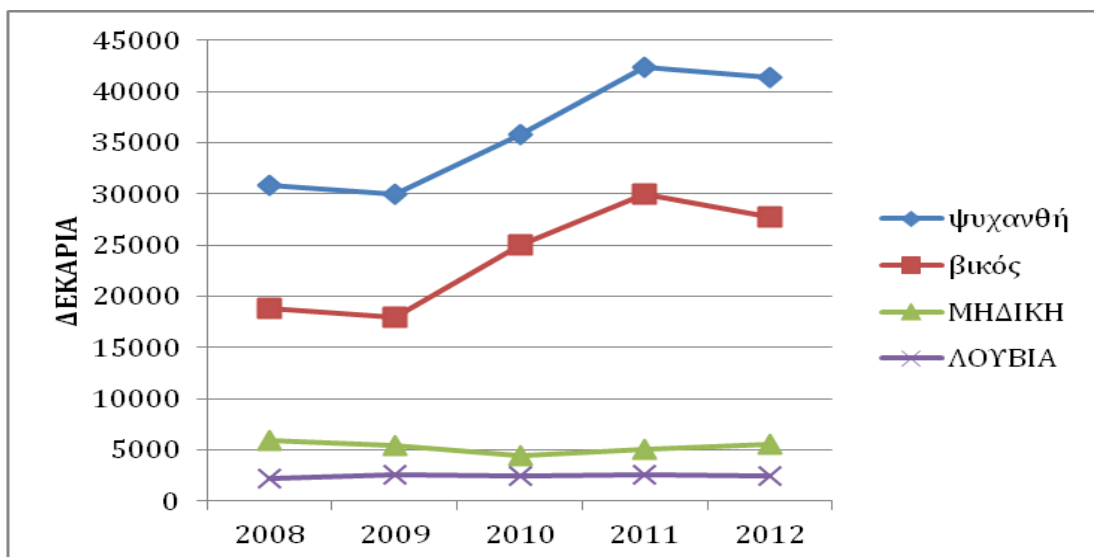
Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κλάδος των σιτηρών είναι οι χαμηλές αποδόσεις, η χαμηλή ποιότητα η οποία εν μέρει οφείλεται στην υποβάθμιση των εδαφών λόγω μονοκαλλιέργειας, και ιδίως ο χαμηλός βαθμός οργάνωσης της παραγωγής (υπέρβαση άριστης ποσότητας σπόρου, χαμηλή χρήση πιστοποιημένου σπόρου, χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης παραγωγών, παρουσία μόνο μιας Ομάδας Παραγωγών, ελλείψεις σε αποθηκευτικούς χώρους, επιλογή ποικιλιών που δεν αντιστοιχούν στις προτιμήσεις των καταναλωτών).

Ψυχανθή

Τα ψυχανθή καλλιεργούνται κυρίως για την παραγωγή σανού. Καταλαμβάνουν κατά μέσο όρο την τελευταία πενταετία έκταση 3.600 εκταρίων (η οποία το 2012 αυξήθηκε κατά 34% σε σύγκριση με το 2008). Ο βίκος (κυρίως) και η μηδική καταλαμβάνουν το 84% των εκτάσεων των ψυχανθών που είναι κτηνοτροφικά φυτά (Διάγραμμα 8).

Για σπόρο για ανθρώπινη χρήση (όσπρια) την μεγαλύτερη έκταση καταλαμβάνουν τα κουκιά, τα λουβιά και τα φασόλια που όλα όμως πωλούνται κυρίως φρέσκα. Ακολουθούν σε έκταση η φαβέττα, τα μπιζέλια, η λουβάνα, τα ρεβίθια, φακές και ρόβι. Δεν υπάρχουν στοιχεία για την αξία της παραγωγής, αλλά σε ότι αφορά τα ξερά όσπρια αυτή υπολογίζεται (τη περίοδο 2007-2010) σε 650 τόνους, αξίας €1,2 εκατ. Επίσης, όπως και στα σιτηρά, το εμπορικό ισοζύγιο στα ψυχανθή είναι ελλειμματικό.

Η βιωσιμότητα της καλλιέργειας ψυχανθών στη νήσο περιορίζεται από τις χαμηλές βροχοπτώσεις που παρατηρούνται στις περιοχές που καλλιεργούνται (φαινόμενο που συνεχώς επιδεινώνεται), το υψηλό κόστος άρδευσης, το χαμηλό βαθμό εκμηχάνισης και οργάνωσης των παραγωγών (δεν υπάρχει Ομάδα Παραγωγών του κλάδου) και τον ανταγωνισμό από τις εισαγωγές.

Διάγραμμα 22: Έκταση καλλιέργειας ψυχανθών στη Κύπρο, 2008-2012

1.4.2 . Υπάρχουσα Κατάσταση στη Ζωική Παραγωγή

Βουτροφία

Στην Κύπρο εκτρέφονται κυρίως βοοειδή της γαλακτοφόρου φυλής Holstein - Friesian. Κατά το 2011 λειτουργούσαν 217 μονάδες γαλακτοπαραγωγής και 11 μονάδες πάχυνσης βοοειδών. Η αγελαδοτροφία αναπτύχθηκε κυρίως μετά το 1975 τόσο σε αριθμό ζώων όσο και στην παραγωγή γάλακτος.

Η απόδοση των αγελάδων σε γαλακτοπαραγωγή παρουσίασε συνεχή αυξητική τάση την περίοδο 1975-2000 ενώ τα επόμενα χρόνια παρατηρήθηκε σταθεροποίηση τόσο του ζωικού πληθυσμού όσο και της γαλακτοπαραγωγής (βλέπε Διάγραμμα 23). Κατά το 2011 εκτρέφονταν 24.070 γαλακτοπαραγωγές αγελάδες της φυλής Holstein – Friesian σε 217 βουστάσια. Συγκεκριμένα το 59% των βουστασίων εκτρέφουν κατά μέσο όρο 65 αγελάδες/μονάδα ενώ το 14% 258 αγελάδες /μονάδα.

Μέγεθος Εκμεταλ. (ζώα)	Αριθμός Εκμεταλ.	%	Αριθμός αγελάδων	%	Μ.Ο. Αγελάδων / εκμετάλλευση
1-100	129	59%	8382	35%	65
101-170	57	26%	7692	32%	135
171 και άνω	31	14%	7996	33%	258
ΣΥΝΟΛΟ	217	100%	24070	100%	111

Πηγή: Κλάδος αγελαδοτροφίας και γαλακτοκομίας, 2012

Από το σύνολο των βουστασίων (228 περιλαμβανομένων και των μονάδων πάχυνσης), το 95% αυτών βρίσκονται σε Κτηνοτροφικές Ζώνες (54%) και Περιοχές (41%), ενώ στη μεγάλη πλειοψηφία τους (81%) καλύπτονται από Άδεια Οικοδομής. Το ¼ περίπου των μονάδων (53 υποστατικά)

προχώρησαν σε επεκτάσεις/βελτιώσεις, το 2011. Οι μονάδες είναι εντατικής μορφής με ζώα υψηλής γαλακτοπαραγωγής με μέσο όρο παραγωγής 6360 Kg/αγελάδα. Επίσης οι μονάδες είναι διπλής παραγωγικής κατεύθυνσης (γαλακτοπαραγωγής και βόειου κρέατος) με την παραγωγή βόειου κρέατος να ανέρχεται στους 4335 τόνους κατά το 2011.

Σύμφωνα με τα προκαταρκτικά στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας το 2011 παρήχθησαν 153.220 τόνοι γάλακτος που αντιπροσωπεύουν Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ύψους 83.965.000 €. Η μέση τιμή παραγωγού γάλακτος για το 2011 κυμάνθηκε στα 0,52€/Kg.

Το ύψος της τιμής του γάλακτος είναι η συνισταμένη κυρίως τεσσάρων παραγόντων:

α) το κόστος παραγωγής λόγω των υψηλών τιμών των πρώτων υλών που χρησιμοποιούσαν για την διατροφή των ζώων

β) την ισχυρή διαπραγματευτική ισχύ των παραγωγών οι οποίοι ανήκουν σε οργανωμένη ομάδα παραγωγών

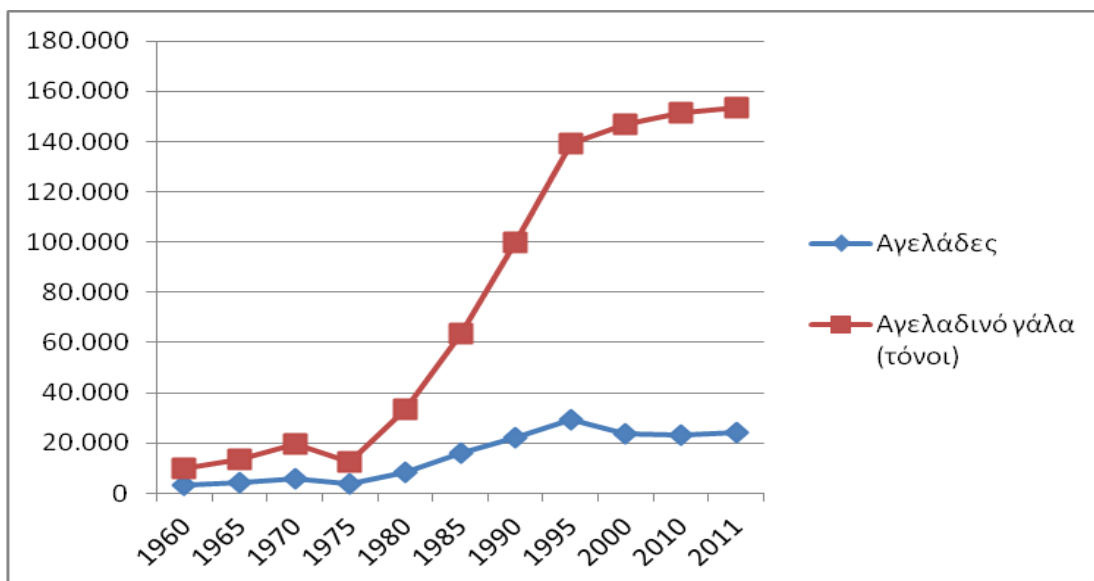
γ) τη χρήση του αγελαδινού γάλακτος τόσο στην τυροκόμηση όσο και στην κατανάλωση του ως νωπό/φρέσκο

δ) τη γεωγραφική θέση της Κύπρου η οποία αποτρέπει την εισαγωγή φρέσκου/νωπού γάλακτος.

ε) την ανελαστική ζήτηση του προϊόντος λόγω των καταναλωτικών συνηθειών (αποστροφή για εγγυτιομένο γάλα ή γάλα μακράς διάρκειας)

Το μεγάλο μέρος των χρησιμοποιούμενων συμπυκνωμένων ζωοτροφών εισάγονται, αλλά και οι τιμές των εγχωρίων παραγομένων ζωοτροφών είναι υψηλές, κυρίως λόγω της χαμηλής παραγωγικότητας ανά μονάδα εδάφους (εξ αιτίας των κλιματολογικών συνθηκών), που αυξάνει το κόστος παραγωγής. Ειδικότερα η τιμή του παραγόμενου κριθαριού στην Κύπρου ήταν πολύ υψηλότερη από τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. 0,2426/Kgr (Eurostat, 2010). Όσον αφορά τις εισαγόμενες ζωοτροφές, το κόστος τους είναι ιδιαίτερα αυξημένο, λόγω της γεωγραφικής θέσης της Κύπρου (υψηλές δαπάνες μεταφοράς).

Το πρόβλημα αυτό επιτείνεται λόγω των αυξητικών τάσεων στις διεθνείς τιμές συμπυκνωμένων ζωοτροφών (δημητριακά, σόγια, κλπ) και φέρει ως αποτέλεσμα, την μεγάλη πίεση στην διαμόρφωση του γεωργικού εισοδήματος, ωθώντας μακροχρόνια τις εκμεταλλεύσεις σε μεγέθυνση (και εγκατάλειψη των μικρότερων) και περαιτέρω αναζήτηση αύξησης της γαλακτοπαραγωγής απόδοσης των αγελάδων.

Διάγραμμα 23: Αριθμός αγελάδων και παραγωγή αγελαδινού γάλακτος στη Κύπρο, 1960-2011

Οι επιπτώσεις από την αναμενόμενη κατάργηση των ποσοτώσεων αγελαδινού γάλακτος, δεν εκτιμώνται ως ιδιαίτερα σημαντικές. Αφενός θα αρθθούν οι εισφορές επι του πλεονάσματος. Αφετέρου η ζήτηση του εγχώριου γάλακτος δεν αναμένεται να μειωθεί δραστικά αφού το κυπριακό αγελαδινό γάλα χρησιμοποιείται κυρίως:

α) ως φρέσκο παστεριωμένο γάλα. Στην περίπτωση αυτή ο ανταγωνισμός από εισαγόμενο φρέσκο παστεριωμένο γάλα θα είναι μικρός λόγω του της περιορισμένης χρονικής διάρκειας κατανάλωσης του προϊόντος και της γεωγραφικής θέσης της Κύπρου. Η μεγάλη απόσταση από χώρες υπερπαραγωγής αγελαδινού γάλακτος (Γαλλία, Γερμανία, Ολλανδία κλπ) σχεδόν αποκλείει το εγχείρημα της εισαγωγής, Αντίθετα μεγαλύτερος κίνδυνος ανταγωνισμού από εισαγόμενο αγελαδινό γάλα εμφανίζεται σε περίπτωση μεταστροφής της εγχώριας κατανάλωσης προς το γάλα UHT ή υψηλής παστερίωσης, λόγω της οικονομικής κρίσης. Η καμπάνια προς τους καταναλωτές για τα οφέλη της κατανάλωσης φρέσκου παστεριωμένου γάλακτος μπορούν να περιορίσουν τον προαναφερόμενο κίνδυνο.

β) ως πρώτη ύλη στην παραγωγή του χαλουμιού. Εφόσον προχωρήσουν οι διαδικασίες προς την κατεύθυνση αναγνώρισης του τυριού ως Π.Ο.Π.- και εφόσον για την παραγωγή του θα προβλέπεται και η χρήση σ' ένα ποσοστό του φρέσκου εγχώριου αγελαδινού γάλακτος - η ζήτηση του αγελαδινού γάλακτος μάλλον θα αυξηθεί.

Τέλος τα περιθώρια αύξησης της παραγωγικότητας των ζώων, ως προς την παραγωγή γάλακτος, επιτρέπουν την περεταίρω μείωση του κόστους παραγωγής.

Αιγοπροβατοτροφία

Η αιγοπροβατοτροφία είναι μικτής κατεύθυνσης. Το 2011 παρήγε 26.037 τόνους πρόβειου και 27.012 τόνους αιγινού γάλακτος, που αντιπροσωπεύουν περίπου το 25% της συνολικής γαλακτοπαραγωγής στην Κύπρο (ενώ το υπόλοιπο αντιστοιχεί στο γάλα αγελάδας), ενώ η παραγωγή κρέατος ανήλθε σε

2.526 τόνους πρόβειου και 2.317 τόνους αιγινού. Η ακαθάριστη αξία του αιγοπροβείου γάλακτος και του κρέατος δεν διαφέρουν κατά πολύ.

Η παραγωγή αυτή προέρχεται από 246.835 πρόβατα και 206.076 αίγες κατανεμημένες σε 2.771 εκμεταλλεύσεις (Μητρώο Αιγοπροβατοτρόφων του Τμήματος Γεωργίας), το 26,1% των εκμεταλλεύσεων είναι αμιγείς προβατοτροφικές μονάδες, το 38,4% είναι αμιγείς αιγοτροφικές μονάδες και το υπόλοιπο 35,5% είναι μικτές.

Ενώ ο αριθμός των προβάτων εμφανίζει αύξηση περίπου 30% και των αιγών μείωση κατά 11% κατά την περίοδο 2007-2011 (βλέπε διάγραμμα 24), από το 1994 έως σήμερα υπάρχει σημαντική τάση μεγέθυνσης των εκμεταλλεύσεων, με μείωση του αριθμού των έως 299 ζώων ενώ το 51% των αιγοπροβάτων εκτρέφονται σε μονάδες άνω των 300 ζώων. Το 43,2% των προβάτων και το 33,1% των αιγών είναι βελτιωμένα, επικρατούν δε η φυλή Χίου για τα πρόβατα και η φυλή Δαμασκού για τις αίγες.

Το σύστημα εκτροφής βασίζεται κυρίως στην κατανάλωση κυρίως εισαγόμενων συμπυκνωμένων ζωοτροφών (κτηνοτροφικών σιτηρών (κριθάρι και αραβόσιτο) μ.ο. 390 Kgr/ζώο κατ' έτος) και στην διαμόρφωση του κρίσιμου αυτού σημείου για τα μικρά μηρυκαστικά της Κύπρου συνέβαλλαν κυρίως οι παρακάτω παράγοντες:

α) η ανεπάρκεια των παραγόμενων συμπυκνωμένων και χονδροειδών ζωοτροφών λόγω του ξηροθερμικού κλίματος της νήσου

β) η κατοχή του 37% του κυπριακού εδάφους το οποίο χρησιμοποιούνταν για την παραγωγή ζωοτροφών και του μικρού σε μέγεθος (ανεπαρκής) γεωργικός κλήρος των κτηνοτρόφων για την παραγωγή ζωοτροφών,

γ) Η συγκέντρωση του 22% των αιγοπροβάτων σε κτηνοτροφικές περιοχές με μικρές ή ανύπαρκτες δυνατότητες βόσκησης,

δ) η αυξητική τάση για δημιουργία μεγάλων εντατικών μονάδων σε συνδυασμό με τις ψηλές αποδόσεις των ζώων που απαιτούν συμπυκνωμένες τροφές.

Το σύστημα αυτό εκτροφής, με τόσο υψηλό κόστος παραγωγής στηρίχτηκε αρχικά στην επιδότηση των κτηνοτροφικών σιτηρών και στην συνέχεια στις κεφαλικές επιδοτήσεις, με αποτέλεσμα η οικονομική βιωσιμότητα του παραγωγικού συστήματος να βασίζεται στις ενισχύσεις.

Την περίοδο 2004-2009, στις εκμεταλλεύσεις μικρών μηρυκαστικών οι επιδοτήσεις διαμόρφωναν κατά μέσο όρο ανά έτος το 52% έως 112% του Εισοδήματος Γεωργού και Οικογένειας (F.A.D.N., Eurostat).

Με τον νέο Κανονισμό των Άμεσων Πληρωμών δίδεται η δυνατότητα συνέχισης του SAPS μέχρι και το 2020. Ως εκ τούτου, θα μπορεί να συνεχίσει το ίδιο σύστημα εκταρικής επιδότησης το οποίο περιλαμβάνει και την επιδότηση των επιλέξιμων βοσκοτόπων και μάλιστα με νέο διευρυμένο ορισμό των βοσκοτόπων με τον οποίο δύναται να συμπεριληφθούν και νέες εκτάσεις μετά το 2015. Τα κριτήρια επιλεξιμότητας θα καθοριστούν σε εθνικό επίπεδο σε κατοπινό στάδιο (μετά από τη ψήφιση και των εφαρμοστικών κανονισμών).

Όσο αφορά τις κεφαλικές επιδοτήσεις, σύμφωνα με τον νέο Κανονισμό των Άμεσων Πληρωμών, περιλαμβάνεται πρόνοια για καταβολή μεταβατικής εθνικής στήριξης (αποτελεί δικαίωμα και όχι υποχρέωση του ΚΜ) κατά τα έτη 2015-2020 (με σταδιακή μείωση από 75% το 2015 σε 50% το 2020 σε σχέση με το Παράρτημα ΧVΙΙα του Κανονισμού 73/2009). Επίσης παρέχεται και η δυνατότητα παραχώρησης συνδεδεμένων ενισχύσεων έως το 13% του ετήσιου εθνικού φακέλου της Κύπρου.

Ο αριθμός των αιγοπροβάτων το 2011 (υποθέτοντας ότι οι αγελάδες δεν θα χρησιμοποιούν τους βοσκοτόπους) είναι συνολικά 470.260 αιγοπρόβατα ή 65.836 Ζωικές Μονάδες-ZM (με συντελεστή μετατροπής 0,15 ZM ανά αιγοπρόβατο). Συνεπώς η βοσκοφόρτωση υπολογίζεται σε 31 ZM αιγοπροβάτων/ha (65.836/2.131) μόνιμων βοσκοτόπων-λιβαδιών. Ο δείκτης είναι υπερβολικά μεγάλος, ώστε να γίνει αποδεκτός (και να ενσωματωθεί σ' αυτό το μέγεθος) στις υποχρεώσεις της πολλαπλής συμμόρφωσης (cross compliance), για να εισπράττονται οι αποδεσμευμένες επιδοτήσεις (βασική ενίσχυση ανά ha βοσκοτόπου μετά το 2014) που θα παρέχονται μέσω του Πυλώνα Ι της ΚΑΠ.

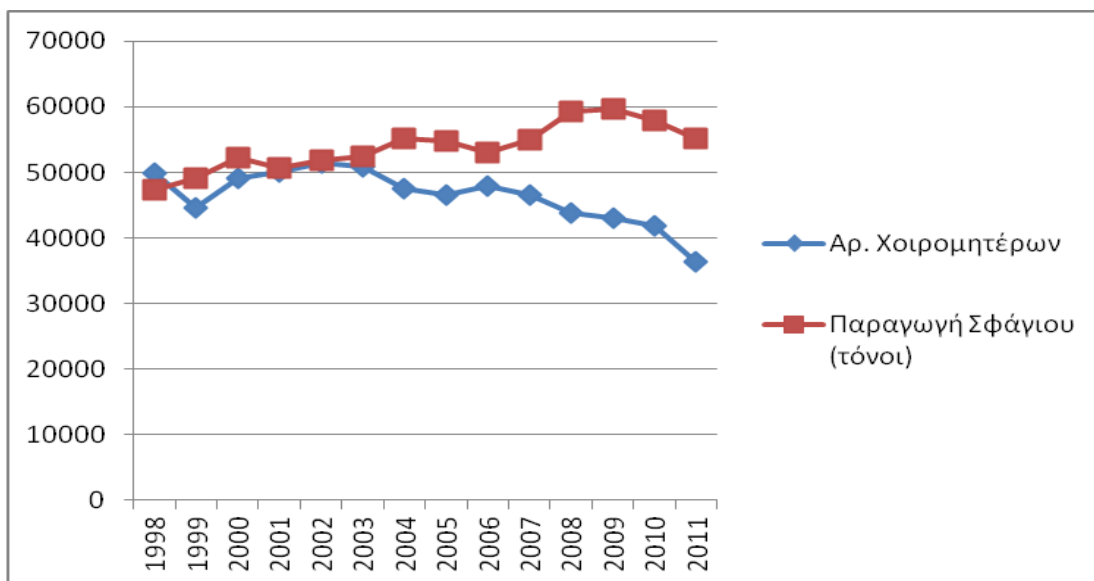
Χοιροτροφία

Στην οργανωμένη χοιροτροφία το 2011 δραστηριοποιούνται 79 σύγχρονες μονάδες που εκτρέφουν 36.387 χοιρομητέρες (μ.ο. 461 χοιρομητέρες/μονάδα). Το 1/3 των χοιρομητέρων εκτρέφονται σε μονάδες άνω των 1000 ζώων, που αντιπροσωπεύουν το 11% των χοιροστασίων. Την τελευταία πενταετία 2007-11 παρατηρείται μείωση των μονάδων κατά 25%, μείωση του αριθμού των εκτρεφόμενων χοιρομητέρων κατά 22%, ενώ η παραγωγή παρόλη την μείωση των χοιρομητέρων παρέμεινε γύρω στους 55.000 τόνους (με κάποιες διακυμάνσεις), αποτέλεσμα που δείχνει την αύξηση της παραγωγικότητας του κλάδου κατά την πρόσφατη περίοδο (Διάγραμμα 25).

Η μείωση του αριθμού των χοιροστασίων και των χοιρομητέρων, θα πρέπει να αποδοθεί στην άρση της επιδότησης των κτηνοτροφικών σιτηρών και της ανόδου των τιμών των εισαγόμενων πρώτων υλών για παραγωγή ζωοτροφών (σόγια, κτηνοτροφικά σιτηρά), που ώθησαν στην παύση λειτουργίας των λιγότερο ανταγωνιστικών μονάδων. Η χοιροτροφία παρήγε 55.213 τόνους σφάγιου (προκαταρκτικά στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας 2011), που αντιπροσωπεύουν περίπου το 60% της εγχώριας παραγωγής κρέατος (όλων των ειδών), παρέχοντας στη Κύπρο σχεδόν πλήρη αυτάρκεια (93%).

Παρόλη την σύγχρονη μορφή που παρουσιάζει ο κλάδος της χοιροτροφίας στην Κύπρο (βλέπε Επισκόπηση της χοιροτροφίας, 2011), υπάρχουν δυνατότητες αύξησης της παραγωγικότητας του κλάδου.

Σημαντικά προβλήματα παρουσιάζονται στην περιβαλλοντική εικόνα του κλάδου, αφού 32 χοιροστάσια (σε σύνολο 79) διαθέτουν σύστημα διαχωρισμού των στερεών από τα υγρά χοιρολύματα, ενώ βέβαια λειτουργούν 7 βιολογικοί σταθμοί αναερόβιας και αερόβιας επεξεργασίας χοιρολυμάτων στην Κύπρο. Ακόμη τα χοιροστάσια είναι ανάγκη να πραγματοποιήσουν τις απαραίτητες επενδύσεις ώστε να προσαρμοσθούν στην νομοθεσία για την ευημερία των ζώων.

Διάγραμμα 25: Αριθμός χοιρομητέρων και παραγωγή χοιρινού σφάγιου στην Κύπρο, 1998-2011

Πτηνοτροφία

Στον τομέα της κρεατοπαραγωγής δραστηριοποιούνται 53 μονάδες με εκτροφή 13.360.984 νεοσσών/έτος (μ.ο. 252.096 νεοσσοί/μονάδα), παράγοντας 27.200 τόνους κρέατος (2011), που αντιπροσωπεύουν το 29% της εγχώρια παραγωγής κρέατος (όλων των ειδών). Λειτουργούν συνολικά 22 πτηνοσφαγεία, εκ των οποίων τα 14 ανήκουν σε πτηνοτρόφους. Η αυτάρκεια της Κύπρου σε κρέας πουλερικών ανέρχεται σε 80%, ενώ η τιμή του εγχώριου κοτόπουλου είναι 33% υψηλότερη από τον μέσο όρο της Ε.Ε. (258,52€ έναντι 193,00€ ανά 100κιλά).

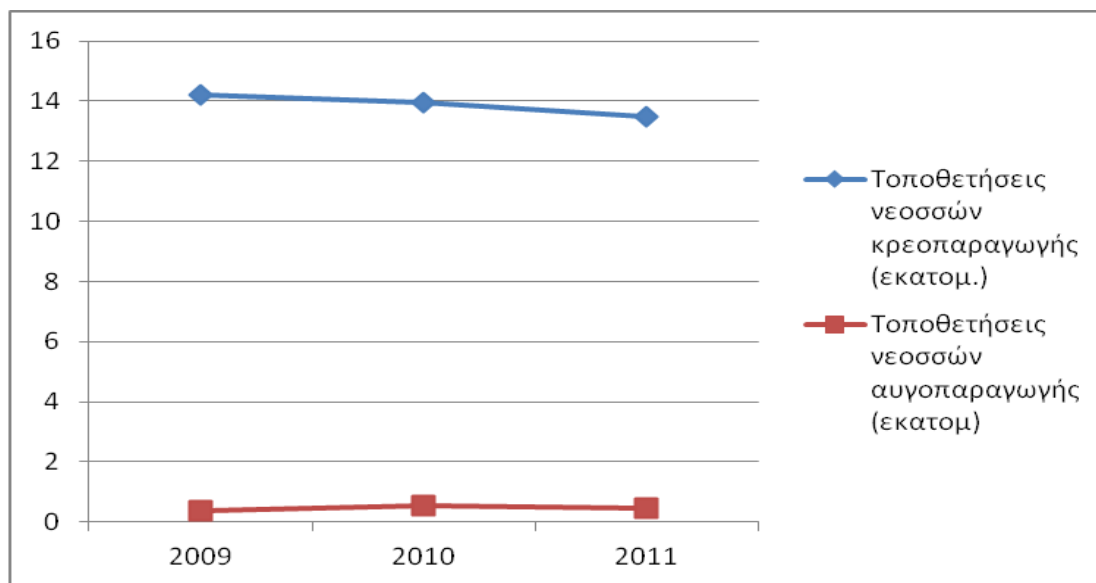
Στον τομέα της αυγοπαραγωγής λειτουργούν 34 μονάδες με σύνολο ορνίθων 383.059 (2011), κυρίως με το σύστημα εκτροφής κλωβοστοιχίας (το 76% των ορνίθων), το οποίο έχει προσαρμοσθεί στην αντίστοιχη Ευρωπαϊκή Οδηγία.

Το 38% των πτηνοτροφείων εκτρέφει άνω των 10.000 ορνίθων. Η παραγωγή ανέρχεται σε 12,6 εκατομμύρια δωδεκάδες αυγών (βρώσιμα αυγά και αυγά εκκόλαψης). Οι 29 πτηνοτρόφοι διαθέτουν ιδιόκτητα Κέντρα Συσκευασίας Αυγών (με άδεια), με παραγωγή 8.595.750 δωδεκάδες βρώσιμων αυγών/έτος.

Η τιμή των βρώσιμων αυγών στην Κύπρο είναι κατά 19% υψηλότερη από τον μέσο όρο της Ε.Ε. (177,32€ έναντι 148,00 € ανά 100 κιλά). Η αυτάρκεια της Κύπρου σε βρώσιμα αυγά ανέρχεται σε 90%.

Από το 2002 έως σήμερα παρατηρείται μείωση της παραγωγής τόσο στο κρέας των πουλερικών (-22%) και ομοίως στην παραγωγή αυγών (-22%). Αλλά και την τελευταία τριετία (2009-2011), παρατηρείται μείωση των τοποθετήσεων νεοσσών κρεοπαραγωγής (6%), η καθοδική αυτή πορεία συναρτάται με την μείωση της εγχώριας κρεοπαραγωγής (βλέπε διάγραμμα 26). Οι εξελίξεις αυτές είναι αποτέλεσμα αφ' ενός της αύξησης του κόστους παραγωγής λόγω της κατάργησης της επιδότησης των κτηνοτροφικών σιτηρών, της ανόδου των τιμών των εισαγόμενων σιτηρών-σόγιας

(για παραγωγή ζωοτροφών) και του κόστους των καυσίμων και αφετέρου της άρσης των περιορισμών εισαγωγών μετά την πλήρη ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε..

Διάγραμμα 26: Τοποθετήσεις νεοσσών κρεοπαραγωγής και αυγοπαραγωγής στην Κύπρο, 2009-2011

Κονικλοτροφία

Στην Κύπρο λειτουργούν 55 μονάδες (2011) που εκτρέφουν 14.519 κονικλομητέρες (κατά μέσο όρο 274 κονικλομητέρες/μονάδα), εκ των οποίων οι 13 μονάδες εκτρέφουν άνω των 250 κονικλομητέρων. Υπάρχει διαχρονική τάση μείωσης του αριθμού των κονικλοτροφείων, αλλά με παράλληλη αύξηση του εγχώριου αριθμού των κονικλομητέρων, με αποτέλεσμα την μεγέθυνση του μέσου μεγέθους των μονάδων. Οι συνολικές πωλήσεις νεαρών κουνελιών ανά μήνα ανέρχονται σε 19.917, με μέσο σφάγιο 1,5 κιλό, δηλαδή συνολική παραγωγή σφαγίου 358 τόνοι, ενώ εισάγονται ελάχιστες ποσότητες (5 τόνοι). Οι ιδιοκτήτες των μικρών μονάδων είναι μερικής απασχόλησης (έχοντας άλλη κύρια απασχόληση), αλλά λόγω της οικονομικής κρίσης η τάση αυτή περιορίζεται. Οι μονάδες είναι κυρίως εντάσεως εργασίας και βρίσκονται στο στάδιο εγκατάστασης αυτοματισμών (διατροφή, καθαρισμός κλπ).

Ζωικό Κεφάλαιο (συνολικά)

Το ζωικό κεφάλαιο στην Κύπρο μετρούμενο συνολικά σε Ζωικές Μονάδες (L.U.), δείχνει σταθερότητα τα έτη 2005 και 2007 (243.900 ZM και 246.660 ZM αντίστοιχα), ενώ το 2010 παρουσιάζεται μείωση 19% (200.750) σε σχέση με το 2007. Η μείωση αυτή οφείλεται κυρίως στον σημαντικό περιορισμό του αριθμού των εκτρεφόμενων χοιρομητέρων και δευτερευόντως στον περιορισμό του αριθμού των εκτρεφόμενων αιγών και των ορνίθων κρεατοπαραγωγής. Η αύξηση του κόστους αγοράς των ζωοτροφών ήταν ο κύριος παράγων για τις προαναφερόμενες εξελίξεις.

Διαθέσιμος Δείκτης βάσης:

Ζωικές Μονάδες (Livestock units-LSU) – 200.750 (Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου, έτος 2010) – (EU average 2010 134.192.160)

Διατήρηση και ενίσχυση των δασικών εκτάσεων

Τα δάση της Κύπρου δέχονται πιέσεις από διάφορες κατευθύνσεις, ενώ αντιμετωπίζουν συνεχώς νέες προκλήσεις, ως αποτέλεσμα των μεταβαλλόμενων αναγκών και απαιτήσεων της κοινωνίας και τούτο λόγω των συντελούμενων μεταβολών τόσο στο τοπικό όσο και στο παγκόσμιο επίπεδο. Εκτός από τις δασικές πυρκαγιές και τους διάφορους άλλους κινδύνους από βιοτικούς και αβιοτικούς παράγοντες, η μεγαλύτερη πίεση προέρχεται από την ανάπτυξη και ειδικά από την τουριστική και οικιστική ανάπτυξη, την ανάπτυξη για βιομηχανικούς σκοπούς (λατομεία, αιολικά πάρκα) και κατασκευή έργων υποδομής. Τα δάση της Κύπρου, την ίδια ώρα που δέχονται την πίεση από την ανάπτυξη και τις επιδράσεις της κλιματικής αλλαγής, καλούνται να παίξουν πρωτεύοντα ρόλο στην προστασία της βιοποικιλότητας και να συμβάλουν στον περιορισμό των κλιματικών αλλαγών.

Τα δάση και οι δασώδεις περιοχές (Forest and other wooded land) καταλαμβάνουν το 42% της ολικής έκτασης της Κύπρου (386.166ha), αποτελούν σημαντικό φυσικό πόρο και προσφέρουν πολλά αγαθά και υπηρεσίες στον οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό τομέα. Η προστασία, η σωστή διαχείριση και η επέκτασή τους αποτελούν πρωταρχικό μέλημα του Τμήματος Δασών. Περίπου το ένα πέμπτο της Κύπρου (18,7 % ή 107.778ha) καλύπτεται σήμερα από ψηλά δάση που στην πλειοψηφία τους είναι φυσικά και χαρακτηρίζονται από ψηλό βαθμό βιοποικιλότητας και σταθερότητας.

Ο συνολικός όγκος ξυλαποθέματος (total forest growing stock) παρουσιάζει μια σταθερά αυξητική τάση η οποία ενδεικτικά ανέρχεται σε περίπου 2% ανά έτος με το συνολικό όγκο το 2011 να ανέρχεται σε 10.360.363 κ.μ.. Στις αρχές του 2012, όπως έχει υπολογιστεί, στο ξυλαπόθεμα των δασών της Κύπρου ήταν αποθηκευμένοι περίπου 3,57 εκατομμύρια τόνοι άνθρακα. Εντός του 2012, δεσμεύτηκαν άλλες 69,89 χιλιάδες τόνοι άνθρακα. Το ποσό αυτό ήταν αυξημένο την τελευταία δεκαετία αφού η ετήσια προσαύξηση ήταν μεγαλύτερη από την ποσότητα ξυλείας που υλοτομήθηκε και εξάχθηκε. Λόγω τούτου, περισσότερος άνθρακας δεσμεύεται στο δάσος από ότι αφαιρείται από την συγκομιδή ξυλείας. Η διατήρηση και αύξηση των δασικών εκτάσεων θα παραμείνει ως ένας από τους βασικούς στόχους του Τμήματος Δασών τα επόμενα χρόνια. Η εκπόνηση διαχειριστικών σχεδίων στα ιδιωτικά δάση και η αναθεώρηση των διαχειριστικών σχεδίων στα κρατικά δάση θα συμβάλει έτσι ώστε να τεθεί η διαχείριση των κυπριακών δασών σε μια πιο οργανωμένη και στρατηγικά κατευθυνόμενη βάση. Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην αύξηση των ιδιωτικών δασικών εκτάσεων, κυρίως στις περιοχές εξαιρετικής φυσικής αξίας ή με μεγάλη περιβαλλοντική ή οικολογική αξία όπως οι προστατευόμενες περιοχές. Η ιδιωτική δασοπονία στην Κύπρο είναι ανύπαρκτη. Αυτό οφείλεται στις εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες εγκατάστασης του δάσους, το χαμηλό παραγωγικό δυναμικό λόγω των δυσμενών κλιματικών συνθηκών που επικρατούν στην Κύπρο, τη μακρά περίοδο παραγωγής και στους συναφείς κινδύνους, στους μέχρι πρόσφατα εναλλακτικούς και πιο αποδοτικούς τρόπους αξιοποίησης της γης και στους μικρού μεγέθους δασικούς κλήρους. Μπορεί να μελετηθεί το ενδεχόμενο της ενθάρρυνσης της ιδιωτικής δασοπονίας με την οργάνωση των ιδιωτικών δασοκτημόνων / δασοκαλλιεργητών σε τοπικές ομάδες για να ξεπεραστούν τα προβλήματα του μικρού κλήρου καθώς επίσης και με την εκπαίδευση και κατάρτισή τους.

Προστασία των Δασών

Το Τμήμα Δασών έχει αναπτύξει μια άρτια δομή στη διαχείριση και προστασία των δασών και διαχρονικά έχει ενισχύσει τη δυνατότητα δράσης με τον απαιτούμενο εξοπλισμό και τις υποδομές για την άμεση προστασία των δασών από πυρκαγιές και επιβλαβείς οργανισμούς. Όμως, η αναγκαιότητα διαρκούς ενίσχυσης και ανανέωσης του εξοπλισμού και των δομών προστασίας των δασών θα συνεχίσει να υφίσταται αφού ο κίνδυνος των δασικών πυρκαγιών αναμένεται να αυξηθεί ακόμη περισσότερο λόγω της κλιματικής αλλαγής και της εγκατάλειψης της υπαίθρου ενώ οι ίδιοι λόγοι καθώς επίσης και η διεύρυνση του εμπορίου φυτών και φυτικών προϊόντων αναμένεται να επιτείνουν τους κινδύνους από επιβλαβείς οργανισμούς (έντομα, ασθένειες).

Αποτελεί άρα διαχρονικό στόχο του Τμήματος Δασών η διαρκής ενίσχυση του συστήματος προστασίας των δασών από τις πυρκαγιές, έτσι ώστε να αντιμετωπισθεί ο αυξανόμενος κίνδυνος, να μειωθεί στο ελάχιστο ο χρόνος επέμβασης σε επεισόδια πυρκαγιών αλλά και για να επιδιωχθεί (α) η μείωση της ετήσιας καμένης έκτασης και (β) η μείωση της μέσης καμένης έκτασης ανά πυρκαγιά.

Σημειώνεται πως από το 2000 μέχρι σήμερα ο μέσος χρόνος επέμβασης μειώθηκε από 14 λεπτά σε 9 ενώ ο μέσος όρος της περιόδου 2000 -12 ήταν 12 λεπτά . Ο μέσος όρος ανά έτος του αριθμού των πυρκαγιών που εκδηλώθηκαν ή εξαπλώθηκαν μέσα σε κρατικό δάσος για την περίοδο 2000-2012 είναι 26 και η μέση ετήσια καμένη έκταση κρατικού δάσους 139 εκτάρια. Παράλληλα, ο μέσος όρος του αριθμού των δασικών πυρκαγιών (πυρκαγιές που εκδηλώθηκαν ή εξαπλώθηκαν μέσα σε κρατικό δάσος ή σε απόσταση 2 χιλιομέτρων από την οροθετική γραμμή του κρατικού δάσους) για την περίοδο 2000-2012 είναι 81 και η μέση καμένη έκταση 403 εκτάρια. Με την έναρξη της ισχύος της νέας Δασικής Νομοθεσίας στις αρχές του 2012, η αρμοδιότητα του Τμήματος Δασών όσον αφορά την καταστολή και κατάσβεση δασικών πυρκαγιών επεκτάθηκε από το ένα στα δύο χιλιόμετρα απόσταση από τα όρια του κρατικού δάσους. Αυτό κρίθηκε αναγκαίο αφού, όπως επιβεβαιώνεται και από τα πιο πάνω δεδομένα, ένα μεγάλο ποσοστό των πυρκαγιών έχουν ως σημείο έναρξης τη ζώνη των δύο χιλιομέτρων από τα κρατικά δάση. Πέρα από τις πυρκαγιές, οι οποίες είχαν σημείο έναρξης εντός του κρατικού δάσους ή τη ζώνη των δυο χιλιομέτρων, στην ύπαιθρο ξέσπασαν την περίοδο 2000-2012 55 πυρκαγιές, οι οποίες κατέκαιαν περίπου 2032 εκτάρια δάσους ή άλλων δασωδών εκτάσεων ανά έτος.

Πέραν των δασικών πυρκαγιών, το Τμήμα Δασών παρέχει συστηματική παρακολούθηση των επιδράσεων των βιοτικών και αβιοτικών παραγόντων στα δασικά οικοσυστήματα της Κύπρου, έτσι ώστε να λαμβάνονται έγκαιρα τα κατάλληλα προληπτικά ή διορθωτικά μέτρα με ιδιαίτερη έμφαση τη διατήρηση του πληθυσμού των επιβλαβών οργανισμών που ενδημούν στα δάση της Κύπρου σε χαμηλά επίπεδα καθώς και την παρεμπόδιση της εισαγωγής και εξάπλωσης επικίνδυνων επιβλαβών οργανισμών από το εξωτερικό.

Προστασία της βιοποικιλότητας στα δάση

Τα κυπριακά δάση και οι δασικές εκτάσεις χαρακτηρίζονται από μεγάλη βιοποικιλότητα. Η βιοποικιλότητα των δασών απειλείται κυρίως από τις δασικές πυρκαγιές, την υπέρμετρη ανάπτυξη, την κλιματική αλλαγή, την υπερβόσκηση και τη μη προσεγμένη μετακίνηση του γενετικού υλικού από μια περιοχή σε άλλη. Στόχος του Τμήματος Δασών είναι να διατηρηθεί και να ενισχυθεί η βιοποικιλότητα και πολυμορφία των δασών, με έμφαση στα προστατευόμενα, ενδημικά και μεσογειακά στοιχεία, καταβάλλοντας προσπάθεια για ανάσχεση της περαιτέρω συρρίκνωσης των απειλούμενων στοιχείων και ει δυνατόν την επέκτασή τους. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι 78% των κρατικών δασών εμπίπτουν στο ευρωπαϊκό δίκτυο NATURA 2000, 14 από τους 38 «Τόπους

Κοινοτικής Σημασίας» (SCI: Sites of Community Importance) και 8 από τις 29 Ζώνες Ειδικής Προστασίας» (SPA: Special Protection Areas) της Κύπρου είναι δασικές περιοχές.

Ενίσχυση της δασικής αναψυχής και του τουρισμού

Τα κρατικά δάση, λόγω της ελεύθερης πρόσβασης και των μοναδικών αισθητικών αξιών, κατέχουν κεντρική θέση στην παροχή ευκαιριών υπαίθριας αναψυχής. Η οικονομική αξία της προσφοράς δασικής αναψυχής και δασοτουρισμού είναι πολλαπλάσια από την αξία των εμπορεύσιμων δασικών προϊόντων στην Κύπρο. Η Κύπρος διαθέτει σήμερα εντός των κρατικών δασών 45 εκδρομικούς χώρους δυναμικότητας 23.000 περίπου ατόμων και 5 κατασκηνωτικούς χώρους δυναμικότητας 660 αντίσκηνων ή 2.400 ατόμων. Στη δασική αναψυχή εντάσσονται επίσης 74 μονοπάτια μελέτης της φύσης συνολικής απόστασης 350 χιλιομέτρων και δύο περιβαλλοντικά κέντρα (Τροόδους και Αθαλάσσας) με μέσο όρο επισκεπτών για την τελευταία πενταετία 12.000 και 7.000 αντίστοιχα. Δέκα συνολικά περιοχές εκτάσεως 15000 περίπου εκταρίων έχουν χαρακτηριστεί ως Εθνικά δασικά πάρκα και σημαντικό ρόλο στην δασική αναψυχή έχουν να διαδραματίσουν τα τέσσερα περιαστικά εθνικά δασικά πάρκα (Αθαλάσσας, Παιδαγωγικής Ακαδημίας, Ριζοελιάς, Πολεμιδιών) τα οποία καλύπτουν μια έκταση γύρω στα 1110 εκτάρια αλλά τυγχάνουν ψηλής καθημερινής επισκεψιμότητας.

Από την περιστασιακή παρακολούθηση της επισκεψιμότητας των προαναφερόμενων χώρων, από τα περιφερειακά γραφεία του Τμήματος Δασών, εκτιμάται πως:

(α) οι διαθέσιμοι εκδρομικοί και κατασκηνωτικοί χώροι, εντός των κρατικών δασών, επαρκούν για την κάλυψη των αναγκών των επισκεπτών, ακόμη και κατά τις περιόδους υψηλής ζήτησης αλλά η διαρκής συντήρηση και αναβάθμιση των διαθέσιμων υποδομών κρίνεται αναγκαία

(β) τα υφιστάμενα μονοπάτια μελέτης της φύσης υπερκαλύπτουν τις ανάγκες ψυχαγωγίας αλλά εντοπίζεται μια σημαντική αδυναμία στην ύπαρξη διαφοροποιημένων σε χαρακτηριστικά μονοπατιών μελέτης της φύσης πχ θεματικά μονοπάτια μελέτης της φύσης καθώς και η προώθηση και προβολή τους στο ευρύ κοινό. Παράλληλα εκτιμάται πως η χρήση τεχνολογιών πληροφορικής (πχ τεχνολογία GPS και άμεση πληροφόρηση για την χλωρίδα) μπορεί να αυξήσει τη χρήση των μονοπατιών και να ενισχύσει δια μέσου της επισκεψιμότητας, την περιβαλλοντική εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση.

Δεν μπορεί αντικειμενικά να προσδιοριστεί η επάρκεια και ο βαθμός επισκεψιμότητας των παρεχόμενων χώρων αναψυχής, κρίνεται όμως ως περισσότερο επιβεβλημένη η συντήρηση και ενίσχυση των δομών παρά η δημιουργία νέων. Ιδιαίτερη αδυναμία εντοπίζεται στην παροχή θεματικών μονοπατιών και ενίσχυση των δομών αναψυχής στα περιαστικά Εθνικά δασικά πάρκα όπου υπάρχει συχνότερη χρήση από τους πολίτες.

Παράλληλα όμως, θα πρέπει να τονιστεί πως η δασική αναψυχή αποτελεί και ένα μοχλό τοπικής ανάπτυξης σε ορεινές κοινότητες οι οποίες δια μέσου των εκδρομικών και κατασκηνωτικών χώρων πλησίον ή/και εντός των κοινοτικών ορίων επιδιώκουν την προσέλκυση επισκεπτών, κυρίως οργανωμένων συνόλων, ενισχύοντας έτσι την τοπική οικονομία.

Προτεραιότητα 3: Προώθηση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων και της διαχείρισης κινδύνων στη γεωργία

Καλύτερη ενσωμάτωση των πρωτογενών παραγωγών στην αλυσίδα τροφίμων μέσω συστημάτων ποιότητας, προώθησης σε τοπικές αγορές και μικρές αλυσίδες εφοδιασμού, ομάδες παραγωγών και διεπαγγελματικών οργανώσεων

Η ενσωμάτωση των πρωτογενών παραγωγών στην αλυσίδα τροφίμων είναι περιορισμένη ενώ σημαντικότερη υστέρηση παρουσιάζει η Κύπρος στην κάλυψη μέσω συστημάτων ποιότητας της πρωτογενούς παραγωγής.

Από την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ, δημιουργήθηκαν συνολικά 16 Ομάδες και Οργανώσεις Παραγωγών οι οποίες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα του γεωργικού και κτηνοτροφικού παραγωγικού δυναμικού. Αυτό αν και αποτελεί σημαντικό στοιχείο δυναμικής προς την οργανωμένη ενσωμάτωση των παραγωγών στην αλυσίδα διατροφής, συνοδεύεται παράλληλα από μια διαφαινόμενη αδυναμία των ομάδων παραγωγών για μια ουσιαστική αναβάθμιση των παρεχόμενων προς τα μέλη τους υπηρεσιών που θα επέτρεπε περαιτέρω διείσδυσης και εδραίωσης τους στην αλυσίδα διατροφής.

Αξιολογώντας τον βαθμό επιτυχίας των Ομάδων Παραγωγών που δημιουργήθηκαν από το Μέτρο 1.9 του Π.Α.Α. 2007-13, διαφαίνεται μια σαφέστατη αδυναμία των πλείστων (εκτός μίας) Ομάδας Παραγωγών να εφαρμόσουν στρατηγικές διείσδυσης στην αλυσίδα διατροφής, παραμένοντας εξαρτώμενοι από τα δίκτυα διανομής και εμπορίας των ιδιωτών εμπόρων. Αντίστοιχη διάγνωση γίνεται και στις Οργανώσεις/ Ομάδες Παραγωγών που δημιουργήθηκαν κάτω από το καθεστώς ΚΟΑ Οπωροκηπευτικών.

Σε επίπεδο οργανωμένων συνόλων των παραγωγών, παρατηρείται γενικώς μια αδύναμη διαπραγματευτική θέση στην τοπική αγορά η οποία οδηγεί σε σημαντική διαφορά μεταξύ του κόστους παραγωγού και στην λιανική τιμή. Το πρόβλημα εκτιμάται πως καθίσταται εντονότερο στις ορεινές περιοχές όπου ο βαθμός οργάνωσης είναι περιορισμένος, τα μεγέθη των γεωργικών εκμεταλλεύσεων μικρότερα και η απόσταση από τα αστικά κέντρα μεγαλύτερη.

Με βάση τα ανωτέρω, εντοπίζονται οι πιο κάτω βασικές αδυναμίες των παραγωγών:

- (i) με την έλλειψη ευκαιριών για άμεση πρόσβαση στις λιανικές αγορές και
- (ii) με την αδύναμη διαπραγματευτική θέση / εμπορική αναγνώριση των προϊόντων τους στις αγορές.
- (iii) έλλειψη συνεργασιών ανάμεσα σε Ομάδες Παραγωγών για δημιουργία δυνατών δικτύων παραγωγών τα οποία στρατηγικά να δημιουργήσουν νέες δομές διάθεσης των προϊόντων στους τελικούς καταναλωτές

Μια πρόσθετη αλλά σχετική με τα πιο πάνω αδυναμία σχετίζεται με την περιορισμένη αξιοποίηση των Ευρωπαϊκών συστημάτων ποιότητας ΠΟΠ/ΠΓΕ, αφού μέχρι σήμερα η Κύπρος έχει εγγράψει μόνο δύο προϊόντα ως ΠΓΕ. Η περιορισμένη αξιοποίηση των συστημάτων αυτών, με επακόλουθο τη μη ύπαρξη κατοχυρωμένων ονομασιών, οφείλεται σε διάφορους παράγοντες όπως: α) στη γραφειοκρατική χρονοτριβή και στις πολύπλοκες διαδικασίες εξέτασης αιτήσεων που υφίστανται/ακολουθούνται σε εθνικό και Κοινοτικό επίπεδο και β) στην έλλειψη έρευνας, και κατ' επέκταση επιστημονικών στοιχείων, που να μπορούν να στηρίξουν ονομασίες προϊόντων ως

ΠΟΠ/ΠΓΕ. Επίσης, υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης του επιπέδου πληροφόρησης των παραγωγών για την αξία των εν λόγω συστημάτων αλλά και του καταναλωτικού κοινού όσον αφορά τα ίδια τα συστήματα ποιότητας και την αξία των προϊόντων που διέπονται από τέτοια συστήματα ενώ ταυτόχρονα δεν εντοπίζεται κανένα άλλο σύστημα ποιότητας το οποίο να προστατεύει εμπορικά προϊόντα με χαρακτηριστικά που να επιτρέπουν διαφοροποίηση και καταναλωτική αναγνώριση. Εξαιρέση αποτελούν τα βιολογικά προϊόντα όπου εντοπίζεται μια σημαντική αύξηση στις καλλιεργούμενες εκτάσεις αλλά παραμένει περιορισμένη η εξαγωγική δυναμικότητα. Ιδιαίτερα μάλιστα μέσα στο ιδιαίτερα αρνητικό οικονομικό κλίμα, η αγορά των βιολογικών αναμένεται να αντιμετωπίσει σοβαρή απειλή συρρίκνωσης. Σημειώνεται ότι μέχρι στιγμής από τα 14 είδη προϊόντων για τα οποία υποβλήθηκαν αιτήσεις για καταχώρηση ως ΠΟΠ ή ΠΓΕ, μόνο ένα από αυτά αφορά προϊόν πρωτογενούς παραγωγής.

Η αντιμετώπιση της χαμηλής προστιθέμενης αξίας, η οποία προκύπτει από τον χαμηλό βαθμό διαφοροποίησης των γεωργικών προϊόντων μπορεί να αντιμετωπιστεί με την ενίσχυση του θεσμού των Ευρωπαϊκών προτύπων μέσα από την απλοποίηση των εθνικών και Κοινοτικών διαδικασιών, την υλοποίηση ερευνητικού έργου για τα θέματα των παραδοσιακών γεωργικών προϊόντων και τροφίμων και τη συνεχή ενημέρωση των παραγωγών και άλλων εμπλεκόμενων φορέων. Ενδεχόμενα θα μπορούσε να γίνει και υιοθέτηση οριζοντίων συστημάτων ποιότητας (δηλ. συστημάτων στα οποία να εμπίπτουν άνω του ενός προϊόντων) τα οποία μπορεί να είναι χωρικού (τοπικού) ή/ και εθνικού χαρακτήρα.

Επιδίωξη του νέου πλαισίου θα πρέπει να είναι η εξυπηρέτηση των προαναφερόμενων βασικών αδυναμιών, ίσως μέσα από την υιοθέτηση τοπικών συστημάτων ποιότητας τα οποία ταυτόχρονα να ενσωματώνουν χαρακτηριστικά βραχείας αλυσίδας. Αυτό προϋποθέτει τη συνεργασία μεταξύ παραγωγών οι οποίοι βρίσκονται εντός μιας οριοθετημένης γεωγραφικά περιοχής για να δημιουργήσουν δίκτυα διάθεσης. Η συνεργασία θα πρέπει να οδηγεί σε δημιουργία συστάδας επιχειρήσεων ενώ τα δίκτυα διάθεσης θα συγκεντρώνουν χαρακτηριστικά που να συνδυάζουν τη δημιουργία οριζοντίων σημάτων ποιότητας με σημεία λιανικής πώλησης. Μέσα από τις διάφορες στρατηγικές μελέτης τοπικής ανάπτυξης αλλά και μέσα από τον γαστρονομικό χάρτη του Τμήματος Γεωργίας, εντοπίζονται μια σειρά μοναδικών τοπικών προϊόντων τα οποία θα μπορούν είτε μέσα από τα Ευρωπαϊκά πρότυπα ποιότητας, ή μέσα από εθελοντικά συστήματα γεωγραφικού χαρακτήρα να δώσουν την ποιοτική διαφοροποίηση που απαιτεί η αγορά για να αναγνωρίσει την προστιθέμενη τους αξία. Παράλληλα όμως και σαφώς πιο ενδυναμωμένα μπορούν να αναδειχθούν τα τοπικά προϊόντα μέσα από δίκτυα συνεργασίας τα οποία θα δημιουργήσουν πρότυπα σημεία πώλησης τοπικά ή/και διεθνώς, διασφαλίζοντας έτσι πως η προστιθέμενη αξία θα παραμείνει στους παραγωγούς και ενισχύοντας τα πλεονεκτήματα που παρέχει η βραχεία αλυσίδα.

Στήριξη διαχείρισης κινδύνων στη γεωργική εκμετάλλευση

Γενικά:

Στη Κύπρο γεωργική ασφάλιση εφαρμόζεται από τον Οργανισμό Γεωργικής Ασφάλισης (ΟΓΑ) από το 1978. Ο ΟΓΑ είναι ημικρατικός οργανισμός εποπτευόμενος από το Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος, με δικό του Διοικητικό Συμβούλιο και ξεχωριστούς εξελεγμένους ετήσιους λογαριασμούς. Πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου είναι η Γενική Διευθύντρια του Υπουργείου Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος. Στο διοικητικό συμβούλιο εκπροσωπούνται και οι

αγροτικές οργανώσεις. Ο στόχος του ΟΓΑ είναι να μπορεί να αποζημιώνει τους παραγωγούς όταν οι καλυπτόμενες καλλιέργειες τους έχουν υποστεί ζημιές από τους σημαντικότερους φυσικούς κινδύνους. Ο ΟΓΑ είναι μη κερδοσκοπικός οργανισμός και ολόκληρο το αποθεματικό του είναι διαθέσιμο για αποζημιώσεις.

Επιπρόσθετα από το ασφαλιστικό σχέδιο του ΟΓΑ που είναι υποχρεωτικό, εφαρμόζεται και Σχέδιο παροχής αποζημιώσεων για καλλιέργειες/κινδύνους που δεν καλύπτονται από τον ΟΓΑ , μέσα στο εθνικό πλαίσιο των κρατικών ενισχύσεων. Το σχέδιο εφαρμόζεται από το Τμήμα Γεωργίας ενώ από το 2012 εφαρμόζεται από τον ΟΓΑ. Τα δύο Σχέδια περιγράφονται κατωτέρω :

Ασφαλιστικό Σχέδιο ΟΓΑ:

Από το 1978 μέχρι σήμερα το Ασφαλιστικό Σχέδιο του ΟΓΑ μετεξελίχθηκε καλύπτοντας σταδιακά όλο και περισσότερες καλλιέργειες έναντι στους στατιστικά συχνότερους κλιματικούς κινδύνους. Σήμερα εφαρμόζεται υποχρεωτικά για τις καλλιέργειες και κινδύνους όπως περιλαμβάνονται στο κατωτέρω Πίνακα 1.

Από τα στοιχεία του πίνακα προκύπτει ότι το Σχέδιο καλύπτει ζημιές που προκαλούνται από καιρικά φαινόμενα στην παραγωγή των κυριότερων καλλιεργειών της Κύπρου, δηλαδή πατάτες, εσπεριδοειδή, αμπέλια ,σιτηρά, φυλλοβόλα οπωροφόρα δένδρα, ξηρικά κτηνοτροφικά φυτά, κλπ.

Καλλιέργειες	Κίνδυνοι
Αμπέλια	Χαλάζι, Παγετός, Ανεμοθύελλα, Ανομβρία*, Καύσωνας, Ισχυρός Ξηρός Άνεμος, Βροχή*
Φυλλοβόλα	Χαλάζι, Παγετός, Ανεμοθύελλα, Καύσωνας, Βροχή*, Δυσμενείς καιρικές συνθήκες*
Σιτηρά	Χαλάζι, Ανομβρία, Σκωρίαση
Ξηρικά κτηνοτροφικά φυτά	Χαλάζι, Ανομβρία
Πατάτες	Χαλάζι, Παγετός, Πλημμύρα
Εσπεριδοειδή	Χαλάζι, Παγετός, Ανεμοθύελλα, Υδαρής Κηλίδα*, Ισχυρός Ξηρός Άνεμος
Φασόλια	Χαλάζι, Παγετός, Πλημμύρα, Θερμός Ξηρός Αέρας, Παρατεταμένες Βροχοπτώσεις, Πλημμύρα μετά την εκρίζωση, Χαλάζι μετά την εκρίζωση, Παρατεταμένες βροχοπτώσεις μετά την εκρίζωση
Αγκινάρες	Χαλάζι, Παγετός
Μέσπιλα	Χαλάζι, Παγετός

Πίνακας 1. Καλλιέργειες και Κίνδυνοι που καλύπτονται από τον ΟΓΑ

*Οι κίνδυνοι καλύπτονται σε συγκεκριμένες καλλιέργειες και καθορισμένο χρονικό εύρος.

Οι κίνδυνοι που καλύπτονται αφορούν κυρίως κλιματικά συμβάντα. Το Ασφαλιστικό Σχέδιο έχει εξελιχθεί διαχρονικά για να ικανοποιήσει σε όσο το δυνατό μεγαλύτερο βαθμό την ανάγκη ασφάλισης των κυριοτέρων καλλιεργειών ενώ δεν καλύπτεται η ζωική παραγωγή.

Τα κύρια χαρακτηριστικά του Σχεδίου του ΟΓΑ είναι:

-Το Σχέδιο είναι υποχρεωτικό για τους παραγωγούς των συγκεκριμένων καλλιεργειών.

-Οι παραγωγοί πληρώνουν ετήσια ασφάλιστρα που κυμαίνονται από 3-5% του ακαθάριστου εισοδήματος αναλόγως της καλλιέργειας. Το ασφάλιστρο είναι ενιαίο για κάθε καλλιέργεια ανεξαρτήτως περιοχής.

- Το ταμείο που δημιουργείται είναι κοινό για όλες τις καλλιέργειες .

- Η κρατική χορηγία για το ασφάλιστρο είναι 50%. Το κράτος μπορεί επίσης να καλύπτει τα διοικητικά έξοδα του ΟΓΑ, ο οποίος θεωρήθηκε από τον Έφορο Κρατικών Ενισχύσεων ως μη επιχείρηση που διαδραματίζει κοινωνικό ρόλο.

Σε περίπτωση που συμβούν σοβαρές ζημιές που καλύπτονται, δηλαδή όταν οι ζημιές είναι πάνω από ένα ποσοστό, ο ΟΓΑ παρέχει αποζημιώσεις με βάση καθορισμένα ποσοστά αποζημίωσης. Σημειώνεται ότι δεν υπάρχουν ιδιωτικές εταιρείες που να προσφέρουν γεωργική ασφάλιση γιατί προφανώς το ασφάλιστρο που θα πλήρωναν οι παραγωγοί θα ήταν πολύ περισσότερο λόγω του κέρδους που θα επιδιώκεται , αλλά και γιατί το σχέδιο του ΟΓΑ είναι υποχρεωτικό.

Κατά το 2011 ο ΟΓΑ εισπράξε από τους ασφαλισμένους παραγωγούς ασφάλιστρα ύψους 4. 110.134 ευρώ και πλήρωσε αποζημιώσεις ύψους 2.510.001 ευρώ σε σύγκριση με το 2010 που εισέπραξε ασφάλιστρα 3 578 679 ευρώ και πλήρωσε αποζημιώσεις 3 710 955 ευρώ. Διαχρονικά από την ίδρυση του ΟΓΑ μέχρι το τέλος του 2011 εισπράχθηκαν ασφάλιστρα 96Μ€ , η κυβερνητική χορηγία για τα ασφάλιστρα ήταν 79,5μ€ και οι αποζημιώσεις που καταβλήθηκαν ανήλθαν σε 162,7Μ€.

Εθνικό πλαίσιο χορήγησης κρατικών ενισχύσεων για ζημιές σε γεωργικές καλλιέργειες που δεν καλύπτονται από τον ΟΓΑ:

Το Εθνικό Πλαίσιο εφαρμόζονταν από το Τμήμα Γεωργίας , μέσα στα πλαίσια του κανονιστικού πλαισίου των κρατικών ενισχύσεων. Από το 2012 το σχέδιο εφαρμόζεται από τον ΟΓΑ.

Σε περίπτωση απόφασης από το κράτος να παρέχει αποζημίωση για ένα συμβάν ετοιμάζεται σχετικός φάκελος που υποβάλλεται στην ΕΕ για έγκριση της παροχής αποζημίωσης ως κρατικής ενίσχυσης. Η χρηματοδότηση του Πλαισίου αυτού είναι 100% από εθνικούς πόρους και οι παραγωγοί δεν συνεισφέρουν στο Πλαίσιο αυτό και δεν υπάρχουν ασφάλιστρα.

Η παροχή των ενισχύσεων υπόκεινται στους κανόνες των κρατικών ενισχύσεων της ΕΕ και δεν μπορούν να ξεπερνούν το ανώτατο όριο ανά εκμετάλλευση που καθορίζεται από τις πρόνοιες του Πλαισίου. Οι αποζημιώσεις δυνατόν να καλύπτουν ζημιές στην παραγωγή ή και το πάγιο κεφάλαιο.

Για την ολοκληρωμένη εικόνα της υφιστάμενης κατάστασης θα πρέπει να περιληφθούν και τυχών σχέδια που εφαρμόζονται από τις Κτηνιατρικές Υπηρεσίες.

Με βάση την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης, διαπιστώνεται μια επάρκεια γνώσεων και εμπειρίας στη γεωργική ασφάλιση μέσα από την δομή και στελέχωση του ΟΓΑ, ενός οργανισμού που

υποστηρίζεται χρηματοδοτικά από το κράτος. Παρέχεται μέσω του ΟΓΑ ασφάλιση των πιο σημαντικών καλλιεργειών που αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος της αξίας και της έκτασης της γεωργικής παραγωγής και τα ασφαλιστρα του Σχεδίου του ΟΓΑ επιχορηγούνται από το κράτος κατά 50%.

Από την άλλη όμως, το Σχέδιο του ΟΓΑ δεν καλύπτει αποκατάσταση παραγωγικού δυναμικού αλλά μόνο απώλεια εισοδήματος, ενώ οι κίνδυνοι που ασφαλιζονται ή καλύπτονται είναι βασικά κλιματικά συμβάντα, όπως αντίξοες καιρικές συνθήκες, φυσικές καταστροφές, κλπ και όχι φυτικές ασθένειες.

Μια επιπρόσθετη αδυναμία του υφιστάμενου συστήματος εντοπίζεται στην ανισότητα μεταχείρισης των παραγωγών μεταξύ των δύο σχεδίων αφού στο Σχέδιο του ΟΓΑ συνεισφέρουν οι παραγωγοί ενώ στο σχέδιο του εθνικού πλαισίου κρατικών ενισχύσεων όχι. Σημειώνεται τέλος ότι η κτηνοτροφική παραγωγή δεν καλύπτεται από το Σχέδιο του ΟΓΑ.

Ο νέος κανονισμός της ΕΕ παρέχει για πρώτη φορά τη δυνατότητα συγχρηματοδότησης από την ΕΕ μέτρων που θα περιλαμβάνουν:

α) την επιδότηση ασφαλιστρων για ζημιές από δυσμενή κλιματικά φαινόμενα, ζωικές ή φυτικές ασθένειες κλπ.

β) χρηματοδοτικές συνεισφορές από το ΠΑΑ σε ταμεία αλληλοβοήθειας για ζημιές από περιβαλλοντικά συμβάντα ή φυτικές ή ζωικές ασθένειες κλπ και

γ) χρηματοδοτικές συνεισφορές για εργαλείο σταθεροποίησης του εισοδήματος των παραγωγών.

Ενόψει της στενότητας των κυβερνητικών κονδυλίων, παρέχεται έτσι η δυνατότητα βελτίωσης της υφισταμένης κατάστασης και εναλλακτικά θα μπορούσαν να εξεταστούν τα εξής :

-Να παραμείνει το Σχέδιο ΟΓΑ ως έχει και στη θέση του παρόντος Εθνικού πλαισίου που λήγει μέχρι το τέλος του 2013 να εφαρμοστεί μέσω του ΠΑΑ μέτρο με ταμείο αλληλοβοήθειας όπου οι γεωργοί θα συμμετέχουν σε εθελοντική βάση, σύμφωνα με τα άρθρα 19,και 37-40.

- Να εμπλουτιστεί το Σχέδιο του ΟΓΑ . Μπορούν να μελετηθούν βελτιώσεις/επεκτάσεις του Σχεδίου τόσο σε καλλιέργειες όσο και ασθένειες και άλλους κινδύνους. Ο ΟΓΑ εισηγείται τη δημιουργία στον ΟΓΑ ξεχωριστού ταμείου αλληλοβοήθειας για φυτικές ασθένειες(εφόσον πληρούνται τα κριτήρια ευρύτητας στην πληγείσα περιοχή και τον επιδημικό χαρακτήρα του συμβάντος) σε εθελοντική βάση και ίσως χαμηλότερο ασφαλιστρο.

Θα πρέπει όμως επίσης να τονιστούν μια σειρά κινδύνων οι οποίοι ενδεχομένως να επηρεάσουν αρνητικά τον σχεδιασμό σχεδίων για την γεωργικά ασφάλιση.

- Με την οικονομική στενότητα που υπάρχει, η καταβολή των ασφαλιστρων από τους παραγωγούς θα γίνεται ολοένα και πιο δύσκολη. Ένας σίγουρος τρόπος είσπραξης των ασφαλιστρων είναι η αποκοπή τους από το εθνικό σκέλος των εκταρικών επιδοτήσεων που γίνεται από τον ΚΟΑΠ. Με τη μείωση/κατάργηση του σκέλους αυτού καθίσταται δυσκολότερη η είσπραξη των ασφαλιστρων και τίθεται σε κίνδυνο η βιωσιμότητα του Σχεδίου του ΟΓΑ.
- Σε περίπτωση που η ΕΕ κρίνει ότι υπάρχουν μη συμβατές με το ευρωπαϊκό κεκτημένο επιδοτήσεις ασφαλιστρων δυνατόν να δημιουργήσει πρόβλημα στο Σχέδιο του ΟΓΑ.

- Η δημιουργία ιδιωτικών ταμείων αλληλοβοήθειας θα απαιτήσει επιπρόσθετα διοικητικά έξοδα τόσο για τη διαπίστευση τους όσο και την παρακολούθηση της λειτουργίας τους γιατί στη Κύπρο δεν υπάρχουν στον ιδιωτικό τομέα ανάλογες εμπειρίες και δομές.
- Η μεγάλη δημοσιονομική στενότητα που υπάρχει δυνατόν να επιφέρει επιπτώσεις στους προϋπολογισμούς και στη δομή του ΟΓΑ, έστω και αν στην παρούσα χρονική στιγμή ο ΟΓΑ αξιολογήθηκε στα πλαίσια του Μνημονίου με θετική απόφαση ως προς την συνέχιση της λειτουργίας του.
- Η δαπάνη που θα απαιτηθεί για το ταμείο αλληλοβοήθειας μέσω του ΠΑΑ δυνατόν να είναι πολύ μεγάλη σε βάρος άλλων προτεραιοτήτων.

Δεν υπάρχουν κοινοί δείκτες βάσης για την θεματική προτεραιότητα 3.

Προτεραιότητα 4: Αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων που εξαρτώνται από την γεωργία και την δασοκομία

Προστασία της Βιοποικιλότητας

Για την εκτίμηση του βαθμού προστασίας της βιοποικιλότητας τα διαθέσιμα στοιχεία παρουσιάζουν σημαντικές ελλείψεις με πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα τον δείκτη Farmland Bird Index δεν είναι διαθέσιμος όπως άλλωστε και σε αρκετές άλλες χώρες (μόνο σε 17 υπάρχουν διαθέσιμα) όπως επίσης και για την αξιολόγηση των βιοτόπων που αποτελεί έναν άλλο δείκτη για τη μέτρηση του βαθμού προστασίας της βιοποικιλότητας.

Πάρα την ύπαρξη των ανωτέρω ελλείψεων σημαντικό για την εκτίμηση της βιοποικιλότητας είναι το γεγονός ότι στην Κύπρο είναι ιδιαίτερα αυξημένη η έκταση Λιγότερο Ευνοημένων Περιοχών με ειδικούς περιορισμούς (13,2% έναντι 3,2% του ΜΟ-27).

Ταυτόχρονα είναι ιδιαίτερα αυξημένο το ποσοστό καλλιεργειών χαμηλής έντασης (52.010 ha, ή 43,9 % έναντι 15,6% του ΜΟ-27), που σημαίνει αυξημένο ποσοστό γεωργικών περιοχών δυνητικά υψηλής περιβαλλοντικής αξίας (HNV).

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει και το γεγονός ότι η έκταση που καταλαμβάνουν οι εκτατικοί βοσκότοποι (άλλες περιοχές δυνητικά υψηλής περιβαλλοντικής αξίας) είναι μηδενική. Τέλος αξιοσημείωτο είναι το αυξημένο ποσοστό προστατευόμενων περιοχών (28,4% έναντι 17,9% του ΜΟ-27) αλλά όχι σε γεωργικές περιοχές (6% έναντι 10,6% του ΜΟ-27) ενώ το 50,4% των δασών προστατεύονται βάσει των Οδ. 79/409 και 92/43.

Ένα τμήμα αυτών των περιοχών είναι οι παραδοσιακοί δενδρώνες και θαμνώνες (όπως π.χ. οι αμυγδαλέωνες) οι οποίοι απειλούνται από εγκατάλειψη. Όλες αυτές οι περιοχές παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον δυνητικά από πλευράς βιοποικιλότητας.

Άλλη μια κατηγορία περιοχών που θα μπορούσαν να παίξουν θετικό ρόλο για την προστασία της βιοποικιλότητας είναι οι εκτάσεις που βρίσκονται σε αγρανάπαιυση. Οι οποίες μετά την είσοδο της

χώρας στην ΕΕ και την εφαρμογή των εκταρικών επιδοτήσεων φαίνεται ότι οδήγησαν σε αύξηση της έκτασης σε αγρανάπαυση σε πραγματικούς αριθμούς αλλά και ως ποσοστό επί της καλλιεργούμενης έκτασης. Τα μέτρα για το πρασίνισμα στον κανονισμό των άμεσων πληρωμών πιθανόν να αυξήσουν αυτή την έκταση. Σε κάθε περίπτωση η τελική έκβαση από πλευράς βιοποικιλότητας δηλαδή αν θα έχει η επέκταση της αγρανάπαυσης θετικό ή αρνητικό αποτέλεσμα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις διαχειριστικές πρακτικές που θα ακολουθηθούν.

Επισημαίνεται ότι πολλές από τις πρακτικές που χρησιμοποιούνται στην Κύπρο σε συγκεκριμένους κλάδους όπως η χρήση βιολογικών σκευασμάτων σε θερμοκήπια σε Προγράμματα Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Παραγωγής (ΟΔΠ) πιθανόν να έχουν θετικά αποτελέσματα για την βιοποικιλότητα.

Η Κύπρος έχει υιοθετήσει την οδηγία για τους Οικοτόπους μέσω του Νόμου για την Προστασία της Φύσης και της Άγριας Ζωής.

Για τους Τόπους Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) για τους Οικοτόπους και Είδη έχουν γίνει διαχειριστικά σχέδια, εκτός από τη περιοχή των Αλυκών Λάρνακας. Μέσω των διαχειριστικών σχεδίων ρυθμίζεται η άσκηση της γεωργίας –κτηνοτροφίας στις περιοχές αυτές. Έχουν κηρυχθεί επίσης Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) για τα Πτηνά. Συνολικά 62 περιοχές που είναι ΤΚΣ και ΖΕΠ έχουν περιληφθεί στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο NATURA 2000. Νοείται ότι υπάρχει και αλληλοεπικάλυψη.

Τρεις από τις περιοχές NATURA 2000 έχουν κηρυχθεί με διατάγματα Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (ΕΖΔ). Οι περιοχές αυτές είναι :

1. Βουνί Παναγιάς, 947 εκτάρια.
2. Κοιλιάδα Διαρίζου, 1358 εκτάρια.
3. Ξερός ποταμός, 4111 εκτάρια.

Το σύνολο της έκτασης των πιο πάνω περιοχών είναι 6416 εκτάρια. Στα διαχειριστικά σχέδια των πιο πάνω τριών περιοχών που έχουν εκδοθεί από το Τμήμα Περιβάλλοντος περιλαμβάνονται:

- οι οικολογικές απαιτήσεις οικοτόπων και ειδών της ΕΖΔ
- οι πράξεις ή λειτουργίες που υποβαθμίζουν τους οικοτόπους και θα πρέπει να αποφεύγονται
- τα μέτρα και σχέδια διαχείρισης της περιοχής
- η δυνατότητα συμμετοχής στο Μέτρο 2.2 « Ενίσχυση της βιοποικιλότητας και παροχή εξισωτικών πληρωμών σε περιοχές NATURA 2000» του ΠΑΑ 2007-13 και η ανάληψη των υποχρεώσεων που απαιτούνται για τη παροχή των επιδοτήσεων που προβλέπονται στο Μέτρο.

Υπάρχει επίσης Δίκτυο 7 Προστατευόμενων Δασικών Περιοχών (περιοχές προστασίας της φύσης και εθνικά δασικά πάρκα).

Περιοχές Υψηλής Φυσικής Αξίας (ΠΥΦΑ)

Σύμφωνα με το δείκτη High Nature Value farmland areas οι περιοχές στις οποίες η γεωργία συνδέεται με υψηλή βιοποικιλότητα αποτελούν περίπου το 12% της συνολικής έκτασης της Κύπρου (110 000 από

τα 925 000 εκτάρια). Σε αυτές περιλαμβάνονται γεωργικές εκτάσεις της περιοχής της Κάτω Πάφου, της παραλιακής ,πεδινής και λοφώδους περιοχής της Πάφου, των Κρασοχωριών , της κοιλάδας Χρυσοχούς , των ποτάμιων και παραποτάμιων περιοχών καθώς και περιοχές του Δικτύου NATURA 2000 και είναι σημαντικές για κάποια είδη χλωρίδας και πανίδας. Συγκεκριμένα στοιχεία για τις περιοχές αυτές δεν υπάρχουν ακόμα ούτε έχει γίνει ο καθορισμός τους . Όμως η σύμβαση που υλοποιείται τώρα από το ΤΕΠΑΚ περιλαμβάνει και ενέργειες για τον καθορισμό των περιοχών αυτών.

Ποιότητα και επάρκεια υδάτων

Η γεωργία αποτελεί τον μεγαλύτερο καταναλωτή ύδατος στην Κύπρο(70%) Τα στοιχεία για την υπάρχουσα κατάσταση όσον αφορά στα ύδατα είναι ελλιπή. Ενώ υπάρχει μια μέτρηση των απολήψεων για άρδευση δεν φαίνεται η εξέλιξη του μεγέθους, διαχρονικά. Τα στοιχεία για την ποιότητα των υδάτων αν και ελλιπή (τουλάχιστον όπως φαίνεται από τα διαθέσιμα στοιχεία) δείχνουν ότι μάλλον υπάρχει ανάγκη παρέμβασης σε αυτόν τον τομέα αφού το 2010 πάνω από 17% των δειγμάτων βρέθηκαν να περιέχουν άνω των 50 mg/lit Νιτρικά άλατα (κανονιστικό ανώτατο όριο για την ΕΕ) και 10,5 % μεταξύ 25 και 50 mg/lit. Επιπροσθέτως τα στοιχεία από το GNB υποδεικνύουν ότι στην Κύπρο έχουμε την μεγαλύτερη περίσσεια αζώτου ανά εκτάριο μετά την Ολλανδία και μάλιστα το μέγεθος βαίνει αυξανόμενο.

Από την άλλη πλευρά οι υδροφορείς δέχονται πιέσεις από πλευράς γεωργικών δραστηριοτήτων

- Η αρδευόμενη έκταση αποτελεί το 24% της ΧΓΕ, σημαντικό ποσοστό της οποίας αρδεύεται μέσω γεωτρήσεων που δημιουργούν δυσμενείς επιπτώσεις στους υπόγειους υδροφορείς
- Υπάρχουν καλλιέργειες που απαιτούν μεγάλες ποσότητες αρδευτικού νερού για να δώσουν ικανοποιητική παραγωγή και ποιότητα. Το θέμα της κατανάλωσης του ύδατος μέχρι σήμερα δεν έχει αντιμετωπισθεί μέσω των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων ενώ δεν έχουν εκτιμηθεί οι επιπτώσεις που θα επιφέρει στην Κυπριακή Γεωργία η πλήρης εφαρμογή της οδηγίας 60/2000.

Υπάρχουν και στην περίπτωση των υδάτων αρκετές καλές πρακτικές που η ενθάρρυνση της συνέχισης και ίσως επέκτασης μπορεί έχει θετικά αποτελέσματα π.χ. παρά τη μείωσή τους από 40% στο 30% της καλλιεργήσιμης έκτασης, τα σιτηρά που είναι κατά βάση ξηρική καλλιέργεια αφού μόνο ένα μικρό ποσοστό που δεν υπερβαίνει το 3% της συνολικής έκτασης αρδεύεται, διατηρούν ένα σημαντικό ποσοστό κάλυψης της ΧΓΕ.

Πέραν αυτού για την εξοικονόμηση αρδευτικού νερού εφαρμόζονται ήδη προγράμματα ενίσχυσης αγοράς και εγκατάστασης βελτιωμένων συστημάτων άρδευσης.

Αλλά και για τη βελτίωση της ποιότητας των υδάτων λαμβάνονται ήδη μέτρα. Παραδείγματα είναι τα προαναφερθέντα όπως η χρήση βιολογικών σκευασμάτων σε θερμοκήπια σε Προγράμματα Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Παραγωγής (ΟΔΠ) και οι πρακτικές που ακολουθούνται στην ΟΔΠ της πατάτας.

Από το 1960 μέχρι σήμερα η αποθηκευτική ικανότητα των φραγμάτων αυξήθηκε από 6 ΕΚΜ σε 307,5 ΕΚΜ. Το νερό αυτό χρησιμοποιείται για υδρευτικούς και αρδευτικούς σκοπούς. Όμως η αύξηση στη

ζήτηση νερού και η πτωτική τάση της βροχόπτωσης εξαιτίας των κλιματικών αλλαγών λόγω του φαινομένου του θερμοκηπίου οδήγησαν σε έλλειψη νερού ,που μερικές χρονιές ήταν σοβαρότατη.

Τα περισσότερα συστήματα υπόγειων υδάτων βρίσκονται σήμερα σε κίνδυνο. Το μεγαλύτερο πρόβλημα υπεράντλησης παρατηρείται στους υδροφορείς των Κοκκινοχωριών, της Γερμασόγειας και της Πέγειας με αποτέλεσμα τη διείσδυση του θαλάσσιου νερού στους υδροφορείς και τον επηρεασμό της ποιότητας του. Οι περιορισμοί που αναγκαστικά έπρεπε να εφαρμοστούν τα τελευταία χρόνια είχαν δυσμενείς επιπτώσεις στο γεωργικό τομέα ,στην οικονομία και στη κοινωνική ζωή. Οι εναλλακτικοί τρόποι αντιμετώπισης της έλλειψης νερού είναι τώρα οι αφαλατώσεις και η χρήση ανακυκλωμένου νερού. Η χρήση βελτιωμένων συστημάτων άρδευσης έφθασε το 95% με αποτέλεσμα την εξοικονόμηση νερού σε ποσοστό όμως που δεν μπορεί να συνεκτιμηθεί λόγω απουσίας ενός ενοποιημένου πληροφοριακού συστήματος παρακολούθησης. Μειώθηκε επίσης σημαντικά η έκταση των αρδευόμενων μόνιμων καλλιεργειών και αυξήθηκε η έκταση των ετήσιων καλλιεργειών με αποτέλεσμα την καλύτερη διαχείριση και την ευελιξία χρήσης των υδατινών πόρων με στόχο την αειφόρο ανάπτυξη.

Η Οδηγία πλαίσιο για τα νερά έχει μεταφερθεί πλήρως στην εθνική νομοθεσία με τον Περί Προστασίας και Διαχείρισης των Υδάτων Νόμο. Η Κύπρος έχει υπαχθεί σε μία μοναδική λεκάνη απορροής. Στην εθνική νομοθεσία περιλαμβάνεται επίσης ο Νόμος για τον Έλεγχο της Ρύπανσης των Νερών και του Εδάφους που έχει σκοπό τη προστασία των επιφανειακών και υπόγειων νερών και του εδάφους και την υιοθέτηση μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης στην αδειοδότηση και τον έλεγχο εγκαταστάσεων που προκαλούν ρύπανση στα νερά και στο έδαφος. Σύμφωνα με το Νόμο οι μονάδες εντατικής πτηνοτροφίας και χοιροτροφίας θεωρούνται ιδιαίτερα ρυπογόνες και πρέπει να εφαρμόζουν τις διατάξεις του ολοκληρωμένου ελέγχου της πρόληψης της ρύπανσης και τον κώδικα ορθής γεωργικής πρακτικής. Στα πλαίσια του νόμου έχουν εκδοθεί σχετικοί Κανονισμοί και Διατάγματα που περιλαμβάνουν , μεταξύ άλλων και πρόνοιες για θέματα προστασίας από τη νιτρορύπανση που προέρχεται από γεωργικές δραστηριότητες , όπως η υπέρμετρη χρήση συνθετικών λιπασμάτων και κοπριάς.

Ως δείκτης για τη ποιότητα νερού χρησιμοποιείται το πλεόνασμα αζώτου, υπολογιζόμενο σε κιλά ανά εκτάριο. Το 2000 ο δείκτης αυτός ήταν 44 κιλά/εκτάριο ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ των 15 ήταν 55 κιλά /εκτάριο. Στην Κύπρο είχαν χαρακτηριστεί έξι ευαίσθητες ζώνες στη νιτρορύπανση και το μεγαλύτερο πρόβλημα παρατηρείται κυρίως στις ανατολικές περιοχές που καλλιεργούνται πατάτες. Η μία ζώνη , εκείνη του Καρκώτη έχει αποχαρακτηριστεί και τώρα παραμένουν μόνο 5. Στις περιοχές αυτές εφαρμόζεται με διάταγμα συγκεκριμένο Σχέδιο Δράσης για τη προστασία από τη νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης. Το Σχέδιο Δράσης περιλαμβάνει οδηγίες για

- τη χρήση λιπασμάτων
- την αποθήκευση και διακίνηση λιπασμάτων
- τη χρήση κτηνοτροφικών απόβλητων και λάσπης
- την αποθήκευση των αποβλήτων
- τη τήρηση αρχείου
- τη διεξαγωγή χημικών αναλύσεων , κλπ.

Το Σχέδιο Δράσης ετοιμάζεται από το Τμήμα Γεωργίας σε συνεργασία με το Τμήμα Περιβάλλοντος. Το σχέδιο αποτελεί ουσιώδη δραστηριότητα που αποσκοπεί στη προστασία του περιβάλλοντος από τη νιτρορύπανση.

Όσον αφορά τη συγκέντρωση φωσφόρου και φυτοφαρμάκων , αυτά βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα και δεν αναμένονται προβλήματα.

Σημαντική εξέλιξη όσον αφορά το θέμα της διαχείρισης των υδάτων είναι ο νόμος Περί Ενιαίας Αρχής Υδάτων του 2010, σύμφωνα με τον οποίο το Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων ορίζεται ως η αρμόδια ενιαία αρχή για τη διαχείριση των υδάτων στη Κύπρο.

Διαχείριση εδαφικών πόρων

Από τους υπάρχοντες διαθέσιμους δείκτες δεν μπορούν να αντληθούν στοιχεία για τη διάβρωση. Ο δείκτης ποιότητας του εδάφους (το ποσοστό οργανικής ουσίας) ο οποίος θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και ως δείκτης για την δέσμευση άνθρακα στο έδαφος άρα και δείκτης για την κλιματική αλλαγή, δείχνει πολύ χαμηλές επιδόσεις της Κύπρου (χαμηλότερος στην ΕΕ). Διαφαίνεται πως δεν υπάρχει φορέας ή μεθοδολογία παρακολούθησης και αξιολόγησης της διάβρωσης των εδαφών.

Το πρόβλημα διαχείρισης των εδαφικών πόρων εντοπίζεται κυρίως στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές. Οι κύριοι λόγοι που εντείνουν το πρόβλημα είναι η σύσταση του εδάφους , οι έντονες εκτός εποχής βροχοπτώσεις , οι μεγάλες κλίσεις, οι πυρκαγιές , η εγκατάλειψη της καλλιεργήσιμης γης και σε μικρότερο βαθμό η υπερβόσκηση ή και το είδος των φυτών που καλλιεργούνται.

Αγροτικό Τοπίο

Οι φυτείες εσπεριδοειδών οι οποίες καλύπτουν το 4,5% περίπου της συνολικής καλλιεργούμενης γης και το 15% περίπου των δένδρωδών καλλιεργειών (Στατιστική Υπηρεσία 2010), διαδραματίζουν πρωτεύοντα ρόλο στη διατήρηση του κυπριακού τοπίου, αφού πρόκειται για μια από τις σημαντικότερες καλλιέργειες παροχής πρασίνου στις υπαίθριες περιοχές της Κύπρου. Από την άλλη πλευρά σύμφωνα με στοιχεία του Κυπριακού Οργανισμού Αγροτικών Πληρωμών, βασιζόμενα στα δεδομένα του Σχεδίου Ενιαίας Εκταρικής Επιδότησης , η καλλιεργούμενη έκταση των φυλλοβόλων δέντρων στην Κύπρο το 2012 ανέρχεται στα 6.054,3 εκτάρια, έκταση η οποία αντιστοιχεί στο 6% της συνολικά καλλιεργούμενης γεωργικής γης στην Κύπρο.

Από την καλλιεργούμενη αυτή έκταση των φυλλοβόλων δέντρων, το 55% αφορά τα ακρόδρυα (με κυρίαρχη καλλιέργεια την αμυγδαλιά), το 25% τα πυρηνόκαρπα (με κυρίαρχες καλλιέργειες τη ροδακινιά και τη δαμασκηλιά), το 17% τα γιγαρτόκαρπα (με κυρίαρχη καλλιέργεια τη μηλιά) και το 3% τα λοιπά καρποφόρα είδη (με κυρίαρχη καλλιέργεια τη ροδιά και τη συκιά).

Ανάλογο ρόλο στο αγροτικό τοπίο της Κύπρου φαίνεται να παίζουν και οι ελαιώνες και οι αμπελώνες οι οποίοι βρίσκονται και αυτοί υπό πίεση, όπως φαίνεται από τις μειούμενες εκτάσεις που καλύπτουν με δυσμενείς επιπτώσεις για το αγροτικό τοπίο το οποίο αποτελεί και ένα εν δυνάμει σημαντικότερο πόρο για την ανάπτυξη του τουρισμού της Υπαίθρου.

Ειδικά θέματα

Θεωρήθηκε χρήσιμο, πέραν της ανάλυσης ανά δημόσιο αγαθό, να γίνει ειδική αναφορά σε δύο κλάδους που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον από περιβαλλοντικής πλευράς, τη βιολογική γεωργία και τον κλάδο της κτηνοτροφίας.

Βιολογική γεωργία

Η βιολογική γεωργία καλύπτει το 1,7% της ΧΓΕ. Από την έκταση αυτή τα 2400 δεκάρια είναι βιολογικός αμπελώνας που καλλιεργούν 168 παραγωγοί.

Είναι εμφανής η δυνατότητα επέκτασης της βιολογικής γεωργίας, κυρίως σε τομείς όπου η φήμη των κυπριακών προϊόντων είναι ήδη ένας σημαντικό θετικό στοιχείο π.χ. πατάτα, εσπεριδοειδή κ.α. Επίσης ενδιαφέρον θα είχε να εξεταστεί η περίπτωση της χαρουπιάς, μιας φθίνουσας, κατά τα φαινόμενα, καλλιέργειας. Θα μπορούσε μέρος της παραγωγής να χρησιμοποιηθεί ως βιολογική ζωοτροφή. Οι θετικές περιβαλλοντικές επιδράσεις θα μπορούσαν να είναι πολλαπλές: μερική αντιμετώπιση του προβλήματος της έλλειψης βοσκοτόπων, διατήρηση μιας ξηρικής καλλιέργειας με περιορισμένες ανάγκες εισροών και σημαντικής για την βιοποικιλότητα αλλά και προστασία ενός σημαντικού στοιχείου του κυπριακού αγροτικού τοπίου.

Το ζήτημα της κτηνοτροφίας

Από τα διαθέσιμα στοιχεία προκύπτει ότι στην Κύπρο εκτρέφονται 200.750 Ζωικές Μονάδες σε 2.140 ha μόνιμων βοσκοτόπων, με αποτέλεσμα να προκύπτει βοσκοφόρτωση 93,8 ΖΜ ανά εκτάριο. Η πιθανότερη εξήγηση είναι ότι κάποιοι από τους χρησιμοποιούμενους βοσκοτόπους ανήκουν σε άλλες κατηγορίες κάλυψης γης. Πάντως δεν παύει να είναι σημαντικό πρόβλημα εάν η συνέχιση των εθνικών ενισχύσεων στην κτηνοτροφία χρειάζεται περιβαλλοντική δικαιολόγηση.

Μετά από κάποια μείωση του αριθμού των ζώων από το 1990 μέχρι το 1995, οπότε καθιερώθηκε η οικονομική βοήθεια (από την ένταξη το 2004 αντικαταστάθηκε με το Μέτρο της Κεφαλικής Επιδότησης) των παραγωγικών ζώων για στήριξη του τομέα, ο πληθυσμός αυξανόταν σταδιακά και έφθασε τις 470.260 παραγωγικά ζώα στο τέλος του 2011. Η αύξηση του αριθμού των παραγωγικών ζώων από το 1975-2011 ήταν 74% στα πρόβατα και 65,4% στις αίγες.

Υπάρχει αρκετά μεγάλη συγκέντρωση σε 60 κτηνοτροφικές περιοχές που βρίσκονται σε λειτουργία. Σ αυτές είναι συγκεντρωμένες 575 εκμεταλλεύσεις και ο αριθμός των ζώων είναι 103.607 ή ποσοστό 20,03% του συνολικού αριθμού αιγοπροβάτων, με περιορισμένες ή ανύπαρκτες δυνατότητες βόσκησης.

Τα μεγάλα μεγέθη των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων που λειτουργούν στην Κύπρο, η ευαισθητοποίηση των πολιτών σε περιβαλλοντικά θέματα, αλλά και οι υποχρεώσεις που προκύπτουν από την Κοινοτικό Περιβαλλοντικό νομικό πλαίσιο αυξάνουν την πίεση με αποτέλεσμα η αδειοδότηση των κτηνοτροφικών υποστατικών να καθίσταται όλο και πιο δύσκολη λόγω στενότητας χώρου και αυξημένης όχλησης που προκαλούν οι εγκαταστάσεις. Η επέκταση της εφαρμογής του ολοκληρωμένου σχεδίου μετακίνησης των οχληρών υποστατικών με παράλληλη δημιουργία νέων κτηνοτροφικών ζωνών σε περιοχές με κατάλληλη υποδομή και επαρκή βοσκοικανότητα για να

δεχτούν τις μεταστεγαζόμενες μονάδες θα πρέπει να εξετασθεί από το σύνολο των αρμόδιων υπηρεσιών αλλά και των κτηνοτρόφων

Μια άλλη πρόταση θα ήταν η χρήση των εγκαταλελειμμένων, υπό αγρανάπαυση εκτάσεων αλλά και τμήματος των δενδρώνων ως βοσκουμένων εκτάσεων. Πέραν αυτών η καλλιέργεια ή/και συγκαλλιέργεια κτηνοτροφικών φυτών η διατήρηση και επέκταση των χαρουπιών θα μπορούσαν να είναι κάποιες προτάσεις προς διερεύνηση.

Προτεραιότητα 5: Προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων και στήριξη της μεταστροφής προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα με ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος

Η γεωργία και η δασοκομία στην Κύπρο συμβάλλουν θετικά στην μείωση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής ενώ παράλληλα η γεωργία είναι ο μεγαλύτερος χρήστης του εδάφους και της νερού. Το περιβαλλοντικό αποτύπωμα του αγροδιατροφικού τομέα είναι σημαντικό ενώ οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής έχουν ήδη γίνει ορατές

Αύξηση της αποδοτικότητας της χρήσης νερού στη γεωργία

Η αύξηση της αποδοτικότητας της χρήσης νερού στην γεωργία προκύπτει ως αδήριτη ανάγκη λόγω δύο κυρίως παραμέτρων που είναι η θέση της γεωργίας ως του μεγαλύτερου καταναλωτή νερού για λόγους άρδευσης αλλά και λόγω των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής που αναμένεται να αυξήσει την συχνότητα των περιόδων λειψυδρίας. Η αναγκαιότητα της αύξησης των διαθέσιμων για άρδευση ποσοτήτων ύδατος μέσω της επαναχρησιμοποίησης για αρδευτικούς σκοπούς των νερών που προέρχονται από τις εγκαταστάσεις επεξεργασίας υγρών αποβλήτων με στόχο την μείωση των ποσοτήτων που προέρχονται από σταθμούς αφαλάτωσης αλλά και του περιορισμού των υπόγειων γεωτρήσεων, η εφαρμογή αγροπεριβαλλοντικών μέτρων που στοχεύουν στην μείωση κατανάλωσης ύδατος η προώθηση λιγότερο υδροβόρων καλλιεργειών και η υιοθέτηση εφαρμογών ΤΠΕ και έξυπνων συστημάτων άρδευσης αποτελούν αναγκαιότητα.

Η προώθηση έξυπνων συστημάτων άρδευσης αποτέλεσε μια επενδυτική προτεραιότητα στα επενδυτικά σχέδια για τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις όπως επίσης και τα συστήματα περιορισμού της κατανάλωσης ύδατος από τις επιχειρήσεις πρώτης μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων χωρίς όμως να τύχουν και αντίστοιχης ανταπόκρισης από τους αιτητές. Η εφαρμογή ορθών πολιτικών κοστολόγησης του νερού άρδευσης και η σωστή διαχείριση του για παραγωγή γεωργικών προϊόντων, θα πρέπει να επιδιώκουν ένα μοντέλο ισορροπίας και βελτιστοποίησης μεταξύ ψηλής απόδοσης για τον γεωργό και επάρκειας τροφίμων σε ανταγωνιστικές τιμές προς τον καταναλωτή.

Αύξηση της αποδοτικότητας της ενεργειακής χρήσης στη γεωργία και τη μεταποίηση τροφίμων

Η κατανάλωση ενέργειας⁴ στη γεωργία και τη μεταποίηση τροφίμων αυξάνει με πολύ υψηλούς ρυθμούς την τελευταία δεκαετία. Στην Γεωργία η αύξηση μεταξύ 2000 και 2012 προσεγγίζει το 413% από 8 ktoe το 2000 φτάνει σε 41 ktoe το 2012, ενώ πολύ χαμηλότερη αύξηση παρατηρείται στην μεταποίηση τροφίμων από 11 ktoe το 2000 αυξάνεται σε 16 ktoe το 2012 (μεταβολή 45%). Από τα ανωτέρω στοιχεία προκύπτει η πολύ μεγάλη ενεργειακή ένταση της Γεωργίας αφού η ανά εκτάριο ισοδύναμη σε ktoe ενέργεια ανέρχεται σε 81,5 ktoe στην Κύπρο έναντι 66,8 ktoe στην ΕΕ -27

⁴ ΔΚΠ 44 Energy use in agriculture forestry and food industry

αναδεικνύοντας την αναγκαιότητα ανάληψης πρωτοβουλιών για την εξοικονόμηση ενέργειας που εκτός των περιβαλλοντικών ωφελειών θα συμβάλλει και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας μέσω της μείωσης του κόστους παραγωγής εάν αξιοποιηθούν και οι δυνατότητες της χρήσης ΑΠΕ.

Διευκόλυνση της προμήθειας και της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας υποπροϊόντων αποβλήτων, υπολειμμάτων και λοιπών πρώτων υλών εκτός τροφίμων για τους σκοπούς της βιοοικονομίας

Η συμβολή της γεωργίας και των δασών στην βιοοικονομία στην Κύπρο είναι περιορισμένη παρά το γεγονός ότι καταγράφεται σημαντική πρόοδος. Το 2010 η γεωργία συνέβαλλε στην παραγωγή 6,3⁵ κτοε από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας αντίθετα αρνητική είναι η εξέλιξη που παρατηρείται από τη συμβολή του δασικού τομέα του οποίου η συμβολή διαχρονικά περιορίζεται από 9 κτοε το 2000 σε 5 κτοε το 2011.

Μείωση εκπομπών υποξειδίου του αζώτου και μεθανίου στη γεωργία

Η Κυπριακή Γεωργία συμβάλλει σε μικρότερο βαθμό στην δημιουργία εκπομπών του θερμοκηπίου σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Οι προερχόμενες από την γεωργία εκπομπές⁶ αντιστοιχούν στο 6,3% του συνόλου των εκπομπών της Κύπρου (ΕΕ – 27 7,6%)

Η μείωση της συμβολής της γεωργίας που παρατηρείται ιδιαίτερα από το 2002 και εντεύθεν (το 2002 η συμβολή της Γεωργίας ανήρχετο στο 8,3%) και παρά την αύξηση της ενεργειακής κατανάλωσης όπως σημειώθηκε ανωτέρω οφείλεται στην υιοθέτηση των Κωδικών Ορθής Γεωργικής Πρακτικής αλλά και τις σημαντικές επενδύσεις εκσυγχρονισμού των μεγάλων κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων (επεξεργασία κοπριάς για παραγωγή βιοαερίου).

Πρώθηση δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα στη γεωργία και τη δασοκομία

Ο δασικός τομέας στην Κύπρο έχει αμιγώς περιβαλλοντικό χαρακτήρα με σημαντική συμβολή στην αποθήκευση άνθρακα. Οι δασικές πυρκαγιές αποτελούν το μεγαλύτερο κίνδυνο (υπολογίζεται ότι την δεκαετία του 2000 η Κύπρος έχει απολέσει το 7% της δασικής ή της έκτασης λόγω πυρκαγιών . Η προστασία τω δασών και η αύξηση της δασώδους έκτασης μέσω προγραμμάτων αναδάσωσης αποτελούν βασικές προτεραιότητες λόγω και του πολύ περιορισμένου ενδιαφέροντος που έχουν επιδείξει οι γεωργοί στην Κύπρο για την αξιοποίηση των δασικών αγροπεριβαλλοντικών μέτρων τόσο κατά την περίοδο 2004-2006 όσο και κατά την τρέχουσα. Τα δάση καλύπτουν το 16,7%⁷ της έκτασης της Κύπρου ποσοστό που είναι σημαντικά χαμηλότερο από το μέσο όρο της ΕΕ -27 (30,7%)

⁵ ΔΚΠ 43 Production of renewable Energy from Agriculture and Forestry

⁶ ΔΚΠ 45 GHG Emissions Agriculture

⁷ ΔΚΠ 31 Land cover

Προτεραιότητα 6: Προώθηση της κοινωνικής ένταξης, της μείωσης της φτώχειας και της οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές

Εισαγωγή

Το μικρό μέγεθος της Κύπρου δημιουργεί σημαντικές δυσκολίες για την σαφή διαφοροποίηση των περιοχών σε αστικές και αγροτικές. Με βάση την κατάταξη των περιοχών που υιοθετεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και βασίζεται στον αναθεωρημένο ορισμό του ΟΟΣΑΑ που έχει ως βάση πληθυσμιακά κριτήρια η Κύπρος στο σύνολο της θεωρείται ενδιάμεση αγροτική περιοχή⁸ (Intermediate rural area) . Η διάγνωση των αναγκών για την έκτη προτεραιότητα απαιτεί την επεξεργασία στατιστικών στοιχείων σε κατώτερα του εθνικού χωρικά επίπεδα για το λόγο αυτό χρησιμοποιούνται και δεδομένα της Στατιστικής Υπηρεσίας της Κύπρου.

Από την εξέταση των δεδομένων αυτών προκύπτει έντονη απόκλιση και διαφορά στα χαρακτηριστικά και κατ' επέκταση στις ανάγκες των διαφόρων αγροτικών περιοχών. Σε μεγάλο βαθμό, πλείστες των πεδινών περιοχών της υπαίθρου μπορούν πλέον να χαρακτηριστούν ως περιαιστικές και παρουσιάζουν αύξηση στον πληθυσμό, καλύτερη δημογραφική σύνθεση (ηλικιακή ισορροπία) και περιορισμένη εξάρτηση από την γεωργική ενασχόληση. Σε αντίθεση, οι ημιορεινές περιοχές παρουσιάζουν πληθυσμιακή αποψίλωση, γερασμένη πληθυσμιακή σύνθεση και σημαντική εξάρτηση από δραστηριότητες της αγροτικής οικονομίας. Σε ορισμένες δε απομακρυσμένες ορεινές περιοχές η τάση φυγής και η έλλειψη ευκαιριών απασχόλησης ενδέχεται να οδηγήσουν τα επόμενα χρόνια τις περιοχές σε πλήρη εγκατάλειψη, με την τάση να είναι σχεδόν μη αναστρέψιμη. Ως εκ τούτου, οι ανάγκες των περιοχών διαφέρουν σε τέτοιο βαθμό που απαιτείται διαφορετική χωρική προσέγγιση και καταρτισμός ιδιαίτερων στρατηγικών ανάπτυξης, στοιχείο το οποίο δύναται να αντιμετωπιστεί καλύτερα μέσα από πρωτοβουλίες leader παρά από ενιαίες εθνικές πολιτικές.

Διευκόλυνση της διαφοροποίησης, δημιουργίας νέων μικρών επιχειρήσεων και θέσεων εργασίας

Η οικονομία της Κύπρου χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία του τριτογενή τομέα σε όρους απασχόλησης και δημιουργίας εισοδήματος και την διαχρονική μείωση της συμβολής του πρωτογενή. Ο πρωτογενής τομέας το 2000 παρήγαγε το 3,8% της συνολικής ΑΠΑ⁹ και απασχολούσε το 6% του εργατικού δυναμικού ενώ τα αντίστοιχα μεγέθη το 2012 έχουν διαμορφωθεί στο 2,3% επί της συνολικής ΑΠΑ (ΕΕ-27 1,7%) και στο 3,6% του εργατικού δυναμικού (ΕΕ27 – 5,2%). Παρατηρείται ότι το ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή είναι υψηλότερο στην Κύπρο ενώ η συμβολή του στην ΑΠΑ της οικονομίας χαμηλότερη. Σε όρους απασχόλησης και δημιουργίας ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας ο χρηματοπιστωτικός κλάδος ήταν ο πλέον αναπτυσσόμενος ενώ σημαντική ήταν και η συμβολή του Τουρισμού παρά την μείωση της συμμετοχής του στα αντίστοιχα μεγέθη κατά την δεκαετία του 2000.

⁸ Δείκτης Κοινού Πλαισίου 1,3

Η πρόσφατη κατάρρευση του χρηματοπιστωτικού τομέα αναδεικνύει την ανάγκη ενίσχυσης άλλων τομέων και κλάδων μεταξύ των οποίων η ενέργεια η γεωργία, η μεταποίηση γεωργικών προϊόντων και η ενέργεια χαρακτηρίζονται ως οι πλέον σημαντικοί .

Οι αγροτικές περιοχές μπορούν να συμβάλλουν τόσο στην ανάπτυξη του τουρισμού όσο και στην ανάπτυξη της γεωργίας και της παραγωγής τροφίμων. Τα θέματα της γεωργίας και της μεταποίησης τροφίμων έχουν αναλυθεί στην θεματική προτεραιότητα 2. Το τουριστικό πρότυπο της Κύπρου βασίζεται στην αξιοποίηση του διπόλου «ήλιος – θάλασσα» ενώ τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Κυπριακής Υπαιθρου δεν έχουν αξιοποιηθεί.

Κατά την προγραμματική περίοδο 2007-13, έχουν δημιουργηθεί ή βρίσκονται σε φάση υλοποίησης, μέσα από το ΕΓΤΑΑ και τα Διαρθρωτικά Ταμεία, μια σειρά έργων υποδομής (πχ τουριστικές διαδρομές, μουσεία, περιβαλλοντικά κέντρα, εκδρομικοί χώροι κλπ) ενώ παράλληλα έχει λειτουργήσει με επιτυχία το σχέδιο ενίσχυσης του αγροτουρισμού μέσα από τα διαρθρωτικά ταμεία. Συγκεκριμένα, έχουν εγκριθεί στο σχέδιο αγροτουρισμού 36 αιτήσεις συνολικού προϋπολογισμού €9,5εκ οι οποίες αναμένεται να οδηγήσουν, εφόσον υλοποιηθούν στο σύνολο τους, σε αύξηση στον συνολικό αριθμό αγροτουριστικών καταλυμάτων κατά 20 έως 25% (η αναφορά γίνεται μόνο για το μέρος του σχεδίου που σχετίζεται για αγροτουριστικά καταλύματα).

Παράλληλα, λειτουργεί με υποστήριξη του ΚΟΤ, η Κυπριακή εταιρεία Αγροτουρισμού στην οποία υπάγονται πέραν του 90% των αγροτουριστικών καταλυμάτων με σκοπό την κοινή προσπάθεια προώθησης και την δημιουργία κοινής βάσης κρατήσεων. Στην Κυπριακή Εταιρεία Αγροτουρισμού (ΚΕΑ) είναι ενταγμένα 86 αγροτουριστικά καταλύματα με 803 διαθέσιμες κλίνες σε 47 κοινότητες της Κύπρου και εκτιμάται πως αυτά συναποτελούν το 90% περίπου των αδειούχων αγροτουριστικών καταλυμάτων. Μια πρόσθετη πηγή πληροφόρησης για το δυναμικό των αγροτικών περιοχών είναι τα στοιχεία του ΚΟΤ όπου καταγράφονται συνολικά 83 μονάδες με 2319 κλίνες που αναλογούν στο 2,7% του δυναμικού κλινών στην Κύπρο. Η σημαντική διαφορά κλινών σχετίζεται με το γεγονός ότι ορισμένα μεγάλα ξενοδοχεία στην ύπαιθρο δεν είναι ενταγμένα στην εταιρεία Αγροτουρισμού.

Παρά την σημαντική ανάπτυξη τόσο των δημοσίων υποδομών όσο και των αγροτουριστικών καταλυμάτων, εντοπίζεται μια σοβαρή αδυναμία προσέλκυσης τουριστών στην ύπαιθρο η οποία περιορίζει την συνολική μέση ετήσια πληρότητα στο 22% (2012) ενώ σύμφωνα με πληροφορίες της ΚΕΑ οι πληρότητες το 2013 είναι ακόμη πιο μειωμένες. Αυτό το ποσοστό καθιστά την πληρότητα των αγροτουριστικών καταλυμάτων ως την χαμηλότερη όλων των περιοχών παγκύπρια με συντελεστή συσχέτισμού με τον μέσο παγκύπριο όρο στο 0,34. Ένα τέτοιο ποσοστό καθιστά, με έστω πρόχειρους υπολογισμούς, αδύνατη την βιωσιμότητα των αγροτουριστικών καταλυμάτων, ιδιαίτερα μάλιστα αν ληφθεί υπόψη το ψηλό επενδυτικό κόστος για την δημιουργία αυτών των υποδομών. Από σχετική έρευνα του αξιολογητή αλλά και την βιβλιογραφική έρευνα προέκυψαν τα ακόλουθα :

- Παρουσιάζεται σημαντική υστέρηση των αγροτικών περιοχών σε θέματα διατήρησης και προστασίας του φυσικού τοπίου ως στοιχείο διαμόρφωσης μάρκας προορισμού, δεδομένο που επιβεβαιώνεται από την πλέον πρόσφατη Έρευνα ικανοποίησης Περιηγητών (ΚΟΤ 2010) η οποία καταγράφει ότι, «από τα αποτελέσματα κατά περιοχή, την καλύτερη εικόνα παρουσίασε η Λεμεσός και η Λάρνακα σε σχέση με την καθαριότητα του φυσικού περιβάλλοντος. Σε αντίθεση, η

⁹ Δείκτης Κοινού Πλαισίου 10 και 11

Πάφος και τα χωριά της Υπαίθρου παρουσίασαν τη χειρότερη εικόνα σε θέματα προστασίας και διατήρησης φυσικού περιβάλλοντος».

- Οι παρεχόμενες υπηρεσίες εναλλακτικού τουρισμού και βιωματικών εμπειριών στην ύπαιθρο είναι σαφώς περιορισμένες στοιχείο που και πάλι καταγράφεται στην Έρευνα ικανοποίησης Περιηγητών (ΚΟΤ 2010). Ως συμπέρασμα της αντίληψης των περιηγητών σε σχέση με την παρεχόμενη διαδραστική εμπειρία καταγράφεται πως, «από τη συνολική εμπειρία των τουριστών, φαίνεται καθαρά ότι η Κύπρος χρειάζεται αναβάθμιση στην ποικιλία και ποιότητα των δραστηριοτήτων που προσφέρει, ιδιαίτερα όσον αφορά τις αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις και ειδικά στα χωριά της Υπαίθρου, στη Λευκωσία και στη Λάρνακα».
- Ο αγροτουρισμός ως και οι λοιπές μορφές εναλλακτικού τουρισμού, χαρακτηρίζονται από τουρίστες οι οποίοι απαιτούν ιδιαίτερα ποιοτικά χαρακτηριστικά τα οποία να βεβαιώνονται μέσα από προσδιορισμένα σήματα ποιότητας και να προβάλλονται επαρκώς στον συγκεκριμένο πληθυσμό στόχο.

Σε όρους απασχόλησης η Κύπρος αντιμετωπίζει ραγδαία αύξηση της ανεργίας και μείωση του ποσοστού απασχόλησης. Η ανεργία το 2012 σε σύνολο χώρας ανέρχεται σε 11,9% (ΕΕ – 27 10,5%) (το 2008 και πριν την οικονομική κρίση το ποσοστό ανεργίας στην Κύπρο ήταν 3,9% και στην ΕΕ -27 7,2%). Αντίστοιχα το ποσοστό απασχόλησης το 2012 ήταν 64,6% και στην ΕΕ – 27 64,2% (70,1% το 2008 και 72,7% στην ΕΕ -27). Η ανεργία είναι ελαφρώς υψηλότερη στις αγροτικές περιοχές (rural thinly populated) 12,9% (10% ΕΕ- 27) αναδεικνύοντας και μια διαφοροποίηση σε σχέση με την ΕΕ. Παρατηρείται ότι η ανεργία είναι υψηλότερη στις αγροτικές περιοχές της Κύπρου σε σχέση με τις αστικές σε αντίθεση με ότι συμβαίνει στην ΕΕ. Η ανεργία δεν κατανέμεται ισομερώς μεταξύ των φύλων και των ηλικιακών ομάδων . Στις αγροτικές περιοχές η ανεργία των νέων (ηλικιακή ομάδα 15-24) ανέρχεται σε 30,6% έναντι 27,9 σε σύνολο Κύπρου (27,8%) και είναι κατά πολύ υψηλότερη σε σχέση με τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο 22,1% σηματοδοτώντας την ανάγκη δημιουργίας θέσεων απασχόλησης¹⁰ στις αγροτικές περιοχές. Μία διαρθρωτική μεταβολή στην διάρθρωση της απασχόλησης της Κύπρου είναι η βαθμιαία συρρίκνωση του ποσοστού των αυτοαπασχολούμενων¹¹ (20,1%) το 2000 που ήταν σημαντικά υψηλότερο από τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο (14,6%) για να διαμορφωθεί σε 13,7% το 2012 που είναι ελαφρά χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ.

Πρόωθηση της τοπικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές

Η εφαρμογή Προγραμμάτων τοπικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές ουσιαστικά ταυτίζεται με την έναρξη εφαρμογής του ΠΑΑ 2007 –2013 μέσω του Άξονα 4 Leader. Τα εταιρικά σχήματα που δημιουργήθηκαν περιλαμβάνουν συνολικά 191 κοινότητες (το 55% των κοινοτήτων της Κύπρου), έκτασης περίπου 2.965 τ. Χλμ. (το 51% της συνολικής έκτασης της Κυπριακής Δημοκρατίας που ασκείται αποτελεσματικός έλεγχος από το κράτος) και συνολικού πληθυσμού 129.464 κατοίκων (54% του αγροτικού πληθυσμού).

Δημογραφική εξέλιξη αγροτικών περιοχών: Η Κύπρος γνώρισε μια έντονη αστικοποίηση τις προηγούμενες δεκαετίες που εντάθηκαν με την Τουρκική εισβολή 91974) ήδη από την δεκαετία του

¹⁰ ΔΚΠ 7 Unemployment Rate

¹¹ ΔΚΠ 6 Self Employment Rate

1990 παρατηρείται σταθεροποίηση του αγροτικού πληθυσμού ενώ από το 2001 και εντεύθεν παρατηρείται μια σημαντική αύξηση του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών, με τον ρυθμό μεταβολής του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών να είναι σημαντικά υψηλότερος των αστικών περιοχών και να υπερβαίνει και τον εθνικό μέσο όρο (μεταβολή πληθυσμού αγροτικών περιοχών 2001-2011 (αγροτικές περιοχές 28%, αστικές περιοχές 19% σύνολο Κύπρου 21,8%)

Υπάρχουν όμως έντονες διαφοροποιήσεις μεταξύ της αναπτυξιακής εξέλιξης σε επίπεδο επιμέρους περιοχών και ιδιαίτερα μεταξύ ορεινών περιοχών και παράκτιων περιοχών. Η Κύπρος σε όρους πληθυσμιακής πυκνότητας¹² υπολείπεται του μέσου όρου της ΕΕ – 27 σε εθνικό επίπεδο (Κύπρος 92,3 , ΕΕ-27 116,9) αλλά δεν μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα σε σχέση με την πληθυσμιακή πυκνότητα των αγροτικών περιοχών.

Η εξέλιξη αυτή μπορεί να αποδοθεί σε δύο λόγους εκ των οποίων ο πρώτος αναφέρεται στην σημαντική μετανάστευση που σημειώνεται καθ όλη την εξεταζόμενη περίοδο όπως επίσης και στην εμφάνιση φαινομένων προαστικοποίησης , δηλαδή την μετακίνηση πληθυσμού από τον πυρήνα των αστικών κέντρων προς τα προάστια τα οποία εξακολουθούν και χαρακτηρίζονται ως αγροτικές περιοχές. Αναδεικνύοντας για άλλη μια φορά το πρόβλημα της απουσίας «εκσυγχρονισμού» της τυπολογίας των περιοχών που χρησιμοποιούν οι αρμόδιοι φορείς

Σημειώνεται ότι παρατηρείται απόκλιση μεταξύ του συνόλου του πληθυσμού που αποτυπώνεται στον υπ αριθμό 1 context indicator που αναφέρει σύνολο πληθυσμού 839.571 κατοίκους το 2011 με τα στοιχεία της απογραφής του πληθυσμού του 2011 με βάση τα οποία ο πληθυσμός ανέρχεται σε 856.857 κατοίκους. Μικρότερη απόκλιση παρατηρείται για το έτος 2012 όπου ο αναφερόμενος πληθυσμός ανέρχεται σε 862.011. Με έτος αναφοράς το 2011 το 67,4 % πληθυσμού της Κύπρου κατοικεί σε αστικές περιοχές έναντι 69% το 2001 και 67,7% το 1991, ενώ στις αγροτικές περιοχές αντίστοιχα το 32,6% (2011), 31% (2001).

Οι πληθυσμιακές μεταβολές βασίζονται στον Εθνικό ορισμό των αγροτικών περιοχών λόγω του ότι με βάση την τυπολογία που χρησιμοποιεί η EUROSTAT το σύνολο της Κύπρου κατατάσσεται στις ενδιάμεσες αγροτικές περιοχές. Η ευνοϊκή δημογραφική εξέλιξη του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών συνολικά υποκρύπτει όμως την διαφορετική πληθυσμιακή εξέλιξη μεταξύ περιαστικών και παράκτιων γεωργικών περιοχών και των ορεινών περιοχών.

Στις ορεινές περιοχές παρατηρείται ουσιαστική πληθυσμιακή κατάρρευση αφού σε σύνολο 46 ορεινών κοινοτήτων (κοινότητες που βρίσκονται σε υψόμετρο άνω των 800 μέτρων) οι 16 (35% του συνόλου) έχουν πληθυσμιακή μείωση την περίοδο 1992-2011 που κυμαίνεται μεταξύ 40% -100%, οι 24 κοινότητες (το 52% του συνόλου) πληθυσμιακή μείωση που κυμαίνεται μεταξύ 0% -40% ενώ μόνο σε 6 κοινότητες (16% του συνόλου) παρατηρούμε αύξηση του πληθυσμού κατά την ίδια περίοδο αναφοράς.

Το στοιχείο της πληθυσμιακής αποψίλωσης επιδρά αρνητικά στην υλοποίηση αναπτυξιακών δράσεων στις ορεινές κοινότητες αφού εντοπίζεται αδυναμία αξιοποίησης υποδομών με πολλαπλασιαστικά οφέλη. Επίσης, η γενικότερη απουσία αγροτικών δικτύων συνεργασίας και η αδυναμία προσέλκυσης κρίσιμης μάζας επισκεπτών, είναι στοιχεία που δεν υποβοηθούν στην τοπική ανάπτυξη.

¹² ΔΚΠ 4 Population Density

Οι πληθυσμιακές μεταβολές καθ όλη την εξεταζόμενη περίοδο 1992 -2011 δεν ισοκατανέμονται ούτε μεταξύ των επαρχιών ούτε και ανά δεκαετία. Η συντελεσθείσα όμως πληθυσμιακή αποδυνάμωση των αγροτικών περιοχών τις προηγούμενες δεκαετίες αποτυπώνεται στην διαφορετική τιμή που λαμβάνουν ο δείκτης γήρανσης και ο δείκτης εξάρτησης μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών.

Σε σύγκριση με τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο η Κύπρος διαθέτει καλύτερη δημογραφική σύνθεση τόσο συνολικά όσο και σε επίπεδο αγροτικών περιοχών (θα πρέπει να τονισθεί η διαφορετική μεθοδολογία μεταξύ Στατιστικής Υπηρεσίας Κύπρου και Eurostat) .

Στον κατωτέρω πίνακα παρουσιάζεται η πληθυσμιακή σύνθεση κατά ομάδες ηλικιών των αγροτικών περιοχών στην Κύπρο και στην ΕΕ των 27.

Ηλικιακές Ομάδες	Ποσοστιαία κατανομή ανά ηλικιακή ομάδα	
	Κύπρος	ΕΕ – 27
0 - 14	16,9%	15,3%
15 - 64	68,7%	66%
65 και άνω	14,4%	18,6%

Πίνακας 3: Πληθυσμιακή σύνθεση κατά ομάδες ηλικιών των αγροτικών περιοχών στην Κύπρο και στην ΕΕ των 27, έτος 2011

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου, επεξεργασία στοιχείων από την Απογραφή Πληθυσμού 2011 & Eurostat¹³

Η τιμή του **δείκτη γήρανσης** για την Κύπρο με βάση τα αποτελέσματα της απογραφής του 2011 είναι 81,1 με ελαφρά καλύτερη τιμή για τις αστικές περιοχές (79,1) και σαφώς δυσμενέστερη για τις αγροτικές περιοχές (84,81) . Η τιμή του δείκτη εξάρτησης για το σύνολο της Κύπρου διαμορφώνεται στο 41,25 με ελαφρά καλύτερη τιμή για τις αστικές περιοχές (79,1) και σαφώς δυσμενέστερη για τις αγροτικές περιοχές (84,81).

Σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ¹⁴ η Κύπρος κατατάσσεται ελαφρώς χαμηλότερα από το μέσο όρο της ΕΕ αλλά με αποκλίνουσα τάση και τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα αναμένεται να σημειωθεί περαιτέρω μείωση. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Κύπρου το 2000 ανερχόταν στο 88 (ΕΕ –100). Οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης της δεκαετίας του 2000 μέχρι και την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης οδήγησαν σε ταχεία σύγκλιση (το 2009 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανήλθε στο 100 για να διαμορφωθεί στο 94 το 2011.) Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την κατανομή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών.

Επίπεδο εκπαίδευσης: Αποκλίσεις μεταξύ του επιπέδου εκπαίδευσης παρατηρείται μεταξύ των κατοίκων των αστικών και αγροτικών περιοχών. Το 7% του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών

¹³ ΔΚΠ 1 Population ,2Age Structure

¹⁴ ΔΚΠ 8 Economic Development

δεν έχει ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (3% στις αστικές περιοχές), το 21% του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών έχει ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (12% στις αστικές περιοχές), το 51% του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών έχει ολοκληρώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση (48% στις αστικές περιοχές), ενώ το 19% του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών έχει τριτοβάθμια εκπαίδευση (31% στις αστικές περιοχές).

Φτώχεια στις αγροτικές περιοχές: Το κίνδυνο φτώχειας¹⁵ αντιμετωπίζει το 23,7% του συνολικού πληθυσμού, ενώ για τις αγροτικές περιοχές (thinly populated) το αντίστοιχο ποσοστό διαμορφώνεται στο 25,8% όντας ελαφρά υψηλότερο. Σημειώνεται ότι η Κύπρος στον συγκεκριμένο δείκτη καταγράφει τιμές καλύτερες σε σχέση με τον Μέσο όρο της ΕΕ των 27 που τα αντίστοιχα ποσοστά διαμορφώνονται στο 24,2% και 29,3% αντίστοιχα.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η διαχρονική εξέλιξη της περιόδου 2000-2011 που υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία αναδεικνύει μια συρρίκνωση του ποσοστού του πληθυσμού που αντιμετωπίζει τον κίνδυνο φτώχειας που είναι εντονότερη στις αγροτικές περιοχές (30,1% το 2005 έναντι 25,8% το 2011). Η σημαντική αύξηση του ποσοστού ανεργίας που αναμένεται κατά τα επόμενα έτη αλλά και ο περιορισμός των χορηγούμενων προνοιακών επιδομάτων ως αποτέλεσμα της εφαρμογής του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής αναμένεται να επηρεάσει αρνητικά την εξέλιξη του αριθμού των ατόμων που κινδυνεύουν από την φτώχεια.

Ενίσχυση της προσβασιμότητας της χρήσης και της ποιότητας των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας (ΤΠΕ) στις αγροτικές περιοχές

Η Κύπρος έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο στην δημιουργία ευρυζωνικών δικτύων, το 2013 επιτεύχθηκε κάλυψη του συνόλου της Κυπριακής Δημοκρατίας με δίκτυα ταχύτητας 2MB.

Η πρόοδος αυτή αντανακλάται και στην σημαντική αύξηση της χρήσης Η/Υ και της αξιοποίησης του διαδικτύου χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν εξακολουθεί να παρατηρείται υστέρηση της Κύπρου σε σχέση με την ΕΕ.

Παρατηρούνται αποκλίσεις μεταξύ αστικών και αγροτικών νοικοκυριών τόσο στην χρήση Η/Υ όσο και στην πρόσβαση στο Διαδίκτυο .

Για το 2011 που υπάρχουν τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία προσωπικό υπολογιστή διέθεταν το 68% των νοικοκυριών στις αστικές περιοχές έναντι του 54% στις αγροτικές περιοχές , το 68% στις αστικές περιοχές και το 56% στις αγροτικές περιοχές των νοικοκυριών έχουν τεχνική δυνατότητα πρόσβασης στο Διαδίκτυο από την κατοικία και την οποία έχει αξιοποιήσει τουλάχιστον μια το 61% των αστικών και το 48% των αγροτικών νοικοκυριών.

Καθημερινή χρήση του Διαδικτύου κάνει το 48% των νοικοκυριών στις αστικές περιοχές και το 36% των νοικοκυριών στις αγροτικές περιοχές.

Σημαντική υστέρηση παρατηρείται στην Κύπρο στους τομείς της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (κρίσιμη παράμετρος για την εξυπηρέτηση του πολίτη ιδιαίτερα για τις απομακρυσμένες ορεινές και

¹⁵ ΔΚΠ 9 Poverty Rate 2011

ημιορεινές περιοχές) όπως επίσης σημαντική υστέρηση παρατηρείται στην αξιοποίηση του ηλεκτρονικού εμπορίου και της χρήσης των ΤΠΕ για εκπαιδευτικούς λόγους.

Χρήση του ηλεκτρονικού εμπορίου κάνει μόνο το 18% των ατόμων στις αστικές περιοχές και το 10% των ατόμων στις αγροτικές περιοχές έχουν παραγγείλει προϊόντα ή υπηρεσίες μέσω διαδικτύου για προσωπική χρήση με την συντριπτική πλειονότητα των προϊόντων και υπηρεσιών που παραγγέλθηκαν μέσω Διαδικτύου (85%) να προέρχεται από χώρες της ΕΕ (ποσοστό ταυτόσημο τόσο για τις αστικές όσο και για τις αγροτικές περιοχές). Ελαφρά διαφοροποίηση μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών παρουσιάζεται για την προμήθεια προϊόντων και υπηρεσιών μέσω Διαδικτύου από την Κυπριακή αγορά (17% στις αστικές περιοχές και 12% στις αγροτικές)

Από την ανάλυση των προϊόντων προκύπτει η πολύ μικρή αξιοποίηση του Διαδικτύου για την προμήθεια ειδών διατροφής αφού μόνο το 0,3% των προμηθειών μέσω ηλεκτρονικού εμπορίου αφορά την αγορά ειδών διατροφής.

Σε ότι αφορά τις δεξιότητες των ατόμων το 40 % των ατόμων στις αστικές περιοχές και το 42% των ατόμων στις αγροτικές περιοχές έτυχαν εκπαίδευσης τα τελευταία χρόνια η μεγάλη πλειονότητα των οποίων (56% στις αστικές περιοχές και 63% στις αγροτικές περιοχές απέκτησαν τις δεξιότητες μέσω της επίσημης εκπαιδευτικής διαδικασίας ενώ διαφοροποίηση μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών παρουσιάζεται στις εκπαιδευτικές δυνατότητες που παρέχονται για την εκπαίδευση στην χρήση Η/Υ μέσω εκπαιδευτικών κέντρων για ενήλικες και επαγγελματικής εκπαίδευσης (44% στις αστικές περιοχές έναντι 33% στις αγροτικές περιοχές)

Τέλος από την ανάλυση των δραστηριοτήτων που διεξήχθησαν μέσω Διαδικτύου προκύπτει η σημαντική αύξηση των συναλλαγών με τις Δημόσιες υπηρεσίες για την λήψη πληροφοριών (49% το 2011 έναντι 33% το 2005), το κατέβασμα αιτήσεων βεβαιώσεων πιστοποιητικών (37% το 2011 έναντι μόλις 11% το 2004) ενώ παρά την σημειωθείσα πρόοδο η αποστολή συμπληρωμένων αιτήσεων, βεβαιώσεων φορολογικών δηλώσεων κλπ αφορά μόνο το 24% το 2011 έναντι μόλις του 4,3% το 2004. Παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί η Κύπρος υπολείπεται σημαντικά στην προσφορά υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης σε σχέση με τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο

Η κάλυψη σε πρώτη φάση του συνόλου της Κυπριακής επικράτειας επιτρέπει την διάδοση της χρήσης των ΤΠΕ για την βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων αλλά και για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας των αγροτικών περιοχών.